

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

Şeyda YILDIRIM

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Oğuz Sadık AYDOS

YÜKSEK LİSANS

MEDENÎ HUKUK ANABİLİM DALI

ÖZEL HUKUK BİLİM DALI

ANKARA 2023

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

Şeyda YILDIRIM

**YÜKSEK LİSANS
MEDENÎ HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ANKARA 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Şeyda YILDIRIM

07/11/2023

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Medeni Hukuk Anabilim Dalı Medeni Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı yüksek lisans öğrencisi tarafından hazırlanan Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu Başlıklı tez çalışması 13/12/2023 tarih ve 09.30 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak **KABUL** edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN Başkent Üniversitesi	☒	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Abdülkerim YILDIRIM Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum): Prof. Dr. Oğuz Sadık AYDOS Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	☒	☐

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

(Yüksek Lisans Tezi)

Şeyda YILDIRIM

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kasım 2023

ÖZET

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’ nun “*Hayvan bulunduranın sorumluluğu*” başlığı altındaki 67. ve 68. maddelerinde, bu sorumluluğun doğması için aranan şartlar ile sorumluluğun hüküm ve sonuçları düzenlenmiştir. Türk Borçlar Kanunu’nun 67. Maddesi uyarınca, sürekli veya geçici olarak bir hayvanın bakım ve yönetimini üstlenen kişinin, bu zararın doğumunu engellemek için gereken özeni gösterdiğini ispat etmedikçe, hayvanın verdiği zararları gidermekle yükümlü olduğu öngörülmüştür. Maddenin devamında, hayvan bir başkası ya da bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş ise bu kimselere rücu hakkının saklı olduğu belirtilmiştir.

Kanunun 68. Maddesinde ise, taşınmaz zilyedinin, taşınmazına zarar veren hayvanı yakalayıp zararı giderilinceye kadar alıkoyabileceği, koşullar haklı gösteriyorsa etkisiz hale getirebileceği düzenlenmiştir. Ancak bu durumda taşınmaz zilyedi derhal hayvan sahibine durumu bildirmeli, hayvan sahibini bilmiyor ise, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmalıdır.

Bu tezin konusunu, hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ilgili hükümler oluşturmaktadır. Bu amaçla öncelikle sorumluluğun tarihsel gelişimi incelenerek sorumluluk hakkındaki genel kavramlar açıklanmış, hukukumuzda düzenlenen diğer kusursuz sorumluluk halleriyle karşılaştırılması yapılmıştır. Hayvan bulunduranın sorumluluğunun genel ve özel şartları açıklanarak sorumluluğun hüküm ve sonuçları yargı kararları ve doktrin görüşleri ışığında anlatılmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu : 51001

Anahtar Kelimeler : Medeni Hukuk

Sayfa Adedi : 82

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Oğuz Sadık AYDOS

Öğrenci ORCID : 0009-0006-9915-844X

LIABILITY OF ANIMAL KEEPER

(M.Sc. Thesis)

Şeyda YILDIRIM

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

November 2023

ABSTRACT

Liability of animal keeper, the conditions which are required for advent of liability and terms and consequences of liability have been regulated by TOC art 67 and 68. According to TOC art 67, the person who temporarily and permanently undertakes the supervision and care of an animal is liable for he damage caused by the animal unless the animal keeper proves that he exercised all reasonable care to prevent this damage. In addition, where the animal is scared by another person or another animal owned by another person, the animal keeper has a right of recourse against such persons.

According to TOC art 68, where an animal belonging to someone causes damage on another one's real property, possessor of the real property is entitled to catch such animal, to seize it until his loss and damage is compansated, moreover he can overpower it where justitfied by the circumstances and conditions. However in such a case the possessor of the real property is obliged to notify the owner of such animal immediately and if the owner is unknown, to take the necessary steps to track the owner.

The subject of the thesis consists of terms which are related to the liability of animal keeper. With this aim, firstly, examining historical improvement, general notions related to liability have been explained. Later, this notion has been compared with other cases of strict liability. Terms and conditions of liability have been studied in the light of judicial decisions and doctrine, by explaining the general and special conditions of liability of animal keeper.

Science Code	: 51001
Key Words	: Civil Law
Page Number	: 82
Supervisor	: Prof. Dr. Oğuz Sadık AYDOS
Student ORCID ID	: 0009-0006-9915-844X

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
I-KONUNUN ÖNEMİ.....	1
II-KONUNUN SINIRLANDIRILMASI.....	1
III-KONUNUN SUNULUŞU.....	1
§. 1. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNDA TARİHSEL GELİŞİM, SORUMLULUĞA İLİŞKİN GENEL KAVRAMLAR VE SORUMLULUĞUN HUKUKÎ NİTELİĞİ.....	3
I- HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ..	3
A) Eski Çağ Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.....	3
B) Roma Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.....	4
C) İslam Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.....	7
D) Türk Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu.....	10
II- HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN GENEL KAVRAMLAR.....	12
A) Hayvan Bulunduran Kavramı.....	12
1. Hayvanın Zilyedi.....	13
2. Zilyet Yardımcıları.....	14
3. Alıkoyma Hakkı Sahibi Taşınmaz Zilyedi.....	15
4. Veteriner Hekimler.....	15

5. Hayvan Üzerindeki Fiili Hâkimiyetin Kaybı Halinde Sorumluluk.....	16
6. Sahipsiz Hayvanlar Üzerindeki Sorumluluk, Özellikle STK' ların Durumu.....	16
7. Sahipsiz Hayvanlar Açısından Devletin Sorumluluğu.....	18
B) TBK' nda Düzenlenen Hayvan Bulunduran Kavramının Diğer Kanunlardaki Hayvan Sahibi Kavramı ile Karşılaştırılması.....	20
C) Hayvan Kavramı ve Hukuki Niteliği.....	21
1. Hayvanın Tanımı.....	21
2. Hayvanlar ile İlgili Yapılan Uluslararası Düzenlemeler.....	21
3. Türk Hukuku'nda Hayvanlar ile İlgili Düzenlemeler ve Hayvanın Hukuki Niteliği...	23
III- SORUMLULUK KAVRAMI VE HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	25
A) Genel Olarak Sorumluluk Kavramı ve Türleri.....	25
1. Kusur Sorumluluğu.....	26
a) Kusur Kavramı.....	26
b) Haksız Fiil.....	27
2. Kusursuz Sorumluluk.....	28
a) Genel Olarak.....	28
b) Kusursuz Sorumluluğun Kabul Edilmesini Gerektiren İlkeler.....	28
aa)Hakkaniyet ilkesi.....	28
bb) Dikkat ve özen ilkesi.....	29
cc) Tehlike ilkesi.....	29
B) Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunun Hukuki Niteliği.....	30
§. 2. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI.....	31

I-SORUMLULUĞUN GENEL ŞARTLARI.....	31
A) Hukuka Aykırı Fiil.....	31
1. Fiil Kavramı.....	31
2. Hukuka Aykırılık Kavramı.....	32
3. Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller.....	33
a) Kanundan Doğan Bir Yetkinin Kullanılması.....	33
b) Zarar Görenin Rızası.....	34
c) Üstün Nitelikte Özel Yarar.....	35
d) Üstün Nitelikte Kamusal Yarar.....	35
e) Haklı Savunma.....	35
f) Kişinin Hakkını Kendi Gücüyle Koruması.....	36
g) Zorunluluk Hali.....	37
4. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hukuka Aykırı Fiil.....	38
B) Zarar.....	38
1. Zarar Kavramı.....	38
2. Zarar Türleri.....	38
a) Maddi Zarar- Manevi Zarar.....	38
b) Malvarlığı Zararı- Şahıs Varlığı Zararı.....	40
c) Doğrudan Zarar- Dolaylı Zarar.....	41
d) Fiili Zarar- Yoksun Kalınan Kazanç.....	42
e) Yansıma Yoluyla Zarar.....	42
3. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Zarar.....	42
a) Şahsa verilen zarar.....	43

b) Malvarlığına verilen zarar.....	44
C) İlliyet Bağı.....	45
1. İlliyet Bağı Kavramı.....	45
2. Birden Fazla Sebebin Bulunması Halinde İlliyet.....	46
a) Ortak İlliyet.....	46
b) Yarışan İlliyet.....	47
c) Seçimlik İlliyet.....	47
d) Farazi İlliyet.....	47
3.İlliyet Bağını Kesen Haller.....	47
a) Mücbir Sebep.....	48
b) Zarar Görenin Ağır Kusuru.....	48
c) Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru.....	48
4. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda İlliyet Bağı.....	48
II- SORUMLULUĞUN ÖZEL ŞARTLARI.....	49
A) Olumlu Şartlar.....	49
1. Zararın Hayvanın Hareketinden Doğmuş Olması.....	49
2. Hayvanın Bulundurma İlişkisinin Varlığı.....	50
a) Hayvan Bulunduran.....	51
b) Yardımcı Kişiler.....	51
c) Kaçan Yahut Terkedilmiş Hayvanların Durumu.....	51
B. Olumsuz Şart.....	52
1. Hayvan Bulunduranın Sorumluluktan Kurtuluş Kanıtı Getirememesi.....	52
a) Genel Olarak.....	52

b) Zararın Doğmasını Engellemek İçin Gerekli Dikkat ve Özenin Gösterildiğini İspat..	53
2. İlliyet Bağını Kesen Sebebin Varlığı.....	55
§. 3. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HÜKÜM VE SONUÇLARI.....	55
I-ZARARIN TAZMİNİ	55
A) Tazminatın Belirlenmesi.....	55
1. Hayvan Bulunduranın Kusurunun Etkisi (Munzam-Ek Kusur)	57
2. Zarar Görenin Kusurunun Etkisi.....	58
3. Üçüncü Kişinin Kusurunun Etkisi	58
B) Tazminatın İndirilmesi veya Kaldırılması.....	58
1. Genel Olarak.....	59
2. İndirim Sebepleri.....	60
a) Hayvan Bulundurana İlişkin İndirim Sebepleri.....	60
b) Zarar Görene İlişkin İndirim Sebepleri.....	61
II- RÜCU HAKKI.....	62
A) Genel Olarak.....	62
B) Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ile İlgili Düzenlenen Rücu Hakkı	62
1. Zarara Neden Olan Hayvanın Başka Bir Hayvan Tarafından Ürkütülmesi.....	62
2. Zarara Neden Olan Hayvanın Bir Başkası Tarafından Ürkütülmesi	63
C) Rücu Zamanaşımı.....	64
III- TAŞINMAZ ZİLYEDİNİN HAYVANI YAKALAMA, ALIKOYMA VE ETKİSİZ HALE GETİRME HAKKI.....	65
A) Genel Olarak.....	65

B) Taşınmaz Zilyedinin Hayvanı Yakalama ve Alıkoyma Hakkı	65
1. Alıkoyma Hakkının Hukuki Niteliği.....	65
2. Alıkoyma Hakkı Sahibi.....	66
3. Hayvanın Taşınmaz Üzerinde Zarara Neden Olması ve O Taşınmaz Sınırları İçinde Bulunması Şartı.....	66
C) Hayvanı Etkisiz Hâle Getirme Hakkı.....	66
D) Taşınmaz Zilyedinin Hayvanı Bulundurana Bilgi Verme Yükümlülüğü	68
IV- SORUMLULUK DAVASINDA USUL HUKUKU HÜKÜMLERİ.....	68
A) Davanın Tarafları.....	68
1. Davacı	68
2. Davalı	69
B) Görevli ve Yetkili Mahkeme	69
1. Görevli Mahkeme	69
2. Yetkili Mahkeme	69
V- ZAMANAŞIMI.....	70
A) Genel Olarak	70
B) Zamanaşımı Süreleri.....	71
1. Tazminat Zamanaşımı.....	71
a) Nisbi Zamanaşımı Süresi.....	71
aa) Zararın öğrenilmesi.....	71
bb) Tazminat yükümlüsünün öğrenilmesi.....	72
b) Mutlak Zamanaşımı Süresi.....	72
2. Rücu Zamanaşımı.....	73

a)Genel Olarak.....	73
b)Bildirim Yükümü.....	74
3. Ceza Davası Zamanaşımı	74
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	78

KISALTMALAR

AAD	: Adalet Akademisi Dergisi
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AÜDTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
B.	: Bası
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BioGK	: Biyogüvenlik Kanunu
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇK	: Çevre Kanunu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
DÜHFD	: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DÜSBD	: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
E.	: Esas
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
EÜİFD	: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
E.Y.D.	: Ekonomik Yaklaşım Dergisi
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizma
HD	: Hukuk Dairesi

HEPD	: Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HKK	: Hayvanları Koruma Kanunu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
Hız.	: Hazreti
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İHAD	: İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi
İHM	: İstanbul Hukuk Mecmuası
İn.ÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFD	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	: Karar
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: madde
MMMK	: Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu
M.Ö.	: Milattan Önce
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
Mük.	: Mükerrer
NEÜHFD	: Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
RG.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SDÜSBED	: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
SSGSSK	: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T	: Tarih
TADD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: Türk Medenî Kanunu
TSHK	: Türk Sivil Havacılık Kanunu
UETAD	: Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ÜGTDK	: Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğer
Y	: Yıl
YD	: Yargıtay Dergisi
YÜED	: Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi

GİRİŞ

I- KONUNUN ÖNEMİ

İlk çağlardan bu yana hayvanlar ve insanlar iç içe yaşamışlardır. Kimi zaman yiyecek, giyecek, güvenlik, ulaşım gibi maddî amaçlarla beslenen hayvanlar, kimi zaman da manevî sebeplerle dünyamıza girmiştir. Hareket kabiliyetleri olmasına rağmen düşünme, idrak ve hareketlerini yönlendirebilme yetileri bulunmayan hayvanların, başka hayvanlara, insanlara ya da insanların sahip oldukları malvarlığı değerlerine zarar verme riskleri bulunması, insanlar arasında sorunlara yol açmıştır. Hayvanların insan hayatındaki vazgeçilemez rolü nedeniyle, ortaya çıkardıkları zararlardan kimin, nasıl sorumlu tutulacağı sorunu her dönem belli kurallarla düzenlenmeye çalışılmıştır.

II- KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Yıllarca farklı düzenlemelere konu olan hayvan sahiplerinin hayvanlarının hareketlerinden doğan sorumlulukları, günümüz hukukunda bir kusursuz sorumluluk türü olarak kabul görmektedir. Ülkemizde ilke defa 818 sayılı Borçlar Kanunu¹ ile düzenlenen “*hayvan tutucusunun sorumluluğu*”, kurtuluş kanıtı getirilebilir kusursuz sorumluluk kabul etmiştir. Daha sonra kabul edilen 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu², da 818 sayılı Kanuna paralel bir düzenleme getirmiştir. Bu çalışmamızda 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’ nun 67. ve 68. Maddeleri çerçevesinde mesele incelenecektir.

III- KONUNUN SUNULUŞU

Toplam üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde hayvan bulunduranın sorumluluğunun tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilerek, sorumluluğun ilk çağ, Roma ve İslâm hukuklarından günümüze kadar nasıl şekil aldığı anlatılacaktır. Ardından hayvan bulunduran ile hayvan kavramları ve hukuki nitelikleri açıklanarak, diğer kanunlardaki hayvan sahibi kavramı ile benzerlik ve farkları ortaya konulacaktır. Hayvan bulunduranın sorumluluğunun hukukî niteliğini açıklamak için, öncelikle genel olarak sorumluluk kavramı ve türleri, dar anlamda kusur sorumluluğunun yani haksız fiilin unsurları, kusursuz sorumluluğun kabul edilmesini gerektiren ilkeler ve hukukumuzdaki kusursuz sorumluluk hâlleri kısaca izah edilecektir.

¹ RG, 29/04/1926, S.359.

² RG, 4/2/2011, S. 27836.

İkinci bölümde hayvan bulunduranın sorumluluğunun genel şartları olan hukuka aykırı fiil, zarar ve illiyet bağı kavramları hakkında bilgi verilecek, bu kavramların hayvan bulunduranın sorumluluğundaki görünümü incelenecektir. Devamında hayvan bulunduranın sorumluluğunda aranan olumlu ve olumsuz özel şartlar anlatılacaktır. Sorumluluğun olumlu özel şartları olan zararın bir hayvanın hareketinden doğmuş olması ve hayvan bulundurma ilişkisinin varlığı hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılarak, ikinci bölümün sonunda hayvan bulunduranın sorumluluğunun olumsuz özel şartı olan kurtuluş kanıtı getirilememiş olması ve illiyet bağıni kesen sebebin varlığı incelenecektir.

Üçüncü bölümde ise hayvan bulunduranın sorumluluğunun hüküm ve sonuçları hakkında bilgi verilecektir. Zararın tazmini için hükmedilen tazminata etki eden sebepler, tazminatın indirilmesi veya kaldırılması, rücu hakkı ile şartları anlatılacaktır. Ayrıca taşınmaz zilyedinin hayvanı yakalama, alı koyma ve etkisiz hale getirme hakkının koşulları ve kapsamı incelenecektir. Açılacak olan sorumluluk davasının usulü hakkında yapılan açıklamaların ardından, tazminat davaları ve rücu istemine ilişkin zamanaşımı süreleri açıklanarak çalışma sonlandırılacaktır.

Ş. 1. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNDA TARİHSEL GELİŞİM, SORUMLULUĞA İLİŞKİN GENEL KAVRAMLAR VE SORUMLULUĞUN HUKUKÎ NİTELİĞİ

I- HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

A) Eski Çağ Hukukundaki Süreç

İlk çağlardan bu yana insanların en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılık olmuştur. Göçebe dönemde avlanarak beslenme, giyim ve ufak tefek araç gereç yapma, yük taşıma, güvenlik gibi amaçlarla kullanılan hayvanlar, yerleşik hayata geçilmesi ile birlikte tarım ve ulaşımda da kullanılmaya başlanmıştır³. Hayvanların insan yaşamındaki rolü nedeniyle, ilk çağlardan itibaren onların hukukî niteliği ve davranışlarının sonuçları hakkında düzenlemeler yapma ihtiyacı duyulmuştur. Bu konu hakkında yapılan kodifikasyon, dünyanın en eski yazılı kanunu olarak kabul edilen Hammurabi Kanunlarına⁴ kadar dayanmaktadır⁵. Hammurabi kanunlarına göre, çobanların kendilerine emanet edilen sürüdeki hayvanların başkasına satılmasından ve üremesinden sorumlu oldukları düzenlenmiştir. Ayrıca bir hayvanın ameliyat sırasında ölmesi durumunda da veteriner hekimin sorumlu olacağı belirtilmiştir⁶.

Hitit Kanunlarında⁷ ise hayvanların değerlerine göre gruplandırıldığı ve hayvanların çalınması, gasp edilmesi, damgalarının silinmesi, yaralanması, öldürülmesi, kiralanması gibi

³ GÖKMEŞE, Ebru/DÖLCÜ, Büşra: “*Eski Çağ Hukukunda Bazı Suçlara Verilen Cezalar*”, H.E.P.D., Y. 2021, C: 1, S:2, s. 125-131, 127.

⁴ “...1902 de Sus harfiyatında P. SCHEIL tarafından bulunduğu beri dünyanın en eski yazılı kanunu diye geniş ölçüde alâka uyandırmış olan ve esas nüshası üç parça halinde ele geçmiş bulunan büyük bir bazalt blok üzerine yazılı Hammurabi kanunu, mutedil kronolojiye göre 1750-1700 yılları arasında 43 yıl hüküm sürmüş olan bu kudretli eski Babil kiralı tarafından hem daha önce meydana getirilmiş olan kanunlardan ve teâmüli hukuktan terkip edilmek, hem de zamanın beliren yeni ihtiyaçları nazarı itibara alınmak suretiyle meydana getirilmiştir...” , BİLGİÇ, Emin: “*Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun Anlayışı ve An’anesi*”, A.Ü.D.T.C.F.D., Y.1963, C: 21, S: 3-4, s. 103-119, 113.

⁵ BİLGİÇ, 111. TUTKAOĞLU, Uğur Can: “*Babil Hukukunda Awilum, Muskenum ve Wardum*”, – U.E.T.A.D., Y.2020, C:2, S: 2, s. 209- 223, 218. YÜCE, Tunay: “*Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu*”, İ.Ü.H.F.D., Y.2017, C:8, S:2, s. 393-422, 394.

⁶ GÖKMEŞE/DÖLCÜ, 127.

⁷ “...Hititlerde yazılı yasaların varlığı, Boğazköy’ de bulunan yazılı belgeler arasında, kanun maddelerini içeren iki tablet ve bu tabletlerin çeşitli zamanlarda kopyaları yapılarak çoğaltılmış versiyonlarının ve imparatorluğun son dönemlerinde yazılmış bir paralelinin ortaya çıkması sonucu anlaşılmıştır...” , DİNÇOL, Ali M.: “*Hitit Yasalarının Ana Çizgileri ve Eski Asya Hukuku İle Etkileşimi*”, A.A.D., Y.1990, S:12, s. 83-100, 84.

konularda düzenlemeler yapıldığı görülmüştür⁸. Hitit Kanunlarında hayvanlara karşı işlenen suçlar için öngörülen şiddetli yaptırımlar, hayvanların toplumsal ve ekonomik hayattaki değerini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca hayvanlara karşı işlenen cinsel suçların, Tanrı huzurunda asla affedilmeyecek bir günah olduğu ve bu suçu işleyen kişinin lanetleneyeceği inancı doğrultusunda çok ağır yaptırımlara bağlandığı görülmüştür⁹.

Eski çağlarda hayvanların ekonomik değeri nedeniyle, hayvanlar hakkında yapılan hukukî düzenlemelerin çoğunlukla tazminat ve ceza ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Hayvan sahiplerinin sorumluluğu hakkında yapılan belirgin ve önemli bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

B) Roma Hukuku Dönemi

Hayvanları evcil ve vahşi olmak üzere ikili bir ayrıma tâbi tutan Roma hukuku, hayvanlar tarafından verilen zararlardan doğan sorumluluğa ilişkin günümüz hukukuna temel oluşturabilecek pek çok düzenleme yapmıştır¹⁰. Roma hukukuna ilişkin kaynaklardan edinilen bilgilere göre, hangi tarihte olduğu tam bilinmemekle birlikte, hayvanlara ilişkin pek çok dava hakkı olduğu görülmüştür¹¹.

Hayvanların hareketleri nedeniyle doğan sorumluluk ilk olarak On İki Levha Kanununda özel düzenlemeler şeklinde yer almıştır¹². Hayvanların yol açtıkları zararlardan dolayı sorumluluğun sahibine yüklendiği bu Kanuna göre, hayvan sahibi ya zararı para ile öder ya da hayvanı zarar görene teslim ederek zararı giderirdi¹³. Yine bu Kanuna göre, hayvanını gece kasten bir başkasının tarlasına sokarak zarar vermesine neden olan kimseye de ölüm cezası uygulanmaktaydı¹⁴. Daha sonra M.Ö. 286 yılında halk oylaması ile kabul edilen *Aquilia* Kanununda, özellikle kusur sorumluluğu düzenlenerek haksız fiiller ile başkasının malına verilen zararlara ilişkin yaptırımlara yer verilmiştir¹⁵. Bu Kanundaki düzenlemeye göre hayvanın kendi içgüdüsel hareketiyle değil de, bir başkasının etkilemesi

⁸ GAVAZ, Sir Özlem: “*Hitit Kanunlarında Hayvanlarla İlgili Maddeler Üzerine Bir Değerlendirme*”, E.Y.D., Y. 2012, C: 23, S:83, s.93-106, 96. GÖKMEŞE/DÖLCÜ, 128.

⁹ GAVAZ, 102.

¹⁰ ÖZDEMİR TÜRKOĞLU, Gökçe: “*Roma Hukukunda Hayvanların Yol Açtıkları Zararlardan Doğan Sorumluluk*”, S.Ü.H.F.D., Y. 2006, C: 14, S: 2, s. 69-96, 71. YÜCE, 399.

¹¹ YÜCE, 396.

¹² ERDOĞMUŞ, Belgin: *Roma Borçlar Hukuku Dersleri*, B.1, İstanbul 2014, 139. RADO, Türkan: *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku*, B.14, İstanbul 2018, 150.

¹³ YÜCE, 395.

¹⁴ AYDIN, Ahmet: “*İslam ve Roma Hukukunda Hayvanın Verdiği Zarardan Sorumluluk*”, İ.H.A.D., Y.2016, S. 28, s. 213-239, 221.

¹⁵ TAHIROĞLU, Bülent: *Roma Borçlar Hukuku*, B.1, İstanbul 2012, 306.

ya da yönlendirmesi nedeniyle oluşturduğu zararlardan, o hayvanı etkileyen kimse *lex aquilia*¹⁶ kapsamında sorumlu tutulmaktaydı¹⁷.

Hayvanların verdikleri zararlardan doğan sorumluluk ilkesinin temelini oluşturan Roma hukuku döneminde de hayvanların, yaptıkları hareketleri idrak edebilme yetisinin olmaması nedeniyle, eylemleri kusurlu olarak değerlendirilmemekteydi¹⁸. Bir evcil hayvanın verdiği zarar nedeniyle sahibine karşı açılan tazminat davası anlamına gelen *actio de pauperie*, hayvanın ekili araziler dışında verdiği zararların, *noxal*¹⁹ sorumluluk esasına göre ele alındığı davalardır. On İki Levha Kanunu döneminde *actio de pauperie* davalarının, koyun, keçi, öküz, at, katır, eşek gibi dört ayaklı hayvanların verdikleri zararlardan dolayı açılabilceği kabul edilmişken, ilerleyen zamanlarda ortaya çıkan durumlar ışığında klasik dönem hukukçuları tarafından, kaz, ördek, tavuk, gibi iki ayaklı hayvanların verdikleri zararlar da bu davaya dâhil edilmiştir²⁰.

Actio de pastu olarak adlandırılan davalar ise, hayvanların ekili arazilere verdikleri zararların tazmini için açılan davalardır²¹. Roma ekonomisinde hayvancılığın önemi nedeniyle, arazi sahibinin korunması için tanınan bu dava hakkı büyük önem taşımaktaydı²². *Actio de pauperie* ve *actio de pastu* arasında sorumluluğun nedeni açısından farklılık bulunmaktaydı. *Actio de pauperie* davasında sorumluluğa yol açan davranış hayvanın kendi bağımsız hareketiydi ve hareketlerine yön verecek iradeye sahip olmayan hayvanın davranışı kanuna aykırı olarak nitelendirilemezdi²³. Ancak bu davranış sonucu doğan zararı, hayvanın sahibi tazmin etmeliydi. Bu yönüyle *actio de pauperie*, TBK’da düzenlenen hayvan bulunduranın kusursuz sorumluluğuna benzemektedir.

Actio de pastu davasına ilişkin günümüze ulaşan kaynaklarda tam bir açıklık bulunmamaktadır. Bazı kaynaklara göre, bu davada hayvan sahibi, hayvanının bir başkasına

¹⁶ “*Lex Aquilia: Kusurlu sorumluluğun temel alındığı standart medeni hukuk davalarıdır. Bu dava kapsamında, bir fiilden zarar gören kişi, kusuru bulunan failden tazminat talep hakkına sahip olmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, özellikle hayvan bulunduranın kusuru sonucu gerçekleşen zararlarda Lex Aquilia’ya göre dava açılmaktadır.*”. AYDIN A., 215.

¹⁷ YÜCE, 419.

¹⁸ TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 73. YÜCE, 397.

¹⁹ “*Noxal sorumluluk: Kusursuz sorumlulukla benzerlik göstermektedir. Buna göre, hayvanın doğasına aykırı davranışla verdiği zarardan sorumlu tutulan sahibi, ya hayvanın kendisini karşı tarafa vermekte ya da zararı tazmin etmektedir.*” AYDIN A., 215.

²⁰ SAVAŞ, Abdurrahman: “*Roma Hukukunda Kusursuz Sorumluluğun Kusur Sorumluluğuna Dönüşüm Süreci ve Bu Dönüşümün Modern Hukuka Etkisi*”, İ.H.M., Y. 2022, C:80, S:2, s. 537-582, 554. TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 78.

²¹ AYDIN A., 215. YÜCE, 397.

²² TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 91.

²³ YÜCE, 397.

ait tarlaya ya da araziye girmesine izin vermiş, bilerek zarara sebep olmuştur. Yani burada kusurlu olan hayvanın davranışı değil, sahibinin davranışdır ve kusur sorumluluğu söz konusudur²⁴. Ancak bazı kaynaklarda ise hayvan sahibi hayvanının bir başkasının arazisindeki mahsulleri yemesinde kusuru olmasa dahi sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmiştir²⁵. Burada hayvan sahibinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranması nedeniyle kusursuz sorumluluğu bulunduğu söylenebilir. Sonuç olarak Roma hukukunda dava türleri, somut olaya göre şekillendiği için farklı durumlar için değişik davalar açıldığı görülmüştür.

Sığır ve sürü hayvanlarının yol açtıkları zararlar için *actio de pastu pecoris* ve köpeklerin yol açtığı zararlar için *lex pesolania* davaları olmak üzere yapılan ayırım sonradan ortadan kaldırılmış, tüm evcil hayvanlar için *actio de pauperie* davası ile tazmin yoluna gidilmiştir²⁶.

Roma İmparatorluğu'nda farklı ülkelerden getirilen aslan, kaplan, yılan, ayı, kurt gibi vahşi hayvanlar zevk için ya da gösteri ve antrenman amaçlı beslenmekteydi. Dolayısıyla bu hayvanların nakli ve muhafazası esnasında çeşitli zararlar ortaya çıkabilmekteydi²⁷. *Actio de pastu* davasının evcil hayvanları kapsamaması nedeniyle, sahipli vahşi hayvanların verdiği zararların tazmini için de *edictum de feris* isimli düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, vahşi hayvanın verdiği zarardan kusura bakılmaksızın, fiil gerçekleştiği anda hayvanı idare eden kimse sorumludur. Maliki olmayan bir hayvanın, zarara sebep olması hâlinde, söz konusu hayvanın tutucusu meydana gelen zarardan sorumlu olur²⁸. Burada sorumluluk vahşi hayvanı elinde bulundurmaktan doğduğu için, hayvanı tutanın kusurlu ya da kusursuz olması, gerekli dikkat ve özeni göstermiş olup olmaması önem taşımamaktadır. Çünkü vahşi bir hayvanı, doğal ortamından farklı bir yerde, toplum içinde barındırmak yüksek tehlike riski taşımaktadır ve bu riske neden olan kimsenin de bu nedenle ortaya çıkacak zararlara katlanması gerekmektedir²⁹.

Sonuç olarak Roma hukukunda da TBK 67. maddede hükme bağlanan hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin düzenlemenin benzerini görmek mümkündür. Ancak

²⁴ AYDIN A., 221; YÜCE, 397.

²⁵ TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 92.

²⁶ TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 73; YÜCE, 398.

²⁷ TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 85.

²⁸ TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 88.

²⁹ TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, 89.

Roma hukukunda TBK'dan farklı olarak kurtuluş kanıtı getirme olanağı ve rücu hakkı öngörülmemiştir³⁰.

C) İslâm Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu

İslâm hukukunda hadisler, fıkıh metinleri, makaleler ışığında gelişen hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ilgili her mezhep tarafından farklı esaslar düzenlenmiştir³¹. Tarım ve hayvancılığın en önemli geçim kaynağı olması nedeniyle hayvan bulunduranın sorumluluğu genellikle hayvanların ekili arazilere verdikleri zararların tazmini için söz konusu olmuştur. Hayvanların ekili arazilere verdikleri zararların gece ya da gündüz olması hâlinde farklı kurallar uygulanmıştır³².

Malikî, Şafîî ve Hanbelilere göre hayvan sahipleri, hayvanlarının başkasının ekili arazisine gece vakti verdikleri zarardan sorumludurlar. Ancak burada hayvan sahiplerine gerekli dikkat ve özenin gösterdiklerini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı tanınmıştır. Şöyle ki, hayvan sahibinin gece vakti hayvanlarını gerektiği şekilde toplayıp kapattığını ancak hayvanların kaçtığını ya da bir başkası tarafından salındığını ispatlaması durumunda sorumluluktan kurtulabileceği kabul edilmektedir³³.

Bahçe ve tarla sahiplerinin gündüz vakti mallarını korumaları gerektiği yönündeki hadis gereği Malikî, Şafîî ve Hanbeliler, gündüz vakti hayvanlar tarafından ekili arazilere verilen zararlardan, hayvan sahibinin sorumlu olmayacağını kabul etmektedirler³⁴.

³⁰ YÜCE, 420.

³¹ “Hayvan sahibinin sorumluluğu ile ilgili, İslam hukukunda birkaç hadis rivayet edilmiştir. İlk rivayet edilen hadise göre, Hz. Peygamber “Hayvanların cinayet ve zararı hederdir.” buyurmuştur. Buradan hayvanların verdiği zararların tazmininin gerekmediği sonucu çıkmaktadır. İkinci rivayet edilen hadise göre; sahabeden Bera b. Azib’ in devesi, bir başka sahabenin bahçesine girip bahçesine zarar vermiştir. Olay üzerine, hüküm vermesi için başvurulmuş Hz. Peygamber, gündüz vakti bahçe sahiplerinin bahçelerini korumaları gerektiğini, geceleyin ise hayvan sahiplerinin hayvanlarını gözetlemekle ve onları zarar vermektan alıkoymakla sorumlu olduğunu belirtmiştir. Bu hadise göre hayvanların gündüz verecekleri zarardan dolayı hayvan sahibinin sorumluluğu bulunmamakla beraber gece verecekleri zarardan ise sorumludurlar. Numan b. Beşir’den rivayet edilen üçüncü hadise göre ise Hz. Peygamber, “Kim Müslümanların yolunda veya çarşısında hayvanı bekletir, bağlar da bu hayvan bir zarar verirse o kimse sorumlu olur.” buyurmuştur. Bu hadisten çıkarılacak sonuca göre hayvanın yol üstünde veya çarşı, pazar gibi bir yerde vereceği zarardan hayvan sahibi sorumludur.”. AYDIN M., 422. MOHAMED, Abdul Basir Bin: “İslâm Haksız Fiil Hukukunda Kusursuz Sorumluluk”, N.E.Ü.H.F.D., Y. 2021, C. 4, S. 2, s. 615-633, 624.

³²AYDIN A., 216; AYDIN, Melikşah: “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hayvan Sahibinin Sorumluluğu”, İn.Ü.H.F.D., Y. 2022, C. 13, S. 2, s. 420-432, 422.

³³ AYDIN A., 216; AYDIN M., 423; BARDAKOĞLU, Ali: “Mukayeseli Hukukta Hayvanın Verdiği Zararın Hukukî Sorumluluğu”, E.Ü.İ.F.D., Y.1989, C. 7, S. 6, s. 43-60, 47.

³⁴ AYDIN M., 422.

Hanefilere göre ise, hayvanların, ister gece ister gündüz olsun, kendiliğinden verdikleri zararlardan dolayı sahipleri sorumlu tutulamazlardı. Ancak bazı Hanefi kaynaklarına göre hayvanın hareketi ile sahibinin fiili arasında illiyet bağı kurulabiliyorsa, hayvan sahibinin sorumluluğuna gidilebilecektir. Sahibinin, hayvanın başkasının ekinine zarar vermesine izin vermesi, bunu öngördüğü hâlde engellememesi durumunda illiyet bağının kurulduğu, bu nedenle de hayvan sahibinin sorumluluğunun doğduğu kabul edilmiştir³⁵.

Osmanlı Devletinin klasik dönemlerinde, Devletin Hanefi mezhebine tâbi olması nedeniyle bu mezhebe ait kurallar benimsenmiştir. Hukukî boşlukları doldurmak için gerekli düzenlemeler, fıkıh kitapları ve fetva mecmualarından yararlanarak kadı sicilleri ve mahkeme kararları ile yapılmıştır³⁶. Bunun dışında her padişahın kendi dönemlerinde çıkardıkları kanunnameler ile Hanefi görüşe paralel kurallar konulmuştur.

Tanzimat ve sonrası dönemde, yaşanan ekonomik, kültürel, sosyolojik, siyasal pek çok değişim, Osmanlı Devletini Batılı devletlerin hukukuna uygun yeni düzenlemeler yapmaya sevk etmiştir. Bu değişim neticesinde, şeklen Batılı kanunlara benzeyen, ancak içerik olarak yine Hanefi mezhebinin görüşleri doğrultusunda düzenlenen ve Türk hukuk tarihinin ilk Borçlar ve Medeni Kanunu olan Mecelle yazılmıştır³⁷.

Mecelle' nin "*Cinayet-i hayvan hakkındadır*" başlıklı "*FASL-I RABİ*" bölümünde yer alan 929. maddesinde, hayvan sahibinin, hayvanın meydana getirdiği zararları tazmine mecbur olduğu düzenlenmiştir. Devamında bu sorumluluğun doğması için zarar görenin hayvan sahibini uyarması gerektiği, aksi takdirde hayvan sahibinin sorumluluğunun doğmayacağı belirtilmiştir³⁸. Mecellenin konuya ilişkin hükümlerini şu şekilde kısaca ifade edebiliriz. Hayvanın sahibinin mülkünde iken bir başkasına zarar vermesi durumunda

³⁵ BARDAKOĞLU, 52; AYDIN A., 216; AYDIN M., 423.

³⁶ AYDIN M, 424; CEYLAN, Mücahit: "*Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye' nin Hazırlanışı, Uygulanması ve Kapsamı*", A.D., Y. 2021, C. 1, S. 66, s. 701-726, 703.

³⁷ CEYLAN, 701; YILDIZ, Talha: "*Mecelle ve Code Civil' deki Haksız Fiilin Mukayesesı*", T.A.A.D., Y. 2016, C. 7, S. 27, s. 845-860, 846.

³⁸ "*Madde 929- Bir hayvanın kendiliğinden olarak ettiği zararı sahibi zâmin olmaz.*

Fakat bir hayvan bir kimseden malını istihlak ederken ol hayvanın sahibi görüp de men' etmezse zâmin olur. Ve bir de sevr-i natuh ya'ni süsen öküze ve kelb-i akur ya' ni dalaycı kelb gibi zararı müteayyen bir hayvan olup da sahibine mahalleli ya karyesi ehâlisinden biri hayvanını zabt et diye tekaddüm etmişken sahibi salıverip de bir kimsenin hayvanını ya diğer malını telef etse sahibi zâmin olur.". BERKİ, Himmet Ali: **Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkamı Adliyye)**, B. 2, İstanbul 1979, 183; YILDIZ T., 852.

sahibinin sorumlu olmayacağı (Mecelle m. 930)³⁹, bir kimsenin bilerek ve isteyerek başkasının hayvanını kendi mülküne alması durumunda, hayvanın verdiği zararlardan sahibinin sorumluluğunun doğmayacağı (Mecelle m. 931) düzenlenmiştir. Hayvanın bir başkasının mülküne habersiz ve izinsiz olarak girmesi hâlinde, hayvan sahibinin zararı tazminle sorumlu olacağı ancak hayvanın kaçarak kendiliğinden verdiği zararlardan sahibinin sorumlu olmayacağı da hükme bağlanmıştır (Mecelle m. 931)⁴⁰. Sahibinin kontrolü altındaki hayvanın, - mesela kuyruğunu sallayıp birisini üzerine çamur sıçratması gibi - herhangi bir saldırgan davranışı olmaksızın verdiği zararlar tazmin edilmez ancak hayvanın saldırgan bir davranışı sonucu oluşan zarar tazmin edilir (Mecelle m. 932)⁴¹. Hayvan pazarı gibi yerler dışında, sahiplerinin hayvanlarını yollarda durdurmaları ya da bağlamaları yasaktır. Bu yasağın ihlâl edilmesi nedeniyle ortaya çıkacak zarardan hayvan sahipleri sorumlu olacaktır (Mecelle m. 934)⁴². Hayvanını yolda başıboş salıveren kişiler, meydana gelen zararlardan sorumlu olacaklardır (Mecelle m. 935)⁴³. Bir şeyin üzerine basıp ezen ya da o şeyi kıran hayvanın sahibi, ortaya çıkan zararı bizzat kendisi vermiş gibi sorumlu tutulur (Mecelle m. 936)⁴⁴.

³⁹ “Madde 930-Bir kimse gerek râkib olsun ve gerek olmasın kendi mülkünde iken hayvanı ön ayağı yahut başı veya kuyruğu ile çarparak veyahut arka ayağı ile teperek ahar kimseye zarar etse sahibi zâmin olmaz.”. BERKİ, 183.

⁴⁰ “Madde 931- Bir kimse diğerinin mülkünde hayvanı idhal ettikde sahibinin izni ile idhal etmiş ise kendi mülkünde bulunmuş gibi addolunarak madde-i anifede beyan olunan suretlerde hayvanının cinayetini zâmin olmaz.

Ve eğer sahibinin izni olmaksızın idhal etmiş ise gerek râkib olsun ve gerek kaid yani yedici ya saik yani sürücü olsun ve gerek hayvanın yanında bulunmasın her halde ol hayvanın ettiği zarar ve ziyânı zâmin olur. Amma hayvan boşanıp da kendiliğinden olarak birinin mülküne duhul ile bir zarar etse sahibi zâmin olmaz.”. BERKİ, 183.

⁴¹ “Madde 392 - Herkesin tarik-i âmde hayvanı ile dahi mürura hakkı vardır.

Binaenaleyh bir kimse tarik-i âmde hayvanına râkib olup giderken mümkün-üt-teharruz olmayan zarar ve ziyânı zâmin olmaz.

Meselâ, hayvanın ayağından toz ve çamur sıçrayıp da diğerin elbisesini lekeder eylese yahut ayağı ile tepip veya kuyruğu ile çarpıp da bir zarar etse zamân lazım gelmez. Amma müsademesinden ya ön ayağı ile yahut başı ile çarpmasından vukua gelen zarar ve ziyânı râkib olan kimse zâmin olur.”. BERKİ, 184.

⁴² “Madde 934 - Bir kimsenin tarik-i âmde hayvanını durdurmağa yahut bağlamağa hakkı yoktur.

Binaenaleyh bir kimse tarik-i âmde hayvanını durdursa yahut bağlasa gerek ön ve arka ayağı ile tapsin ve gerek sâir suretle zarar etsin ol kimse herhalde ol hayvanın cinayeti zâmin olur. Amma at pazarı ve kira beygirlerinin durduğu mahaller gibi hayvanların durmağa i'dad ve ta'yin olunmuş olan yerler müstesnadır.”. BERKİ, 184.

⁴³ “Madde 935 - Bir kimse hayvanını başı boş tarik-i âmde salıverse ol hayvanın ettiği zararı zâmin olur.” BERKİ, 184.

⁴⁴ “Madde 936 - Bir kimsenin râkib olduğu hayvan ön yahut arka ayağı ile kendi mülkünde ve gerek sâir mahalde bir şeyin üzerine basıp da telef etse râkib olan kimse ol şey'i mubaşerten itlâf etmiş addolunarak her halde zâmin olur.”, BERKİ, 184.

Gem almayarak sahibi tarafından zapt edilemeyen atın neden olduğu zarardan sorumluluk söz konusu olmaz (Mecelle m. 937)⁴⁵. Sahibi olduğu hayvanın yanına izinsiz olarak getirilen diğer hayvana verilen zarardan herhangi bir sorumluluk doğmaz. Buna karşılık, izinsiz olarak getirilen hayvanın zarara yol açması hâlinde tazminat ödenmesi gerekir (Mecelle m. 938)⁴⁶. Bu bağlamda, hayvanlar hukuka uygun olarak bağlandıkları yerde birbirlerine zarar verir ise sorumluluk söz konusu olmaz (Mecelle m. 939). Hayvanların bağlandıkları yerin haksız olması durumunda ise sonradan bağlanan hayvanın mevcut hayvana verdiği zararın tazmini gerekir iken mevcut hayvan sonradan gelen hayvana zarar verir ise sorumluluk doğmaz (Mecelle m. 940).

Yukarıda alıntılanıldığı üzere Mecelle, hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ilgili çok farklı durumlar üzerine ayrıntılı ve örnekler vererek hükümler içermektedir. Ama genellikle binek ya da besi hayvanları özelinde düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.

D) Türk Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu

Türk hukukunda, sahipli hayvanların verdiği zararlardan dolayı sahibinin sorumluluğu ilk olarak 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. “*HAYVANLAR TARAFINDAN YAPILAN ZARARDAN MESULİYET*” başlığı altında 56. ve 57. maddeler hayvan tutucusunun sorumluluğunu düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre;

“I - Zarar ve ziyan

Madde 56 – Bir hayvan tarafından yapılan zararı o hayvan kimin idaresinde ise o kimse hal ve maslahatın icabettiği bütün dikkat ve itinayı yaptığını yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe tazmine mecburdur.

Bu surette eğer hayvan diğer bir şahıs yahut diğer bir şahsa ait olan hayvan tarafından ürkütülmüş olur ise bu kimse onlara rücu edebilir.

II - Hayvan üzerinde hapis hakkı

Madde 57 – Bir kimsenin hayvanı diğerinin gayri menkulü üzerinde bir zarar yaptığı takdirde gayrimenkulün zilyedi o hayvanı zapt ve kendisine ita olunabilecek tazminat

⁴⁵ “Madde 937 – At gem almayıp da râkibi başını zapt edemeyerek bir zarar etse zâman lâzım gelmez.” BERKİ, 185.

⁴⁶ “Madde 938 – Bir kimse kendi mülkünde hayvanını bağlamış olduğu halde diğer biri gelip bilâ izin oraya hayvanını bağladığı surette sahib-i mülkün hayvanı anı tepip telef etse zâman lâzım gelmez. Ve eğer ol hayvan sahibi mülk'ün hayvanını telef etse sahibi zâmin olur.”, BERKİ, 185.

mukabilinde teminat olmak üzere yedinde hapsedmeğe hakkı vardır. Eğer hal ve maslahat icabederse, gayrimenkul zilyedi o hayvanı öldürebilir. Şukadar ki gayrimenkulün zilyedi heman keyfiyetten hayvanların sahibini haberdar etmeğe ve eğer onu bilmiyorsa kendisini bulmak için lazım gelen tedbirleri ittihaz eylemeğe mecburdur.”

Bir hayvan tarafından verilen zarar, o hayvanı idare eden kimse tarafından tazmin edilir (BK⁴⁷ m. 56/I). Ancak hayvanı idare eden kimse durumun gerektirdiği tüm dikkat ve özeni gösterdiğini ya da gösterseydi dahi zararın gerçekleşmesini engelleyemeyeceğini ispat ederse sorumluluktan kurtulabilmektedir. Hayvanın bir başkası ya da bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olması durumunda, hayvan sahibinin ödediği zarar, hayvanı ürküten kişi ya da ürküten hayvanın sahibine rücu edilir (BK m. 56/II).

Sahipli bir hayvanın bir başkasının taşınmazı üzerinde verdiği zarar nedeniyle taşınmaz zilyedi hayvanı tutarak, gerçekleştirdiği zarara teminat olmak üzere hapsedebilir (BK m. 57). Taşınmaz zilyedi gerekirse hayvanı öldürebilir. Ancak bu durumu derhal hayvan sahibine bildirmesi gerekir, eğer hayvan sahibini bilmiyorsa kendisini bulmak için gereken tedbirleri almalıdır (BK m. 57).

2012 yılında yürürlüğe giren 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, “Hayvan bulunduranın sorumluluğu” başlığı altında yer alan 67. ve 68. maddeler ile konuyu düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre;

“ a. Giderim yükümlülüğü

MADDE 67- Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür.

Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz.

Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır.

b. Alıkoyma hakkı

⁴⁷ RG, 22/4/1926, S. 366.

MADDE 68- Bir kişinin hayvanı, başkasının taşınmazı üzerinde bir zarar verdiği takdirde, taşınmazın zilyedi, o hayvanı yakalayabilir, zararı giderilinceye kadar alıkoyabilir; hatta durum ve koşullar hakkı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir.

Bu durumda, taşınmazın zilyedi derhâl hayvan sahibine bilgi vermek ve sahibini biliyorsa, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır.”

Hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ilgili olarak BK ile TBK arasında genel olarak paralel düzenlemeler mevcuttur. Hâl böyle olmakla birlikte ilk göze çarpan değişiklik TBK'daki düzenlemenin dilinin daha sade ve anlaşılabilir olmasıdır. Ayrıca ilgili bölümde daha ayrıntılı açıklanacağı üzere, 6098 sayılı Kanunda hayvan bulunduran kavramına açıklık getirilmiştir. 818 sayılı Kanunda “*yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe*” şeklinde ifade edilen kurtuluş kanıtı, genel olarak illiyet bağının kesilmesi anlamına geleceğinden 6098 sayılı Kanunda yer almamıştır⁴⁸. BK'daki “*hapis hakkı*”, TBK'da “*alıkoyma hakkı*” olarak değiştirilmiştir. Hayvanların bir eşya olarak değerlendirilmemesi ve burada kastedilen hakkın teknik anlamda bir hapis hakkı olmaması gibi nedenlerle bu değişiklik de isabetli olmuştur⁴⁹. Ayrıca BK ile taşınmaz zilyedine verilen hayvanı öldürme hakkı, TBK tasarısında muhafaza edilmiş olmasına rağmen, kanunlaşma aşamasında metinden çıkarılarak, “*hatta durum ve koşullar hakkı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir*” şeklinde yumuşatılmıştır. Taraf olduğumuz uluslararası sözleşme hükümleri ve ülkemizde yapılan hayvan hakları düzenlemeleri ışığında bu hüküm daha uygun olmuştur⁵⁰.

II- HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN GENEL KAVRAMLAR

A) Hayvan Bulunduran Kavramı

Hayvan bulunduran “*bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen*” kişi olarak tanımlanmıştır (TBK m. 67/I). Bu tanımdan yola çıkarak hayvan bulunduranın mutlaka hayvanın maliki olması gerekmediği anlaşılmaktadır. Hayvanı

⁴⁸ METİN, Umut: “*6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu”*”, İ.B.D., Y. 2012, C. 86, S. 5, s. 244-261, 251; YAVUZ, Cevdet: “*Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na Göre Kusursuz Sorumluluk Hâlleri ve İlkeleri*”, MÜHF-HAD, Y. 2008, C. 14, S. 4, s. 29-61, 52; YILMAZ, Süleyman: “*Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler*”, AÜHF.D., Y. 2010, C. 59, S. 3, s. 551-578, 567.

⁴⁹ METİN, 253.

⁵⁰ METİN, 253; YAVUZ, 53.

mülkiyet dışında bir aynî ya da şahsî hakka dayanarak yönetimi altında bulunduran, hatta hırsızlık yoluyla zilyetliğini ele geçirmiş bir kimse dahi hayvan bulunduran olarak bu sorumluluğun muhatabıdır⁵¹. Örneğin hayvanı kira, kullanım öduncü, saklama sözleşmesi gibi işlemler sonucu elinde bulunduran ya da rehin alan, intifa hakkına sahip olan kişiler de hayvan bulunduran olarak kabul edilmektedir⁵².

“... o hayvan kimin idaresinde ise...” demek suretiyle, hayvan bulunduranı hayvanın idaresini elinde tutan kişi olarak tanımlayan BK döneminde, hayvan bulunduranın kim olduğu hususu çok tartışmalıydı⁵³. TBK’ daki “bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen” şeklindeki hayvan bulunduran tanımı, BK’ daki tanıma göre daha açıklayıcı olmuş ve hayvan bulunduran kavramı üzerindeki hukukî tartışmaları gidermeyi amaçlamıştır⁵⁴.

1. Hayvanın Zilyedi

Kanun koyucu mülkiyetten daha geniş bir ilişkiyi yani hayvan üzerindeki zilyetliği kastetmektedir (TBK m. 67/I)⁵⁵. Kanun koyucu zilyetliği “Bir şey üzerinde fiili hâkimiyeti bulunan kimse onun zilyedidir” şeklinde tanımlamıştır (TMK⁵⁶ m. 973). Zilyetlik için, fiili hâkimiyet ve zilyetlik iradesi olmak üzere iki unsur aranmaktadır. Burada aranan fiili hâkimiyet, sürekli olarak eşyayı elinde bulundurmak değil, istediği anda ondan yararlanabilecek, onu koruyabilecek ve yönlendirebilecek durumda olmak şeklindedir. Bir eşyaya hâkim olma, bir eşyayı maddî ve hukukî hâkimiyetinde bulundurmak zilyetlik iradesinin tezahürüdür⁵⁷.

⁵¹ EREN, Fikret: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, B.27, Ankara 2022,722; KILIÇOĞLU, Ahmet M.: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, B. 25, Ankara 2022, 347.

⁵² AKINCI, Şahin: **Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler**, B. 13, Konya 2022, 255; AYDOĞDU, Murat/ NART, Serdar: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler** B. 1, Ankara 2022, 225; AYDOS, Oğuz Sadık: **Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)**, B. 2, Ankara 2022, 109; DESCHENAUX, Henri/ TERCİER, Pierre: **Sorumluluk Hukuku**, Ankara 1983, 88,89; ERDOĞAN, İhsan: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, B. 4, Ankara 2019, 151; EREN, 722-723; KILIÇOĞLU, 347; ŞENYÜZ, Doğan: **Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler**, B. 10, Bursa 2021, 107; TUNÇOMAĞ, Kenan: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler I. Cilt**, B.5, İstanbul 1972, 349; YILDIRIM, Abdülkerim: **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, B.14, Ankara 2023, 190.

⁵³ Tartışmalar hakkında bkz. KALELİ, Şakir: “*Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, I*”, Y.D., Y. 1979, C. 5, S. 2, s. 313-342, 334.

⁵⁴ ALTUNEL, Mesude: “*Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu*”, Y.D., Y. 2021, C. 47, S. 2, s. 581-596, 585; METİN, 248.

⁵⁵ AYDOĞDU/ NART, 226. EREN, 722. KILIÇOĞLU, 347. TANDOĞAN, Haluk: **Türk Mes’uliyet Hukuku**, B.1, İstanbul 2010, 150.

⁵⁶ RG, 08/12/2001, S. 24607.

⁵⁷ AYDOĞDU/ NART, 226; OĞUZMAN, Kemal/ SELİÇİ, Özer, ÖZDEMİR OKTAY, Saibe: **Eşya Hukuku**, B. 24, İstanbul 2022, 49; SİRMEN, Lale: **Eşya Hukuku**, B. 10, Ankara 2022, 40, 42.

Zilyetlik iradesinin arandığı bir sorumlulukta, hayvan bulunduranın ayırt etme gücünün hayvan bulunduran sıfatının kazanılması için gerekip gerekmediği sorunu karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda doktrindeki bir görüşe göre ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerde sağlıklı bir irade olamayacağı için, hayvan bulunduran sıfatına da sahip olamazlar⁵⁸. Diğer bir görüşe göre ise hayvan bulunduran olabilmek için, zilyetlik iradesi zilyetliği kazanırken gerekli olduğu için, zilyetliği kazanırken ayırt etme gücüne sahip olan bir kişinin sonradan ayırt etme gücünü kaybı, hayvan bulunduran sıfatını sona erdirmemektedir. Başka bir yönden hareketle bu kişiler kanunî temsilcileri aracılığıyla da zilyetlik tesis edebilirler⁵⁹. Kanaatimce, hayvan bulunduran sıfatı için zilyetlik iradesi gerektiği kabul edildiğinden, ayırt etme gücü bulunmayan kişiler, sağlıklı ve hukuken geçerli bir iradeleri bulunmaması nedeniyle, bu vasfı haiz olamazlar. Bu değerlendirme doğrultusunda ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar da hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulabilmelidirler.

2. Zilyet Yardımcıları

Zilyet yardımcısı durumunda olan bekçi, hizmetçi, seyis gibi kişilerin hayvan bulunduran sayılıp sayılmayacağı doktrinde tartışmalıdır⁶⁰. Bir görüşe göre; evde beslenen evcil hayvanın yemeğini verip temizliğini yapan hizmetçiler, atlara bakan seyisler, koyunları otlatan çobanlar gibi kişiler zilyet değil, yalnızca zilyet yardımcısı konumunda olduklarından, hayvan bulunduran sayılmazlar⁶¹. Çünkü bu kişilerin hayvanla ilişkileri, hayvanı idaresi altında bulundurana bağlıdır. Hayvan bulunduranın emir ve talimatları doğrultusunda hareket etmektedirler⁶². Diğer bir görüşe göre ise zarar verme ânında hayvanın

⁵⁸ AYDOĞDU/NART, 226.

⁵⁹ AYDOĞDU/NART, 226.

⁶⁰ YILDIRIM, 190; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 151; ŞENYÜZ, 107; AYDOĞDU/NART, 225; AKINCI, 255; KÖROĞLU, Emre: “*Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68)*”, YD, Y. 2018, C. 44, S. 2, s. 221 – 256, 236.

⁶¹ “...Hayvan idare etmekten amaç ondan iktisaden ve fiilen yararlanmaktır. Buna mukabil, hayvanın bakıcısı, hayvandan iktisaden faydalanmak maksadıyla onun zilyedi olmadığı ve sadece yardımcı sayıldığı için (hayvanı idare eden) sayılamaz. Onun için bakıcı Borçlar Kanunu md. 56 (6098 sayılı yasa 67. m.)ye göre sorumlu değildir; kişisel kusurları varsa ancak BK. 41. (6098 sayılı yasa 49.) maddesi gereğince sorumlu olabilir. Hayvanın gözetimi ehil bir yardımcı kişiye bırakılsa ve bu yardımcı kişinin özen ödevine aykırı davranışı (kusuru) sonucu hayvan bir zarara sebebiyet verse; bu durumda da hayvan idare edenin bir kusurundan söz edilemeyeceği halde, o zarardan sorumludur. (Çünkü hayvan idare edenin sorumluluğu kusura dayanmaz; onun sorumluluğu (tıpkı adam çalıştırmanın sorumluluğunda olduğu gibi) bir sebep sorumluluğudur...” Yargıtay 3. H.D. E. 2013/18411, K. 2013/17440, T. 09.12.2013, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. AYDOĞDU/NART, 225; AYDOS, 109; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 151; EREN, 723; ŞENYÜZ, 107; KALAFATOĞLU TAVŞANCIL, Deniz: “*Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları*”, Y. 2012, Prof. Dr. İsmet Sungurbey’e Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, İstanbul Barosu Yayınları, s. 137-149, 142; TUNÇOMAĞ, 349. TÜRKDOĞAN BOLAT, Elif: *Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk*, B.1, Ankara 2021, 124; YILDIRIM, 190.

⁶² KALELİ, Hayvan Tutucu I, 340; TANDOĞAN, 152.

bakım ve gözetiminin yardımcı kişide olması durumunda, yardımcı kişi hayvan bulunduran sayılacaktır. Örneğin yardımcı kişiler, hayvanı dışarda gezdirirken bir zarara sebebiyet verildiği durumlarda, hayvanın yönetimi kendilerinde bulunduğu için hayvan bulunduran olarak sorumlu olacaktır ⁶³. Kanaatimce böyle bir durumda yardımcının hayvan üzerindeki bakım ve gözetim ilişkisi somut olayın özelliğine göre değerlendirilerek, hayvan ile yardımcı arasındaki ilişkinin sadece besleme ve bakım ile sınırlı olup olmadığı tespit edilmelidir. Yardımcı kişiler zarar gerçekleştiği anda hayvanı sevk ve idare edebilecek durumda ise hayvan bulunduran olarak nitelendirilebilecek ⁶⁴, yardımcı kişiyi çalıştıran hayvan sahibi de TBK' nın 66. maddesine göre adam çalıştıran olarak sorumlu olacaktır.

3. Alıkoyma Hakkı Sahibi Taşınmaz Zilyedi

TBK 68. maddesinde bir kişinin hayvanının, başkasının taşınmazı üzerinde bir zarara neden olması halinde, o taşınmazın zilyedinin hayvanı yakalayıp, zararı giderilinceye kadar alıkoyma hakkı olduğu düzenlenmiştir. Bu maddede kendisine verilen hakka dayanarak hayvanı yakalayıp alıkoyan taşınmaz zilyedinin, hayvanı alıkoyduğu süre içinde hayvan bulunduran sayılıp sayılmayacağı hususu akla gelmektedir. Kanaatimce hayvanı alıkoyan taşınmaz zilyedi, alıkoyma süresi boyunca hayvanın semerelerinden yararlanamamakla birlikte, barınması ve bakımı için lazım olan imkânları sağlamak ve başka bir zarara neden olmaması için gereken tedbirleri almak zorundadır. Bir hayvanın bakımını ve gözetimini geçici olarak üstlenen kişinin hayvan bulunduran sıfatına sahip olacağı öngörüldüğüne göre, alıkoyma hakkını kullanan taşınmaz zilyedinin de, hayvanı alıkoyduğu süre içinde hayvan bulunduran olarak sorumlu olacağını düşünmekteyim. Örneğin komşusunun ineğini, tarlasına zarar verdiği için tarladaki bir ağaca bağlayarak alıkoyan taşınmaz maliki, ineğin alıkonulduğu süre boyunca verdiği zararlardan sorumlu tutulmalıdır.

4. Veteriner Hekimler

Hayvan bulunduran kavramı altında değinilmesi gereken bir husus da veteriner hekimlerin sorumluluğudur. Veteriner hekimler, özel bilgi ve tecrübelerine dayanarak, hayvan sahibinin rızası ile hayvanın bakım ve tedavilerini yapmak için hayvanı geçici olarak

⁶³ ANTALYA, Osman Gökhan: **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, C. II, B. 2, İstanbul 2019, 295; KÖROĞLU, 237.

⁶⁴ "...BK 56 ncı (TBK 67) maddesindeki hayvan, insan tarafından elde tutulabilen, yönetilebilen kontrol edilebilen üzerinde hâkimiyet kurulabilen hayvandır. Yani söz konusu hayvan o kişinin hâkimiyeti altında olmalıdır. Hayvanın maliki olması şart olmayıp, oluşan zarar sırasında hayvan o kişinin gözetimi altında ise sorumlu olmaktadır..." Yargıtay 3. HD., E. 2019/4263, K. 2019/9309, T. 26.11.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

hâkimiyeti altında bulundurmaktadır. Bu esnada veteriner hekimlerin zilyet mi yoksa zilyet yardımcısı mı olarak değerlendirileceği sorusu karşımıza çıkmaktadır. TBK'nın 67. maddesindeki “*bir hayvanın bakımını geçici veya sürekli olarak üstlenen kişi*” ifadesi nedeniyle, hayvan üzerindeki geçici hâkimiyet hallerinin de hayvan bulunduran sıfatının doğumuna neden olacağı kabul edilmektedir. Ayrıca veteriner hekim, hayvan sahibi ile arasındaki sözleşme ilişkisine dayandığı için, hayvan üzerinde fiili hâkimiyetin yanı sıra hukuki hâkimiyete de sahiptir. Veteriner hekimin hayvan üzerindeki hâkimiyeti, zilyet yardımcısı olarak değerlendirilen kişilerden daha fazladır⁶⁵. Bu nedenle veteriner hekimlerin hayvanları hâkimiyetleri altında bulundurdukları sürece, hayvanın zilyedi olduğu, bu nedenle de hayvan bulunduran sıfatına sahip olduğu kabul edilmelidir⁶⁶.

5. Hayvan Üzerindeki Fiili Hâkimiyetin Kaybı Halinde Sorumluluk

Sorumluluğun doğması için önemli olan hayvan üzerinde fiili hâkimiyete sahip olmaktır. Bu nedenle hayvan üzerindeki fiili hâkimiyetin geçici olarak kaybedilmesi sorumluluğu ortadan kaldırmamakla birlikte⁶⁷, uzun süreli kayıp durumunda sorumluluğun söz konusu olmayacağı ifade edilmektedir⁶⁸. Hayvan ile bulunduran arasındaki hâkimiyetin hukukten geçerli bir ilişki sonucu oluşması da gerekmez. Mesela sahipli hayvanın çalındığı durumlarda, hayvan üzerindeki fiili egemenlik sahibinin elinden çıkıp, hırsıza geçtiği için, hırsız hayvan bulunduran olarak sorumlu olacaktır⁶⁹. Ancak bu durumlarda da, hayvan bulunduran, hayvanın çalınmaması, kaçmaması ya da kaybolmaması için gerekli önlemleri almamış ise, çalınan, kaçan veya kaybolan hayvanının verdiği zararlardan TBK m. 67'ye göre sorumlu tutulabilir⁷⁰. Biz de bu görüşe katılıyoruz.

6. Sahipsiz Hayvanlar Üzerindeki Sorumluluk, Özellikle STK' ların Durumu

Hayvan bulunduranın hayvanın bakım ve gözetimini üstlenmiş olması gerekmektedir. Hayvanı elinde bulundurma nedeninin maddî ya da manevî olması sorumluluğun niteliğini değiştirmez⁷¹. Bu bağlamda sahipsiz ya da terkedilmiş bir hayvanı tedavi, bakım gibi nedenlerle geçici ya da sürekli olarak bakım ve gözetimi altına alan kişiler de hayvan

⁶⁵ ORAL, Tuğçe: “*Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu*”, TADD, Y. 2014, S. 16, s. 319-355, 331.

⁶⁶ TANDOĞAN, 151.

⁶⁷ EREN, 721. OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, M. Turgut: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler 2**, B. 17, İstanbul 2022, 162. TANDOĞAN, 126.

⁶⁸ KALELİ, Hayvan Tutucu I, 336.

⁶⁹ KALELİ, Hayvan Tutucu I, 342.

⁷⁰ KALELİ, Hayvan Tutucu I, 342; TUNÇOMAĞ, 350.

⁷¹ AYDOĞDU/NART, 225; EREN, 722. OĞUZMAN/ÖZ, M. Kemal / ÖZ, 160.

bulunduran sayılacaktır⁷². Hem gerçek kişiler, hem de tüzel kişiler⁷³ hayvan bulunduran sıfatına sahip olabilirler⁷⁴. Hayvan koruma dernekleri, sokaktan almış oldukları hayvanları tedavi, bakım, sahiplendirme gibi nedenlerle de olsa hâkimiyetleri altında bulundurdıkları sürece hayvan bulunduran olarak değerlendirilmelidir.

Sahipsiz hayvan; *“Barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanları”* ifade etmektedir (HKK⁷⁵ m. 3/f). Görüldüğü üzere, bir sahipsiz hayvanı bakım, tedavi, kısırlaştırma, koruma vs gibi nedenlerle gözetimi altına alan kişiler de hayvan bulunduran sıfatına sahip olacaklardır. Ancak sokakta barınan sahipsiz hayvanları, fiilî hâkimiyet altına almadan sadece belli periyotlarla besleyen kimseler hayvan bulunduran sayılmamalıdır. Bu besleme ve bakım somut olayın özelliğine göre değerlendirilerek, kişinin hayvan bulunduran sayılıp sayılmadığına karar vermek gerekecektir. Sokakta özgürce geziyor olsa dahi, bir kulübe yapılmış, her gün düzenli olarak beslenen ve besleyen kişinin genel gözetimi altında bulunan bir hayvanın sahipli hayvan kategorisinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz⁷⁶.

⁷² KALELİ, Hayvan Tutucu I, 342.

⁷³ “...Davacı vekili dilekçesinde; müvekkilinin, davalı vakfa ait ait kesimhanede bulunduğu sırada kasabın elinden kaçan büyükbaş hayvanın vurması sonucunda yaralandığını ileri sürerek; fazlaya ilişkin hakları saklı kalmak kaydıyla, 10.000 TL maddi tazminatın olay tarihinden işleyecek yasal faizi ile birlikte davalılardan müstereken ve müteselsilen tahsili istemiş, 02.02.2015 tarihli ıslah dilekçesi ile tazminat talebini 30.204 TL'ye yükseltmiştir. Davalı vakıf vekili cevap dilekçesinde; müvekkili vakfın resmî kurumlardan izin alarak kurban kesim faaliyeti gerçekleştirdiğini, kurbanlıkların kurban kesmek isteyenler tarafından satıcıdan alındığını, vakfın sadece kesim hizmeti için kesimhânesini açtığını, kurbanların satıcının çobanı tarafından kesimhâneye getirildiğini, vakıf tarafından kesim işlemi sırasında kurban sahiplerinin beklemesi için kesimhânenin üst kısmında bulunan misafir salonunun hazırlandığını, davacının ise bu salonda beklemesi gerekirken kesim yerine inmesi nedeniyle yaralandığını, müvekkil vakıf hakkında savcılık tarafından açılan soruşturmada takipsizlik kararı verildiğini savunarak, davanın reddi istemiştir. Davalı ... vekili cevap dilekçesinde; davalının, diğer davalı vakıf ile bir bağının bulunmadığını savunarak, davanın husumet yönünden reddini istemiştir. Mahkemece; davalı vakfa ait kesimhaneye getirilen büyükbaş hayvanın kaçması sonucunda yaralanan davacıya atfı kabil bir kusurun bulunduğu hususunda bir delilin dosyaya yansımadağı, davalı Vakfın TBK'nun 55. maddesi gereğince davacının hesaplanan zararı 30.204 TL'nin tazmininden sorumlu olduğu, davalı ...'nin olayla ve diğer davalı Vakıfla hukukî bağının bulunmadığı gerekçesiyle; davalı ... hakkında açılan davanın husumet yokluğundan reddine, davalı Vakıf aleyhine açılan davanın ise kabulüne karar verilmiş; hüküm, davalı vakıf vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuni gerektirici sebeplere ve özellikle davalı vakfın hayvan bulunduran olarak kusursuz sorumlu bulunduğu anlaşılmış olmasına göre, davalı tarafın sair temyiz itirazları yerinde değildir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2015/17972, K. 2016/11289, T. 27.9.2016, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

⁷⁴ AYDOĞDU/NART, 225; DESCHENAUX/TERCIER, 89; EREN, 722; TANDOĞAN, 152.

⁷⁵ RG, 24/6/2004, S. 25509.

⁷⁶ “...Bu itibarla yukarıda mevcut deliller kapsamında küçük Melike'yi ısırın köpeğe davalı Selimiye Petrol Ür. Tic. Ltd. Şti. 'ne ait petrol istasyonunda bulunan ayrı bir kafeste bakılıp beslendiği, davalı Gökhan'ın bu köpeğin gözetimi ile zaman zaman ilgilendiği, davalı Gökhan'ın ceza soruşturmasının ilk aşamadaki samimi beyanına göre bu köpeğin olay günü yine benzin istasyonundaki kafeste bağlı bulunduğu sırada bir anda fırlayarak davacıların kızı küçük Melike'yi ısırıldığı, bu köpeğin benzin istasyonundaki kafeste yaşadığı ve zaman zaman da bu istasyonda başıboş şekilde dolaştığı anlaşılmış karşısında davalı şirketin hayvan tutucusu sıfatına sahip

Ülkemizde yaşanan yangın ve deprem felaketleri sonrasında, o bölgelerde yaralanan, sakatlanan, bakıma muhtaç hâle gelen hayvanların bakım ve gözetimini yapmak için HAYTAP (Hayvan Hakları Federasyonu) sahra çadırları kurmuştur. Bu esnada buldukları tüm felaketzede hayvanları bu çadıra getiren HAYTAP Gönüllüleri, ekiplerindeki veteriner hekimler ve teknikerlerle gerekli tedavi ve bakımlarını yapmışlardır. Bu hayvanları sahiplenmek isteyen kişilere yardımcı olan Federasyon, sahiplenilmeyen hayvanları ise Bursa ve Osmaniye’de bulunan HAYTAP Emekli Hayvanlar Çiftliği’ne göndererek orada bakımlarını üstlenmiştir.

Türkiye’de hayvanlar için kurulan en büyük sivil toplum kuruluşu olan HAYTAP’ın, bakım ve gözetimine aldığı hayvanlar açısından hayvan bulunduran sıfatına sahip olup, sokaktan aldıkları andan, sahiplendirdikleri âna kadar hayvanların verdikleri zararlardan sorumlu olduğu kanaatindeyim. Bu hayvanların pek çoğunun daha önceden sahipsiz olması bu sonucu değiştirmez. Bu örnekte de görüldüğü gibi, vicdanî ve manevî duygularla hareket edilmesi dahi, hayvan bulunduranın sorumluluğunun doğması için önem arz etmemektedir. Sahipsiz hayvanlar için durum bu olmakla birlikte, sahipli olmasına rağmen felaket esnasında kaybolan, kaçan hayvanlar açısından HAYTAP’ın hukukî durumu sorgulanabilir. Kanaatimce bu durumda da, hayvanın önceki sahibi ile fiili hâkimiyet ilişkisi kesildiği için, zilyetliği ve dolayısı ile hayvan bulunduran sıfatı, HAYTAP’ a geçmiş olur.

7. Sahipsiz Hayvanlar Açısından Devletin Sorumluluğu

Bu başlık altında açıklanması bir başka konu da, hayvan bakımevleri ya da sokakta yaşayan sahipsiz hayvanlar açısından hayvan bulunduran sıfatının olup olmayacağıdır. HKK m. 6/III uyarınca, sahipsiz hayvanların bakım ve gözetimi için yerel yönetimlerin alması gereken tedbirler, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanarak, diğer kuruluşların da görüşü alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. HKK’nun devamı maddeleri ve bu Kanunun uygulanması için çıkarılan Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği⁷⁷ ne göre, sahipsiz hayvanların bakım, gözetim ve korunması görevi, il çevre ve şehircilik müdürlükleri, il hayvan koruma kurulları,

olduğu ve bu yönüyle sorumlu tutulması gerektiği açıktır. Yukarıda açıklandığı şekilde olayın gelişim biçimi ve hayvan idare edenin (hayvan tutucusunun) sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalı şirketin belirlenecek zarardan sorumlu tutulması gerekirken, bu yön gözetilmeksizin yazılı gerekçe ile davalı şirket açısından davanın husumetten reddine karar verilmiş olması doğru görülmemiş, bu husus bozmayı gerektirmiştir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2015/274, K. 2015/18147, T. 17.11.2015, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr

⁷⁷ RG, 12/05/2006, S.26166.

belediyeler ve yerel hayvan koruma görevlilerine verilmiştir. Mevzuatta yapılan bu belirsiz düzenleme nedeniyle sahipsiz hayvanların sorumluluğunun hangi kurumda olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır⁷⁸.

Danıştay bu konu ile ilgili yerleşik hâle gelmiş kararlarıyla, sahipsiz hayvanların verdiği zararlar nedeniyle belediyeler ile birlikte valiliklerin sorumlu olduklarını kabul etmektedir⁷⁹. Ancak belediyeler ve valiliklerin sahipsiz hayvanların verdikleri zararlardan kaynaklanan sorumluluğu, TBK’da düzenlenen hayvan bulunduranın sorumluluğundan farklıdır. Öncelikle valilik ve belediyelerin sahipsiz hayvanlar ile ilgili yükümlülükleri Kanunla belirlenmiştir. Yani bu kurumlar kendi rızaları ile hayvan bulundurdıkları için değil, Kanunun kendilerine yüklediği zorunluluklar nedeniyle sorumludur. Oysaki TBK’da düzenlenen hayvan bulunduran, sebebi ne olursa olsun kendi iradesi ile hayvan bulundurmaktadır. Ayrıca belediyeler ve valiliklerin sahipsiz hayvanlar ile ilgili sorumlulukları idare hukukunun kapsamına girmektedir. O nedenle bir özel hukuk hükmü olan hayvan bulunduranın sorumluluğu kuralları uygulanamaz. Anılan Danıştay kararları incelendiğinde de görüleceği üzere belediyeler ile valiliklerin sahipsiz hayvanların verdikleri zararlardan kaynaklanan sorumlulukları kusursuz sorumluluk değildir. Aksine sahipsiz hayvanların verdikleri zararların idarenin hizmet kusurundan kaynaklandığı kabul edilmektedir⁸⁰. Bu nedenle sokakta ya da hayvan bakımevinde yaşayan sahipsiz hayvanların verdikleri zararlar açısından idare, TBK kapsamında hayvan bulunduran olarak değerlendirilemez. Ancak kamu tüzel kişileri, kanunen kendilerine verilen bu görev dışında hayvan besliyor ise, bu hayvanların verdikleri zararlar açısından TBK’ya göre sorumlu

⁷⁸ KIRIŞIK, Fatih/ ÖZTÜRK Kübra: “*Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu*”, DÜSBD, Y. 2021, S. 69, s. 360-388, 365.

⁷⁹“...Olayda; ilgili mevzuat gereği sahipsiz hayvanların kontrolünü takip etmek, sahipsiz hayvanlarla ilgili sorunların tespiti ve bu sorunların çözümlerini karara bağlama konusunda görevli ve yetkili olduğu görülen Konya Valiliğinin ve sahipsiz hayvanlara barınak yapmak/yaptırmak, işletmek/işlettirmek görev ve sorumluluğu olan Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığının da hasım mevkiine alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır...”. Danıştay 8. Dairesi, E. 2020/7528, K. 2021/1532, T. 12.3.2021. Aynı yönde kararlar için bakınız, Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/3822 K. 2022/5008 T. 21.9.2022. Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/2162 K. 2022/4765 T. 14.9.2022. Danıştay 8. Dairesi, E. 2014/7091 K. 2019/4371 T. 8.5.2019. Danıştay 8. Dairesi, E. 2012/6599 K. 2018/6994 T. 15.11.2018.

⁸⁰ “...Yukarıda belirtilen mevzuat hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden; sahipsiz hayvanların, başta köpekler olmak üzere, korunması, bakım ve gözetimi, saldırgan olanlarının eğitilmesi ve sahiplendirilmeleri, hayvan bakımevlerinin kurulması vb. birtakım görev ve sorumlulukların valiliklere ve il belediyelerine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Kamu idareleri yapmakla yükümlü bulundukları hizmetleri gereği gibi ifa etmekle beraber bu hizmetin işleyişini sürekli olarak kontrol etmek ve hizmetin yürütülmesi sırasında gerekli önlemleri almakla da yükümlüdür. İdarece bu yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suretiyle hizmetin kötü veya geç işlemesi ya da gereği gibi işlememesi sonucunda bir zarara sebebiyet verilmiş olmasının, idareye hizmet kusuru nedeniyle meydana gelen maddî veya manevî zararları tazmin sorumluluğu yükleyeceği idare hukukunun yerleşmiş ilkelerindendir...”. Danıştay 8. Dairesi, E. 2018/3822 K. 2022/5008 T. 21.9.2022.

olacakları kanaatindeyiz. Örneğin belediyeye ait bir geçici bakımevinin bahçesinde güvenlik amacı ile sürekli olarak bulundurulup bakılan bir köpeğin verdiği zarar nedeniyle belediyenin TBK kapsamında hayvan bulunduran olarak sorumluluğu olmalıdır.

Son olarak, bir hayvanın birden fazla bulunduranı olması hâlinde de, zarardan tüm bulunduranlar müteselsil sorumluluk esasına göre sorumludur. Örneğin birden fazla mirasçısı olan bir miras bırakandan miras kalan bir hayvanın idaresinde, tüm mirasçılar hayvan bulunduran sıfatına sahip olduğundan, hayvanın verdiği zararı müteselsilen tazmin edeceklerdir⁸¹.

B) TBK’da Düzenlenen Hayvan Bulunduran Kavramının Diğer Kanunlardaki Hayvan Sahibi Kavramı ile Karşılaştırılması

Kedi ve köpek sahipleri hayvanlarını dijital kimliklendirme yoluyla kayıt altına almak zorundadırlar (HKK m. 4/k). “*Hayvan sahipleri, sahip oldukları hayvanlardan kaynaklanan çevre kirliliğini ve insanlara verilebilecek zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirleri almakla yükümlü olup; zamanında ve yeterli seviyede tedbir alınmamasından kaynaklanan zararları tazmin etmek zorundadırlar.*” (HKK m. 5/II).

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu⁸² m. 3/32; hayvan sahibi “*Hayvanların mülkiyet hakkını üzerinde bulunduran gerçek veya tüzel kişi*” olarak tanımlanmış olup, m. 7 ile de, hayvan sahiplerinin ya da hayvan sahipleri adına bakıcısının, Bakanlık tarafından belirlenen hayvanları tanımlatarak kayıtlarını yaptırma yükümlülüğü düzenlenmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, HKK ve VHBSGYK’da düzenlenen hayvan sahipliği, TBK’daki hayvan bulunduran müessesesinden daha dar bir kavram olup, yalnızca hayvan üzerinde mülkiyet hakkına sahip olan kimseleri ifade etmektedir⁸³. Hayvan üzerindeki mülkiyetin belirlenebilmesi için ise, ayrıntıları ilgili yönetmeliklerde düzenlenen kayıt ve dijital kimliklendirme esası getirilmiştir⁸⁴. Bu gibi kayıtlı hayvanların üçüncü kişilere verdiği zararlarda sorumluluğun hayvanın adına kayıtlı kimseye ait olduğuna dair bir karine vardır.

⁸¹ EREN, 723; KÖROĞLU, 238; TANDOĞAN, 152.

⁸² RG, 11/6/2010, S. 27610.

⁸³ ANTALYA, Borçlar Genel, 302.

⁸⁴ 26.02.2018 tarih ve 30344 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “*Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik*”, 02.12.2011 tarih ve 28130 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “*Koyun ve Keçi Türü Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği*” ve “*Sığırcı Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği*”.

Hayvan sahipliği mülkiyet esasına dayanırken, hayvan bulunduranda zilyetlik yeterlidir. Bu nedenle yukarıdaki açıklamalarımız ışığında hayvan bulunduranın hayvan sahibinden daha geniş bir kapsamı olması nedeniyle, TBK’ nın ilgili hükümleri hayvanın, hayvan sahibinin idare ve sorumluluğunda olmadığı durumlarda da uygulanabilmektedir. Bu nedenle hayvan sahibinden başka kişiler de TBK açısından hayvan bulunduran sıfatına sahip olabilir.

C) Hayvan Kavramı ve Hukuki Niteliği

1. Hayvanın Tanımı

Hayvan, “*duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık*” şeklinde tanımlanmıştır⁸⁵. Hayvanlar aynı dünyayı paylaştığımız, ürünlerinden, korumasından, gücünden yararlandığımız, kimi zaman da maneviyatımızı tatmin ettiğimiz canlılardır. Ancak hayvanların maddî bir değerinin olması, ayrıca hareket kabiliyetinin varlığı onları hukuk düzeni içinde vasıflandırma zorunluluğu doğurmuştur. Roma hukukundan bu yana benimsenen anlayış, hayvanların eşya statüsünde değerlendirilmesi olmuştur⁸⁶. Ancak zamanla hayvanların sosyal ve ekonomik hayatımızda büyük rol oynaması nedeniyle, hem bazı hakların konusu, hem de yararlanıcısı durumuna gelmesi ile hayvanların hukukî statüsünün eşya olmaktan uzaklaştıran bir anlayış benimsenmiştir⁸⁷.

2. Hayvanlar ile İlgili Yapılan Uluslararası Düzenlemeler

Hayvanların hukuk karşısındaki konumunu belirleyen en önemli uluslararası metinlerden birisi, 15 Ekim 1978'de Paris UNESCO evinde ilân edilen Hayvan Hakları Evrensel Bildirisidir⁸⁸. İnsanı da bir hayvan türü olarak niteleyen bu bildiri, bütün

⁸⁵ <https://sozluk.gov.tr/>.

⁸⁶ CUMALIOĞLU, Emre: “*Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak*”, DEÜHFD., Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Y. 2017, C. 19, s. 573-610, 575; KOÇHİSARLIOĞU, Cengiz/SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: “*Hayvanın Hukuki Konumu*”, Y.Ü.E.D., Prof. Dr. Aydın Zevkliler’ e Armağan, Y.2013, C. 2, s. 1691-1725, 1720.

⁸⁷ ÇELEBİ, Özgün: “*Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü*”, İHM, Y. 2018, C. 76, S. 2, s. 559-622, 573; KOÇHİSARLIOĞLU/SÖĞÜTLÜ, 1721.

⁸⁸ “...Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tarafından 15 Ekim 1978’de Paris UNESCO evinde Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi ilân edilmiştir. Bu metin, 1989 yılında Hayvan Hakları Birliği tarafından tekrar düzenlenerek 1990 yılında UNESCO Genel Direktörü’ne sunulmuş ve aynı yıl halka açıklanmıştır. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi; Başlangıçta “Yaşamın tek olduğunu, yaşayan bütün canlıların ortak bir kökeni olduğunu ve türlerin evrimi yönünde farklılaştığını, yaşayan bütün canlıların doğal haklara sahip olduğunu ve sinir sistemi olan her hayvanın kendine özgü hakları bulunduğunu, bu doğal hakların küçümsenmesi ve hatta kolayca göz ardı edilmesinin doğa üzerinde ciddi zararlar doğuracağını ve insanoğlunun hayvanlara karşı suç işlemesine sebebiyet vereceğini, türlerin birlikte olmasının diğer hayvan türlerinin yaşama hakkının insanoğlu tarafından tanınmasını ifade edeceğini, insanoğlu tarafından hayvanlara saygı gösterilmesinin bir insanın bir diğerine gösterdiği saygıdan ayrı tutulamayacağını dikkate alarak, ilan edilir ki;” düzenlemesinin ardından, Henüz 1.

hayvanların eşit olduğunu kabul eder. Bu bildiriye göre tüm hayvanlar var olma ve saygı görme hakkına sahiptir ve insan diğer hayvanları yok edemez, sömüremez, kötü davranamaz, özgürlüğünden yoksun kılamaz, terk edemez, hayvanlar üzerinde psikolojik veya fizikî acı çektiren deneyler yapamaz, hayvan onuruna yakışmayan muamele yapamaz. Bütün hayvanların insanca bakılma, gözetilme, korunma, kendi doğal çevrelerinde özgürce yaşama, üreme, çalışan hayvanların dinlenme ve iş yoğunluğuna göre beslenme gibi hakları vardır. Hatta Bildiri, zorunluluk olmaksızın bir hayvanın öldürülmesini yaşama karşı suç, çok sayıda yaban hayvanının öldürülmesini ise soykırım suçu olarak tanımlamıştır. Nihayetinde Bildirinin son maddesinde, hayvanların korunması ve savunulması için gerekli kuralların insan hakları gibi kanunla konulması gerekliliğini düzenlenmiştir.

Avrupa Konseyi tarafından 13.11.1987 yılında Strazburg'da imzalanan “*Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi*” ülkemiz tarafından da kabul edilerek 20.10.2003 tarih ve 25265 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir ⁸⁹. Sözleşmeye göre; hiç kimse bir ev hayvanının gereksiz acı, sıkıntı, ıstırap çekmesine sebep

Maddesinde “Bütün hayvanlar biyolojik denge kavramı içerisinde varolmak bakımından eşit haklara sahiptir.” 2. Maddesinde “Bütün hayvanlar saygı gösterilme hakkına sahiptir.” düzenlemeleri ile Hayvan’ı insanlar gibi hak sahibi varlık olarak kabul etmiştir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası metinler, her türlü hukuksal kuralın üzerinde yer alır. Hukukta, genel olarak Anayasa, normlar piramidinin en üstünde gösterilir. Ancak Anayasa dahi insanlık ailesinin kabul ettiği temel hak ve özgürlüklere aykırı düzenlemeler içeremez. Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi, hayvanların temel hak ve özgürlüklerini ortaya koyan temel metin olması nedeni ile hâkimin gerek diğer mevzuatı yorumlarken, gerekse taraflar arasındaki sözleşmeleri incelerken başvuracağı bir metindir. Bu yaklaşım ile Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi incelendiğinde, -Hayvanların aynı insanlar gibi hak sahibi olabileceği anlaşılmaktadır. Bu düzenleme hayvanı hak ehliyetine sahip kabul etmektedir...”. Bursa BAM, 4. HD., E. 2019/142, K. 2019/682, T. 29.4.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

⁸⁹ “...2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 90/son maddesi “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7.5.2004-5170/7 md.)Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.” düzenlemesini içermektedir. Bu düzenleme uyarınca, TBMM tarafından 4934 sayılı kanun ile uygun bulunarak kanun hükmünde sayılan 18 Kasım 1999 tarihinde Strazburg 'da imzalanan "Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi"nin incelenmesinde; -Giriş kısmında, “İnsanın yaşayan tüm canlılara ahlâkî bir yükümlülüğünün olduğunu tanıyarak ve insan ile ev hayvanları arasında mevcut özel ilişkileri hatırd tutarak, Ev hayvanlarının yaşam kalitesine olan katkılarını ve bunun sonucu olarak da toplum için taşıdığı önemi dikkate alarak,” açıklamaları ile insanın tüm canlılara, özelde hayvana karşı ahlaki yükümlülüğünün bulunduğunu ve ev hayvanlarının, insanın yaşam kalitesine katkı sunarak toplum için önem taşıdığının kabul edildiği görülmektedir. Hakim, taraflar arasında yapılan sözleşme hükümlerinin geçerli olup olmadığını değerlendirir iken insanın ahlaki yükümlülüğünü ve sözleşmenin tarafı olan insan ile ev hayvanı arasındaki mevcut özel ilişkiyi göz önünde bulundurmak zorundadır. -1/1 maddesinde, ev hayvanının “insan tarafından özellikle evde, özel zevk ve refakat amacıyla muhafaza edilen veya edilmesi tasarlanan her türlü hayvanı ifade eder. “ şeklinde tarif edildiği görülmektedir. Bu tarif doğrultusunda davaya konu köpeğin ev hayvanı olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmekte olup, taraflar arasında davaya konu köpeğin ev hayvanı olduğu konusunda bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. -3/2. maddesinde “Hiç kimse bir ev hayvanını terk edemez.” düzenlemesi bulunmaktadır. Hakim, taraflar arasında yapılan sözleşme hükümlerinin geçerli olup olmadığını değerlendirir iken sözleşme hükmünün hayvanın terk edilmesi sonucunu doğurup doğurmayacağını göz önünde bulundurmak zorundadır...”. Bursa BAM, 4. HD., E. 2019/142, K. 2019/682, T. 29.4.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

olamaz ve onu terk edemez. Ev hayvanı besleyen kişiler, hayvana uygun ve yeterli gıda ile suyu sağlamalı, ona hareket için uygun imkân vermeli ayrıca kaçışını önlemek için tüm tedbirleri de almalıdır.

Yıllar içinde uluslararası platformlarda yapılan farklı tartışma ve tasnifler sonucu, hayvanı eşya olarak nitelendiren, hayvanı kişi benzeri olarak kabul eden ve hayvanın kişi olarak değerlendiren görüşler ortaya çıkmıştır⁹⁰. Ancak bu yapılan tüm bu düzenlemelere rağmen, hayvanların hem bir hakkın konusu, hem de hak sahibi⁹¹ olmaları nedeniyle, hukuki nitelikleri konusunda bir görüş birliği sağlanamamıştır⁹².

3. Türk Hukuku'nda Hayvanlar ile İlgili Düzenlemeler ve Hayvanın Hukuki Niteliği

Ülkemizde de yukarıda anılan düzenlemeler doğrultusunda 24 Haziran 2004 tarihinde 5199 Sayılı HKK kabul edilmiştir. Bu kanunun isminin Hayvanları Koruma Kanunu olması da, hukuk düzenimizce hayvanların hak sahibi değil, korunmaya muhtaç canlılar olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir⁹³. Bu nedenle kanımca 5199 sayılı Kanunun isminin Hayvan Hakları Kanunu olması daha isabetli olacaktı.

5199 sayılı Kanunun amacı, hayvanların rahat yaşamalarını sağlamak, acı, ıstırap ve eziyet çekmelerini engellemek, her türlü mağduriyetlerini önlemek olarak açıklanmıştır

⁹⁰ AKBULUT, Onur/ ÇOBANOĞLU, Nesrin: “*Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları*”, SDÜSBED, Y. 2020/1, S. 36, s.1-37, 7 vd.; CUMALIOĞLU, 578; KOÇİSARLIOĞU/SÖĞÜTLÜ, 1691, ŞENPOLAT, Ahmet Kemal: **99 Soruda Hayvan Hakları**, B. 1, İstanbul 2015, 43

⁹¹ “...-Temel Hak ve Özgürlükler belgesi niteliğinde olan ve bu nedenle her türlü düzenlemenin üzerinde bulunup mahkememizce doğrudan uygulanması gereken Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi, -Anayasanın 90/son maddesi uyarınca kanun hükmünde olan Ev Hayvanlarının Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, -5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu, Hükümlerine göre hayvanın hak sahibi bir varlık olduğu, Taraflarca sözleşmeler düzenlenir iken hayvanın kişilik haklarını ihlal eden düzenlemeler yapılamayacağı, Sözleşme hükmünde sayılan Yönetim Planı'nın da benzer şekilde, hayvanın kişilik haklarına ve kanuna aykırı düzenlemeler içermeyeceği, Yönetim planında, hayvanın kişilik haklarına ve kanuna aykırı düzenlemeler bulunması halinde, bu düzenlemelerin Borçlar Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca dairemizce re'sen hükümsüz kabul edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır... Hayvanın hak sahibi bir varlık olarak kabul edilmesi gerektiği üstte belirtilen uluslararası metinler ve Hayvanları Koruma Kanunu ile benimsenmiştir. Hayvanları, ancak üzerinde mülkiyet ilişkisi kurulabilecek bir meta olarak gören anlayışın, gelişen hukuk ve çağdaş bakış açısı karşısında değişmesi, hayvanları kendi kişiliği ile canlı bir varlık olarak kabul edilmesi zorunludur.

Tüm bu nedenlerle dava konusu köpeğin, ev hayvanı olarak insanlarla birlikte yaşamaya gösterdiği uyuma, çevreye zarar vermemesine rağmen, evden uzaklaştırılmasına dayanak oluşturacak Yönetim Planının 11/ç bendinin, hayvanın temel hak ve hürriyetlerini göz önünde bulundurmaması, hayvanın kişilik haklarına ve kanuna aykırı hükümler içermesi nedeniyle, Türk Borçlar Kanunu'nun 27. maddesi kapsamında hükümsüz kabul edilmesi gerektiği dairemizce kabul edilmiştir...”. Bursa BAM, 4. HD., E. 2019/142, K. 2019/682, T. 29.4.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

⁹² CUMALIOĞLU, 577.

⁹³ ŞENPOLAT, 43.

(HKK m. 1). Hayvanların korunmasına ve rahat yaşamalarına ilişkin temel ilkeler de Kanunda düzenlemiştir (HKK m. 4)⁹⁴. Özellikle hayvanlara kötü muamelenin, hayvanların terkedilmesinin ve kanunlarda sayılan hâller dışında öldürülmesinin, ev ve süs hayvanlarının haczinin yasaklanması gibi hükümler mülkiyet hakkına sınırlamalar getiren düzenlemelerdir. Ancak ülkemizdeki kontrol mekanizmalarının yetersizliği nedeniyle getirilen bu sınırlamaların uygulama alanı oldukça azdır⁹⁵.

Hayvanların nefes alan, hisseden canlı birer varlık oldukları HKK ile kabul edilmiş olsa da, gerek Kanunun uygulamasındaki eksiklik, gerekse diğer kanunlarımızla uyumsuzluk nedeni ile hayvanlar eşya statüsü dışına çıkarılamamıştır⁹⁶. Ancak yine de bu yasal düzenlemeler ışığında, hayvanlar üzerinde sahiplerine tanınan hak ve yetkiler ile yüklenen sorumluluklar gereği, alelade bir eşyadan farklı statüye tâbi tutuldukları görülmektedir. Mesela bir kimse sahip olduğu bir masayı, sandalyeyi, kalemi, kitabı, arabayı yakabilir, parçalayabilir. Hukuk düzeni özel mülkiyet altındaki bir eşyanın kullanımına ve tasarrufuna kural olarak müdahale etmez. Ancak HKK'ya göre, hayvanların bilimsel amaçlı olmayan deney, teşhis ve tedavilerde kullanılmaları yasaklanmıştır (HKK m. 9). Hayvanlara acı, eziyet çektirmek ve öldürmek yasaklanarak, bu fiiller yaptırıma bağlanmıştır (HKK m. 14-28/A). Yani bir kimse kendi hayvanına dahi bu Kanunda sayılan yasak müdahalelerde bulunamaz. Bu durum, mülkiyet hakkına bir kısıtlama oluşturmaktadır. Ayrıca HKK ile hayvan sahiplerine, hayvanlarının doğasına uygun ortamda yaşatma ve gerekli bakımlarını yaptırma gibi hususlarda ödevler yüklemiştir (HKK m. 5/I-II)⁹⁷.

⁹⁴ "...Hayvanları Koruma Kanunu'nun -4. maddesi (c) fıkrası "Hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için gerekli önlemler alınmalıdır." düzenlemesi ile, -(d) fıkrası "Hiçbir maddî kazanç ve menfaat amacı gütmeksizin, sadece insanî ve vicdanî sorumluluklarla, sahihsiz ve güçten düşmüş hayvanlara bakan veya bakmak isteyen ve bu Kanunda öngörülen koşulları taşıyan gerçek ve tüzel kişilerin teşviki ve bu kapsamda eşgüdüm sağlanması esastır." düzenlemesi ile, -5/1 maddesi "Bir hayvanı, bakımının gerektirdiği yaygın eğitim programına katılarak sahiplenilen veya ona bakan kişi, hayvanı barındırmak, hayvanın türüne ve üreme yöntemine uygun olan etolojik ihtiyaçlarını temin etmek, sağlığına dikkat etmek, insan, hayvan ve çevre sağlığı açısından gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür." düzenlemesi ile, İnsana, hayvanların korunması yönünden yükümlülükler yüklemiştir. İnsanların yapmış oldukları düzenlemelerin ve bu kapsamda kişiler arasındaki sözleşmelerin, hayvanların korunmasına yönelik olarak, kanun tarafından öngörülen yükümlülüklerle aykırı olmaması gerekir...". Bursa BAM, 4. HD., E. 2019/142, K. 2019/682, T. 29.4.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

⁹⁵ ÇELEBİ, 594, 595.

⁹⁶ AKBULUT/ ÇOBANOĞLU, 32; CUMALIOĞLU, 577; OĞUZMAN/SELİÇİ, 5; SİRMEN, 7.

⁹⁷ "...Bununla birlikte hayvanlar hak sahibi birer canlı olarak tanımlanır iken insanın hakları göz ardı edilemez. Toplumsal yaşam gün geçtikçe daha fazla oranda, insanların bir arada yaşamasını gerektirmektedir. Bir arada yaşayan topluluk içinde her birey, diğer kişilerden güvenlik hakkına, sağlık hakkına saygı gösterilmesini, yaşam konforunu olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçınmasını istemek hakkına sahiptir. Bu nedenle ev hayvanı bulunduran herkes, baktığı hayvanın, a.-Saldırgan davranışlarla diğer insanlar üzerinde tehdit oluşturmamasına engel olmak, b.-Çevreyi kirletmemek, hayvanın dışkı, tüy dökme gibi doğal atıklarını insanın yaşadığı çevreden hijyenik bir şekilde uzaklaştırmak, c.-Hayvanın havlayarak vs. şekilde gürültü

Özel hukuk uygulaması açısından hayvanın eşya olarak kabul görmesine karşın hareketlerinin sonuçlarını düşünüp yönlendirebilecek bir varlık olmaması nedeniyle, meydana getirdiği zararlardan dolayı bir insanın sorumlu tutulması zorunluluğu doğmuştur. Bu sorumluluk TBK'daki düzenlemeye ek olarak HKK'da da düzenlenmiştir (HKK m. 5/II.). Bu düzenlemeye göre, hayvan sahipleri, hayvanlarının neden olabilecekleri çevre kirliliğini ve insanlara verebilecekleri zarar ve rahatsızlıkları önlemek için gereken tedbirleri almakla yükümlüdür. Aksi takdirde hayvan sahibinin, zamanında ve yeterli seviyede tedbir alınmamasından kaynaklanan zararları tazmin etme zorunluluğu bulunmaktadır.

Doktrinde HKK ve TBK ile getirilen düzenlemeler arasında farklar bulunduğu ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre; HKK'daki düzenlemenin evcil hayvanlar için geçerli olmasına karşılık, TBK'daki düzenleme sahipli bulunan tüm hayvanları kapsamaktadır. Ayrıca HKK hayvan sahibine önleyici tedbir alma yükümlülüğü yüklemişken, TBK'da böyle bir yükümlülük mevcut değildir. Diğer bir fark olarak ise HKK hayvanların verdikleri zarar ve rahatsızlıklardan sorumluluğu düzenlemişken, TBK yalnızca zarardan sorumluluğu düzenlemiştir⁹⁸.

III- SORUMLULUK KAVRAMI VE HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ

A) Genel Olarak Sorumluluk Kavramı ve Türleri

Sorumluluk en genel anlamı ile bir kimsenin hukuka, ahlâka ya da taraf olduğu bir borç ilişkisine aykırı davranışları nedeniyle sebep olduğu zararları tazmin etme yükümlülüğüdür⁹⁹. Sorumluluk sözleşme ilişkisinden doğabileceği gibi, sözleşme dışı sebeplerden ya da kanundan da doğabilir. Sorumluluğun kaynağının dikkate alındığı bu tür sorumluluğa “...den sorumluluk” denmektedir. Diğer taraftan borçlunun ne ile sorumlu olduğu dikkate alınarak adlandırılan sorumluluk şekli ise “ile sorumluluk” olarak adlandırılmaktadır¹⁰⁰. Zarara neden olan kişinin, zararı ne ile karşılayacağı sorusuna cevap

kirliliği yapmasına engel olmak, d.-Hayvanın yaşadığı ortamın pis tutularak koku kirliliği yaşanmasına engel olmak, ve burada sayılamayan benzer şekillerde hayvanın çevrede zarar oluşturması ve rahatsızlık vermesine engel olmak yükümlülüğü altındadır...”. Bursa BAM, 4. HD., E. 2019/142, K. 2019/682, T. 29.4.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

⁹⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 302.

⁹⁹ AKINCI, 68; ANTALYA, O. Gökhan: “*Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler*”, MÜHF-HAD. Y. 2008, S. 4, C. 14, s. 63-83, 63; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 31.

¹⁰⁰ AKINCI, 68; AYDOĞDU/NART, 167; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 31; EREN, 552; KILIÇOĞLU, 32; YILDIRIM, 26.

veren “...ile sorumluluk”, malvarlığı ile ve şahıs varlığı ile sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. T.C. Anayasasının¹⁰¹ 38. maddesinin sekizinci fıkrasında “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.” şeklindeki düzenleme gereği Türk hukukunda şahıs varlığı ile sorumluluk kabul edilmediği için, “...ile sorumluluk” sadece malvarlığı ile tazmin anlamını taşımaktadır¹⁰².

1. Kusur Sorumluluğu

Sorumluluk, kusurlu ve kusursuz sorumluluk olmak üzere de bir ayrıma tâbi tutulmaktadır. TBK’nın haksız fiili düzenleyen 49. maddesinin ilk fıkrasındaki “Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.” düzenlemesi ile kural olarak kusur olmadan sorumluluk olmayacağı esası benimsenmiştir¹⁰³. Bu nedenle kusur sorumluluğunun kurucu unsuru “kusur” dur¹⁰⁴.

a) Kusur Kavramı

Kusur, bir kişinin hukuk düzeninin uygun görmediği şekilde davranmasıdır¹⁰⁵. Doktrindeki kusuru açıklamak için ortaya atılan iki teoriden biri olan sübjektif teoriye göre, hukuka aykırı fiili işleyen kişinin içinde bulunduğu sübjektif şartlara göre fiilin kusurlu olup olmadığına karar verilmelidir. Bu durumda işlenen fiilin kusur oluşturup oluşturmayacağı kişiden kişiye farklılık gösterecektir¹⁰⁶. Objektif teoriye göre ise, hukuka aykırı fiili işleyen kişinin içinde bulunduğu sübjektif koşullar dikkate alınmadan, fiilin kusurlu olup olmadığı objektif ölçütlere göre değerlendirilir. Yani hukuka aykırı fiili işleyen bir kişinin fiilinin kusur oluşturup oluşturmayacağı, yaşadığı çevredeki ortalama bir insanın davranış tarzına göre belirlenir¹⁰⁷.

Kusurun kast ve ihmal olmak üzere iki çeşidi vardır. Kast hukuka aykırı fiili işleyen kişinin, bu fiil sonucu ortaya çıkacak hukuka aykırı sonucu bilerek ve isteyerek hareket

¹⁰¹ R.G, 18/10/1982, S. Mük.17863.

¹⁰² AKINCI, 69; AYDOĞDU/NART, 170; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 32; KILIÇOĞLU, 32; YILDIRIM, 27.

¹⁰³ AKARTEPE, Alpaslan: “Türk Borçlar Kanunu’nun Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkileri Alanında Getirdiği Yenilikler ve Değişiklikler”, EÜHFD, Y:2012, C. XVI, X. 1-2, s. 159-190, 160; ERDOĞAN, İhsan: “Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru”, SÜHFD, Y. 1990, C. 3, S. 1, s.109-134, 109.

¹⁰⁴ EREN, 556; TUNÇOMAĞ, 271.

¹⁰⁵ AKINCI, 246; ANTALYA, Borçlar Genel, 21; AYDOĞDU/NART, 176; AYDOS, 101; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 124; EREN, 643; KILIÇOĞLU, 319; ŞENYÜZ, 98; TUNÇOMAĞ, 280; YILDIRIM, 176.

¹⁰⁶ AKINCI, 247; ANTALYA, Borçlar Genel, 25-26; AYDOĞDU/NART, 177; EREN, 644.

¹⁰⁷ AKINCI, 247; ANTALYA, Borçlar Genel, 25-26; AYDOĞDU/NART, 177; EREN, 644.

etmesidir¹⁰⁸. İhmal ise, hukuka aykırı fiili işleyen kişinin hukuka aykırı sonucun oluşmasını istememesine rağmen yeterli özeni göstermemesi nedeniyle hukuka aykırı sonuca neden olması olarak tanımlanabilir¹⁰⁹. Hukuka aykırı fiili işleyen kişinin, bu fiili kasten mi, yoksa ihmali davranışı sonucu yaptığının belirlenebilmesi, sorumluluğun derecesini tespit edebilmek açısından önem taşır. TBK'nın 51. ve 52. maddelerindeki düzenlemelere göre, hukuka aykırı davranış sonucunda ortaya çıkan zararı gidermek için belirlenecek tazminat miktarında, zararın yanı sıra, kişinin kusurunun derecesi de dikkate alınacaktır¹¹⁰.

b) Haksız Fiil

Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiil ile bir başkasının şahıs ya da mal varlığına zarar veren kimse bu zararı gidermekle yükümlüdür (TBK m. 49). Bu maddeye göre haksız fiilin oluşabilmesi için, hukuka aykırı fiil, kusur, zarar ve hukuka aykırı fiil ile zarar arasında illiyet bağı bulunması gerekmektedir. Bu unsurlardan birinin eksik olması halinde haksız fiilden söz edilemez. Ancak yalnızca kusur unsurunun bulunmayıp diğerlerinin bulunması halinde, kanunda düzenlenmiş ise, kusursuz sorumluluk hâli söz konusu olabilir.

Haksız fiil için gereken unsurlardan olan biri olan “*kusur*” unsuru yukarıda kısaca izah edilmiştir. Diğer üç unsur hayvan bulunduranın sorumluluğunda da arandığı için, ileriki bölümlerde ayrıntılarıyla anlatılacak olup, tekrre düşmemek için burada açıklanmamıştır.

Haksız fiilin yaptırımı tazminattır. Tazminat ile zarar görenin zararının giderilmesi amaçlanmıştır¹¹¹. TBK'nın 50. maddesinin ilk fıkrası uyarınca zarar gören kimse zararını ve zarar verenin kusurunu ispatla yükümlü tutulmuştur¹¹². Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise

¹⁰⁸ AYDOS, 101; DEUTSCH, Ervin: “*Sorumluluk Hukukunun Temel İlkeleri*”, (Çev.) Şeref ERTAŞ, DEÜHFD, Y.1981, S. 2, s. 245-259, 250; EREN, 649; TUNÇOMAĞ, 282.

¹⁰⁹ AYDOĞDU/NART, 179-180; AKINCI, 248; ANTALYA, Borçlar Genel, 28-30; AYDOS, 101; DEUTSCH, 251; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 125-126; EREN, 651; KILIÇOĞLU, 312; TUNÇOMAĞ, 283; YILDIRIM, 177; ŞENYÜZ, 100.

¹¹⁰ ERDOĞAN, Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk, 129; TANDOĞAN, 55; TUNÇOMAĞ, 284.

¹¹¹ AKINCI, 249; ANTALYA, Borçlar Genel, 453; AYDOĞDU/NART, 262; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 139; KILIÇOĞLU, 431; ŞENYÜZ, 136.

¹¹² “...Gerek doktrinde, gerek Yargıtay içtihatlarında kabul edildiği üzere ispat yükü hayatın olağan akışına aykırı durumu iddia eden ya da savunmada bulunan kimseye düşer. Öte yandan ileri sürdüğü bir olaydan kendi yararına haklar çıkarmak isteyen kimse iddia ettiği olayı kanıtlaması gerekir. Somut olayda davacı, davalılardan Dursun'a ait hayvanların diğer davalılar tarafından otlatılırken yulaf ekili arazisine zarar verdiklerini iddia etmiş, davalılar davacının iddiasını kabul etmemişlerdir. Dosya kapsamından ise taraflar arasında hayvan otlatma kaynaklı husumet olduğu sabit olmakla birlikte davaya konu tespit edilen zarara davalılara ait hayvanların sebep olduğuna dair davacı tarafından somut delil sunulmamış, dinlenen tanıklar da davacının mahsulüne davalılara ait hayvanların zarar verdiğine dair beyanda bulunmamışlardır. Hal böyle olunca mahkemece, ispat edilemeyen davanın reddine karar verilmesi gerekirken, yanlış değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, bu husus bozmayı gerektirmiştir...”. Yargıtay 3. H.D., E. 2017/13921, K. 2017/12523, T. 21.9.2017, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

zarar miktarının tam olarak ispat edilemediği durumlarda, hâkimin zarar miktarını, somut olayın özelliklerini ve zarar verenin aldığı önlemleri göz önünde bulundurarak hakkaniyete uygun olarak belirleyeceği düzenlenmiştir.

2. Kusursuz Sorumluluk

a) Genel Olarak

Sorumlulukta kural olarak kusurun varlığı aranmakla birlikte bazı durumlarda kişinin kusuru olmasa da gerçekleşen zarardan sorumlu tutulması gerekmiştir. Bu gereklilik kişilerin yürüttüğü tehlikeli faaliyetlerden, objektif özen yükümlüğüne aykırılıktan ya da üçüncü bir kişinin fiilinden doğabilmektedir. Kusursuz sorumluluk istisnai bir sorumluluk türü olduğu için, mutlaka kanunda düzenlenen bir durumdan kaynaklanması gerekmektedir¹¹³.

b) Kusursuz Sorumluluğun Kabul Edilmesini Gerektiren İlkeler

Kusursuz sorumluluğun kabul edilmesindeki temel ilkeler, hakkaniyet, dikkat ve özen ve tehlike olmak üzere üçe ayrılmaktadır¹¹⁴.

aa) Hakkaniyet ilkesi

Haksız fiili işleyen kimsenin, kusursuz dahi olsa, hakkaniyet ilkesi gereği sorumlu tutulabilmesi imkânı istisnâ olarak getirilmiştir¹¹⁵. Burada zarar görenle zarar verenin sahip oldukları maddî durumların karşılaştırılması sonucu, hakkaniyet ve adalet düşüncesi nedeniyle, ekonomik yönden daha güçlü olan zarar veren, kusursuz da olsa zarardan sorumlu tutulabilmektedir¹¹⁶.

Ayırt etme gücünden yoksun kişilerin haksız fiilleri sonucu sorumluluğu, bir hakkaniyet sorumluluğu hâlidir. Kural olarak ayırt etme gücü bulunmayan kişiler, hareketlerinin sonuçlarını kavrayabilecek ve yönlendirebilecek niteliğe sahip olmadıkları için kendilerine kusur izafe edilemez. Ancak TBK m. 65, hakkaniyet gerektiriyorsa hâkimin, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin zararlarının doğrudan ya da dolaylı olarak giderilmesine karar verebileceğini düzenlemiştir.

¹¹³ ANTALYA, Borçlar Genel, 233; AYDOĞDU/NART, 205; AKINCI, 250; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 147; KILIÇOĞLU, 325; ŞENYÜZ, 102; YILDIRIM, 185.

¹¹⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 23. AYDOĞDU/NART, 206, 207. AKINCI, 250, 251. ERDOĞAN, Borçlar Genel, 147. KILIÇOĞLU, 326, 327. ŞENYÜZ, 102. YILDIRIM, 185.

¹¹⁵ TANDOĞAN, 94.

¹¹⁶ EREN, 559.

bb) Dikkat ve özen ilkesi

Olağan sebep sorumluluğu olarak da adlandırılan bu ilkeye göre, zarara sebep olan kişi, kusuru bulunmasa dahi, kendisine yüklenen özen ve dikkat yükümlülüğünü yerine getirmedigi için zarardan sorumlu tutulmaktadır. Bu sorumluluk türünde sorumlu kişiye, hâkimiyeti altındaki kişilerin ya da şeylerin zarara neden olmaması için gereken dikkat ve özeni gösterme yükümlüğü yüklenmiştir. İşte bu dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlâli olağan sebep sorumluluğuna sebebiyet vermektedir¹¹⁷. Ancak bazı olağan sebep sorumluluğu hâllerinde sorumlu, kendisinden beklenen özen ve dikkati gösterdiğini ya da gösterseydi dahi zararlı sonucun gerçekleşeceğini ispatlar ise sorumluluktan kurtulabilmektedir¹¹⁸. Olağan özen sorumluluğu olarak adlandırılan “*adam çalıştırmanın sorumluluğu*” (TBK m. 66) ve “*hayvan bulunduranın sorumluluğu*” (TBK m. 67, 68) hâllerinde sorumlu kişiye gerekli dikkat ve özeni gerçekleştirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı getirilmiştir. Buna karşılık, ağırlaştırılmış özen sorumluluğu olarak adlandırılan “*yapı malikinin sorumluluğu*”nda (TBK m. 69,70) bu imkân tanınmamıştır¹¹⁹.

cc) Tehlike ilkesi

Tehlikeli bir işletmenin faaliyetinden doğan zararın tazmininden işletme sahibi ve işleten müteselsilen sorumludur (TBK m. 71/I). Burada düzenlenen sorumluluk, mal veya can güvenliğini tehdit eden tehlikeli faaliyetlerden doğmaktadır¹²⁰. Bazı faaliyetler, ne kadar özenli ve dikkatle davranılsa dahi engellenemeyecek tehlike riski taşımaktadır¹²¹. Bu nedenle kanunla düzenleme yapılarak, işletmenin ya da faaliyetin bu riskinden kaynaklı engellenemeyecek zararlı sonuçlardan dolayı, kurtuluş kanıtı da getirilemeyecek bir sorumluluk hâli düzenlenmiştir. Çünkü tehlikeyi doğuran faaliyetle uğraşan kimse, aynı

¹¹⁷ AKARTEPE, 161. ANTALYA, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler, 71. EREN, 562.

¹¹⁸ AYDOĞDU/NART, 210. AKARTEPE, 161. EREN, 563. KILIÇOĞLU, 326.

¹¹⁹ AKARTEPE, 161; EREN, 563.

¹²⁰ EREN, 564; KILIÇOĞLU, 327.

¹²¹ “...Özellikle endüstri devrimiyle birlikte ortaya çıkan teknik buluşlar ve makineleşme zarar tehlikesini arttırmış ve artan bu zarar tehlikesini önlemek için kusura dayanan sorumluluğun her zaman yeterli olmayacağı öngörülerek tehlikeli faaliyette bulunanların sebep oldukları zararları gidermesi kabul edilmiştir (Eren, F: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, s. 449 vd.). Motorlu araçların işletilme tehlikesine karşı, zarar gören üçüncü şahısları, korumak amacıyla getirilmiş olan bu düzenleme ile öngörülen sorumluluğunun bir kusur sorumluluğu olmayıp, sebep sorumluluğu olduğu; böylece araç işletenin sorumluluğunun sebep sorumluluğunun ikinci türü olan tehlike sorumluluğuna ilişkin bulunduğu, öğretide ve yargısal içtihatlarla kabul edilmektedir (Eren, s.631 vd.; Kılıçoğlu, A: Borçlar Hukuku, Genişletilmiş 10. Baskı, s. 264 vd)...”. Yargıtay HGK., E. 2018/32, K. 2020/420, T. 16.6.2020, aynı yönde bkz. Yargıtay HGK., E. 2019/63 K. 2019/985 T. 1.10.2019, HGK., E. 2019/154, K. 2020/419, T. 16.6.2020, Yargıtay HGK., E. 2019/273, K. 2020/421, T. 16.6.2020, Yargıtay HGK., E. 2020/111, K. 2020/422, T. 16.6.2020, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

zamanda bu faaliyet nedeniyle bir yarar elde etmektedir¹²². Doğal olarak tehlikeli faaliyetin nimetlerinden yararlanan kimsenin, ortaya çıkan zararı da üstlenmesi gerekmektedir¹²³. TBK’ daki bu düzenleme genel olarak tehlike sorumluluğunu öngörmüştür ¹²⁴. Ancak bazı yüksek tehlike riski barındıran faaliyetler açısından farklı kanunlarda öngörülen özel tehlike sorumluluğu hâlleri de vardır. Maddenin üçüncü fıkrası, belirli bir tehlike hali için öngörülen özel sorumluluk hükümlerinin saklı olduğunu düzenlemiştir ¹²⁵.

B) Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunun Hukuki Niteliği

“Özen sorumluluğu” başlığı altında ikinci sırada düzenlenen sorumluluk hâli çalışma konumuz olan TBK m. 67 ve 68 hükümlerinde yer alan hayvan bulunduranın sorumluluğudur. Hayvan bulunduranın sorumluluğu objektif dikkat, özen ve gözetim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi hâli için kabul edilmiş bir sebep sorumluluğudur ¹²⁶. Bir kusursuz sorumluluk türü olduğu için, sorumluluğun doğması açısından kusur aranmayıp, yalnızca hayvanın fiili, zarar ve hayvanın fiili ile zarar arasında illiyet bağının bulunması yeterlidir ¹²⁷.

Kanun, hayvan bulundurana, hayvanının zarara neden olmasını engellemek için gerekli özeni gösterme yükümlülüğü yüklemiştir. Hayvandan maddî veya manevî saiklerle faydalanan kişi, onun neden olduğu zararları da gidermek zorundadır¹²⁸. İşte hayvan

¹²² EREN, 560.

¹²³ “O hâlde, bunlardan yararlanan kişinin, doğan zararı da üzerine alması adalet fikrine uygundur.”. EREN, 560; TANDOĞAN, 94.

¹²⁴ AKARTEPE, 168. AKINCI, 262. ANTALYA, Borçlar Genel, 362. AYDOĞDU/NART, 241. ERDOĞAN, Borçlar Genel, 155. EREN, 761. KILIÇOĞLU, 374. YILDIRIM, 197.

¹²⁵ Türk hukukundaki özel tehlike sorumluluğu halleri şunlardır:

- İdarenin kamu görevlilerinin eyleminden doğan sorumluluğu (T.C. Anayasası m. 129/V),
- İdarenin devlet memurlarının iş ve eylemlerinden kaynaklanan sorumluluğu (DMK m. 13),
- Çevreyi kirletenin sorumluluğu (ÇK m. 28),
- Motorlu araç işletenlerin sorumluluğu (KTK m. 85 vd.),
- Sivil hava aracı işletenlerin sorumluluğu (TSHK . 120 vd.),
- Devletin askerî manevralar ve atışlardan kaynaklanan sorumluluğu (MMMK m. 62, 63),
- Üreticinin sorumluluğu (TKHK m. 4),
- İşverenin iş kazasından doğan sorumluluğu (TBK m. 417, SSGSSK m. 13 vd.),
- GDO ve ürünleri ile ilgili faaliyette bulunanların sorumluluğu (BioGK m. 14),
- Üreticinin ürün güvenliğinden doğan sorumluluğu (ÜGTDK m. 6 vd.),

¹²⁶ “...Hayvan idare edenin sorumluluğu kusura dayanmaz; onun sorumluluğu (tıpkı adam çalıştırmanın sorumluluğunda olduğu gibi) bir sebep sorumluluğudur. Bu bakımdan hayvanların verdikleri zarardan dolayı onu idaresinde bulunduranın tazminatla mahkûm edilebilmesi için, zarar görenin, o kimsenin ayrıca kusurunu ispat etmesi gerekmez...”. Yargıtay 3. H.D. E. 2018/1339, K. 2019/2449, T. 21.3.2019, Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. HD., E. 2017/13265 K. 2019/4609 T. 16.5.2019. Yargıtay, 3. HD., E. 2017/13265, K. 2019/4609, T. 16.5.2019. Yargıtay 17. HD., E. 2015/14600, K. 2018/7841, T. 17.9.2018. (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. EREN, 720, 721; KILIÇOĞLU, 347; KALAFATOĞLU TAVŞANCIL, 141.

¹²⁷ ALTUNEL, 583; YAVUZ, s.35.

¹²⁸ EREN, 721; ALTUNEL, 585.

bulunduranın sorumluluğunun doğabilmesi için, bu objektif özen yükümlülüğüne aykırı davranılmış olması, üzerine düşen sorumluluğun yerine getirilmemiş olması gerekmektedir¹²⁹. Hayvan bulunduranın kendisine yüklenen yapma ödevini yerine getirmeyerek bir zarara neden olması hâlinde, bu zararı tazmin etmesi gerekmektedir¹³⁰. Bu nedenle TBK, hayvan bulundurana, zararın doğumunu engellemek için gerekli özeni gösterdiğini kanıtlayarak sorumluluktan kurtulma hakkı tanımıştır¹³¹.

§. 2. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

I- SORUMLULUĞUN GENEL ŞARTLARI

A) Hukuka Aykırı Fiil

“Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri” başlığı altında düzenlenen TBK m. 49’da yer alan hukuka aykırı fiil, kusurlu kusursuz tüm sorumluluklarda aranan bir unsurdur¹³². Hukuka aykırı fiil için öncelikle bir fiilin olması ve bu fiilin hukuka aykırı olması gerekir.

1. Fiil Kavramı

Fiil; iş, davranış anlamına gelmektedir¹³³. Bu tanımdan da anlaşılabileceği üzere, fiil olumlu veya olumsuz bir insan davranışdır. Bu davranış, yapma ya da yapmama şeklinde

¹²⁹ TANDOĞAN, 124. EREN, 718. OĞUZMAN/ÖZ, 158.

¹³⁰ KALFATOĞLU TAVŞANCIL, 139.

¹³¹ “...TBK’nın 67. maddesi gereğince hayvan bulunduranın sorumlu tutulabilmesi için kusuru aranmaz ancak sorumluluktan kurtulabilmesi; hayvanı, hal ve şartlara göre, gerekli bulunan özenle gözetmiş olduğunu ya da bu özen gösterilmiş olsaydı bile, zararın önlenemeyeceğini ispat etmesine bağlıdır. Bu durumun ispat edilememesi halinde oluşan zararı tazmin etmek zorundadır. Bu zarar maddi bir zarar olabileceği gibi manevi bir zararda olabilir. Ancak, hayvan tutucunun aynı zamanda kusuru varsa, bu kusur munzam (ek) kusur olarak gözönünde tutulur. Munzam kusur halinde, kusursuz sorumlu kişi illiyet bağına kesen sebeplere dayanarak sorumluluktan kurtulamayacağı gibi tazminat miktarının takdirinde bu kusur gözönünde tutulacaktır. Tüm bu açıklamalardan sonra somut olay incelendiğinde; her ne kadar dosyada beyanı alınan tanıklardan ...; davalıya ait köpeğin, davalı tarafından tasmaından tutulmuş vaziyette olduğu, davacı ...’i kovalamadığını beyan etmiş; diğer tanık ... de köpeğin davacı ...’i kovaladığını beyan ederek birbirleri ile çelişkili ifadelerde bulunmuş iseler de; her iki tanığın ortak beyanı davalıya ait köpeğin davacı ...’e doğru havlaması nedeni ile ...’in korkarak yola doğru koştuğu yönündedir. Buna göre davacı ...’in davalıya ait köpeğin kendisine doğru havlaması nedeni ile korkarak yola doğru koştuğu, bunun üzerine o sırada oradan geçen bir aracın kendisine çarptığı sabittir. Buna göre; somut olayda, davalının eylemi ile davacının yaralanması arasındaki illiyet bağına kesildiğinden bahsedilemeyeceği gibi davalının üzerine düşen her türlü özen yükümlülüğünü yerine getirdiğinden de bahsedilemeyecektir. O halde mahkemece yapılacak iş; davalının eylemi ile davacının yaralanması arasındaki illiyet bağına kesilmediği, davalının, zararın oluşmaması adına üzerine düşen her türlü özen yükümlülüğünü yerine getirdiğinden bahsedilemeyeceği göz önünde bulundurularak, tarafların kusur durumları şüpheye yer vermeyecek şekilde belirlendikten sonra oluşacak sonuç dairesinde bir karar vermektir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2019/5358, K. 2020/1128, T. 12.2.2020. (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

¹³² ANTALYA, Borçlar Genel, 39.

¹³³ <https://sozluk.gov.tr/>.

ortaya çıkabilir. Ancak yapmama şeklinde bir fiilin sorumluluk doğurabilmesi için, yapma yükümlülüğünün bulunması gerekir¹³⁴.

Bir insan tarafından iradî olarak ortaya konan her türlü davranış şekli sorumluluğa neden olabilir. Kural olarak irade dışı davranışlar sorumluluk doğurmaz. Bu nedenle ayırt etme gücü bulunmayan kişilerin, iradî davranma yetenekleri bulunmadığından kural olarak sorumlulukları yoktur. Ancak diğer şartları oluşmuşsa TBK m. 65'te düzenlenen istisnâî bir durum olan hakkaniyet sorumluluğu gereği verdikleri zararın giderilmesi sağlanabilir¹³⁵.

Kural olarak herkes kendi davranışının sonuçları ile sorumlu tutulur. Ancak, kanunlarımızda düzenlenen bazı kusursuz sorumluluk hâllerinde, fiili gerçekleştiren ile sorumlu tutulan kişiler farklıdır¹³⁶. Ev başkanının sorumluluğu gibi başkasının fiillerinden dolayı sorumluluk doğuran hâller istisnâî olup, kanunda açıkça düzenlenmesi gerekmektedir.

2.Hukuka Aykırılık Kavramı

Hukuka aykırılık en basit tanımıyla, hak ve menfaatleri korumak amacıyla konulan emredici hukuk kurallarına aykırı davranmayı ifade eder¹³⁷. İsminden de anlaşılacağı üzere hukuka aykırılık sadece kanunlara aykırılığı değil, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri, yönetmelik, tüzük, genelge gibi yazılı hukuk kurallarından herhangi birine aykırılığı da ifade etmektedir¹³⁸.

Doktrinde hukuka aykırılığı açıklayan iki tür görüş vardır. Bunlardan ilki olan sübjektif görüşe göre, kişilerin bir başkasına zarar verme hakkı olmadığı için, hukuka uygunluk sebebi bulunmayan ve özel bir hakka dayanmadan yapılan kusurlu bir fiil ile zarar oluşmuşsa hukuka aykırılık vardır. Herkes kanunen kendisine tanınan yetki alanının içinde davrandığı sürece, davranışı başkalarına zarar vermiş olsa dahi hukuka aykırı olmayacaktır¹³⁹. Bu görüşe göre zarar verici fiili işleyen kimse, kendisine verilen hakkı

¹³⁴ AYDOS, 82; EREN, 587, 588; KILIÇOĞLU, 287; TANDOĞAN, 12.

¹³⁵ AKINCI, 232; KILIÇOĞLU, 288.

¹³⁶ KILIÇOĞLU, 288.

¹³⁷ AKINCI, 236; ANTALYA, Borçlar Genel, 42; AYDOĞDU/NART, 183; AYDOS, 82; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 120; KILIÇOĞLU, 289; ŞENYÜZ, 92; TUNÇOMAĞ, 273; YILDIRIM, 170.

¹³⁸ KILIÇOĞLU, 289.

¹³⁹ EREN, 660; KURTULAN, Gökçe: “*Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru*”, MÜHFHAD, Y. 2017, C. 23, S. 1, s. 465-504, 468.

kullandığını ya da bir hukuka uygunluk sebebine dayandığını ispatlayabilirse sorumluluktan kurtulabilir¹⁴⁰.

Hukukumuzda da hâkim olan objektif görüşe göre ise, kişilerin malvarlığı ve şahıs varlığını koruyan emredici hukuk kurallarına aykırı olmayan her durum hukuka uygundur. Yani sübjektif görüşten farklı olarak, hukuka aykırılığın oluşması için kusurlu bir davranış ile başkasına zarar verilmesi yeterli değildir. Ayrıca bu kusurlu ve zarar verici davranışın emredici bir hukuk kuralını ihlâl etmesi gerekmektedir¹⁴¹.

Hukuka aykırılık ve kusur hukuken kınanan davranışlardır. Aralarındaki temel fark ise hukuka aykırılığın objektif olarak fiil ile kusurun ise sübjektif olarak fail ile ilgilenmesidir.

Kural olarak hukuka aykırı fiillerden doğan sorumluluk, istisnaen ahlâka aykırı bir fiille de doğabilir (TBK m. 49/II). Ancak, bir hukuk kuralına aykırılık oluşturmeyen ahlâka aykırı bir fiil sonucu sorumluluk doğabilmesi için kastın varlığı gereklidir¹⁴². Bu nedenle ahlâka aykırı fiil ile kast yani kusur unsuru aranmayan kusursuz sorumluluk hâllerinin doğamayacağını kabul etmek gerekir.

3. Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller

“*Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller*” başlığı altında düzenlenen (TBK m. 63) hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı hâlinde zarar verici fiil hukuka aykırı olmayacağından, haksız fiil sorumluluğuna neden olmaz.

a) Kanundan Doğan Bir Yetkinin Kullanılması

Bir başkasına zarar veren fiil, kanunda yer alan bir yetkinin kullanılması amacıyla ve bu yetkinin sınırları içinde kalınarak yapılmış ise hukuka aykırı olmaz. Buradaki en önemli husus, zarar verici fiilin hukuka uygunluk hâlinde yararlanabilmesi için, kanunen amaçlanan sınırı aşmamasıdır. Mesela icra memurunun borçlunun evine zorla girerek, borcunu karşılayacak kadar malını haczetmesi fiili, kanunen verilen bir yetkiye dayandığı

¹⁴⁰ ANTALYA, Borçlar Genel, 40; AYDOĞDU/NART, 184; EREN, 659; KURTULAN, 469; TANDOĞAN, 18.

¹⁴¹ AKINCI, 236; ANTALYA, Borçlar Genel, 41; AYDOĞDU/NART, 185; AYDOS, 82; EREN, 660; KURTULAN, 469; TANDOĞAN, 18.

¹⁴² EREN, 677; TUNÇOMAĞ, 275; TANDOĞAN, 30.

için hukuka aykırı değildir¹⁴³. Ancak, borç miktarından fazla malın haczedilmesi yani taşkın haciz, kanunen verilen yetkinin aşılması anlamına geleceği için hukuka aykırı hâle gelmektedir ve borçlunun şikâyeti halinde icra memurunun sorumluluğuna neden olmaktadır. Çalışma konumuza ilişkin olarak, narkotik köpeklerinin kişilerin çantalarını kontrol ederken verdikleri makul zararlar kanundan doğan bir yetkinin kullanılması olarak kabul edilebilir.

b) Zarar Görenin Rızası

Zarar verici fiile, zarar gören tarafından gösterilen rıza, fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmaktadır. Ancak zarar görenin rıza gösterebileceği fiil, üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir hususta olmalıdır¹⁴⁴. Hiç kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden, özgürlüklerinden vazgeçemez (TMK m. 23). Bu nedenle hiç kimse yaşam hakkı ile ilgili tasarrufta bulunamayacağı için, ölüm ile sonuçlanacağı muhakkak bir hastalık içinde çok fazla acı çekiyor olsa dahi, vereceği bir rıza ile kendisinin öldürülmesini hukuka uygun hâle getiremez¹⁴⁵.

Zarar verici fiile verilen rızanın hukuka uygunluk sebebi sayılabilmesi için, ayırtım gücü bulunan bir kimse tarafından, bilinçli bir şekilde yapılması ayrıca bu rızanın hukuka ve ahlâka aykırı olmaması gerekmektedir. Aksi hâlde verilen rıza geçersiz sayılacağından fiil hukuka aykırı olur¹⁴⁶.

Fiil gerçekleşmeden önce verilen rıza hukuka uygunluk nedeni iken fiilden sonra verilen rıza, fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırmamakla birlikte tazminat hakkında vazgeçme olarak kabul edilir¹⁴⁷.

Misafirliğe giden bir kişinin, o evde beslenen bir kediyi kucağına alarak sevdiği esnada kediden dökülen tüylerin kıyafetlere verdiği zararın tazmin edilmesi gerekmez. Zira burada hayvanın davranışı için zarar görenin rızası söz konusu olur.

¹⁴³ AKINCI, 244; AYDOS, 83; EREN, 679; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 123; KILIÇOĞLU, 303; ŞENYÜZ, 94.

¹⁴⁴ TANDOĞAN, 31, 32.

¹⁴⁵ AKINCI, 238; ANTALYA, Borçlar Genel, 68; AYDOS, 83; EREN, 681; KILIÇOĞLU, 298; ŞENYÜZ, 94; TANDOĞAN, 32; TUNÇOMAĞ, 278-279; YILDIRIM, 173.

¹⁴⁶ AKINCI, 238; ANTALYA, Borçlar Genel, 68; AYDOĞDU/NART, 191; AYDOS, 83; EREN, 681; KILIÇOĞLU, 298, 299.

¹⁴⁷ AKINCI, 239; ANTALYA, Borçlar Genel, 69; AYDOS, 83; ERDOĞAN, Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk, 133; EREN, 683; TANDOĞAN, 32; TUNÇOMAĞ, 279; YILDIRIM, 173.

c) Üstün Nitelikte Özel Yarar

Zarar verenin, zarar görenden daha üstün nitelikte bir özel yararı var ise sorumluluk söz konusu olmaz. Bu hukuka uygunluk sebebinin en tipik örneği, doktorun acil müdahale gerektiren bir durumda, hastasının ya da yakınının iznini almadan yaptığı tıbbî müdahaledir¹⁴⁸. Evcil bir köpeğin sokak köpeğinin saldırısından kurtulmak için komşu taşınmazın bahçesine girip çimenlere zarar vermesinde üstün nitelikte bir özel yarardan bahsedebiliriz.

d) Üstün Nitelikte Kamusal Yarar

Zarar veren fiilin işlenmesinde, zarar görenin yararından daha üstün bir kamusal yarar var ise fiil hukuka aykırı olmayacaktır. Burada özel yarar ile kamu yararının çatışması hâlinde, kamu yararının daha üstün tutulması söz konusu olmaktadır. Mesela, tehlike arz eden binanın yetkililerce yıkılması, üstün nitelikte bir kamu yararı bulunması nedeniyle hukuka uygundur¹⁴⁹. Atlı polis gücünün bir olaya müdahalesi esnasında atlar nedeniyle ortaya çıkan zararı bu duruma örnek gösterebiliriz.

e) Haklı Savunma

Haklı savunma, bir kişinin kendisinin veya üçüncü bir kişinin malvarlığı ya da şahıs varlığı haklarına yapılmakta olan hukuka aykırı saldırıyı önlemek için güç kullanmasıdır (TBK m. 63)¹⁵⁰. Haklı savunmanın koşullarının oluşabilmesi için mutlaka yapılan saldırının bir insan tarafından gerçekleştirilmesi ve hukuka aykırı olması gerekmektedir¹⁵¹.

Haklı savunmada bulunabilmek için saldırı gerçek ve devam ediyor olmalıdır¹⁵². Haklı savunmada bulunanın, mevcut saldırı esnasında, hakkı korumak için kolluk kuvvetleri gibi başka bir imkâna başvurmaya zamanı olmamalıdır. Haklı savunma acil durumlar için kabul edilmiş bir hukuka uygunluk sebebidir. Sona ermiş veya muhtemel bir saldırıya karşı

¹⁴⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 71; AYDOS, 84; KILIÇOĞLU, 300; YILDIRIM, 173.

¹⁴⁹ ŞENYÜZ, 95.

¹⁵⁰ AKINCI, 238; ANTALYA, Borçlar Genel, 73; AYDOĞDU/NART, 192; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 121; EREN, 684; ŞENYÜZ, 96; TUNÇOMAĞ, 276; YILDIRIM, 173.

¹⁵¹ AKINCI, 239; ANTALYA, Borçlar Genel, 75; AYDOĞDU/NART, 192; AYDOS, 85; EREN, 685; KILIÇOĞLU, 292; ŞENYÜZ, 96; TANDOĞAN, 34.

¹⁵² TANDOĞAN, 35.

yapılan savunma, haklı savunma kapsamına girmeyeceğinden, bu durumda yapılan fiil hukuka aykırı hâle gelir¹⁵³.

Devam eden saldırı esnasında bir zarar doğması şart değildir. TBK m. 64/II hükmünde “*açık ya da yakın bir zarar tehlikesi*” tanımıyla, zarar tehlikesinin varlığı haklı savunmada bulunabilmek için yeterli görülmüştür.

Haklı savunmada bulunan kişinin fiili, yapılan saldırıdan kurtulmak amacına yönelmiş ve saldırı ile orantılı olmalıdır. Saldırıdan kurtulma amacını aşan ve saldırının fiiline oranla daha ağır bir şekilde savunma yapılarak zarar verilmesi hâlinde haklı savunmadan yararlanılamayacağı kuşkusuzdur¹⁵⁴. Aksi durumun kabulü, haklı savunmanın saldırıdan kurtulmak değil, cezalandırmak amacıyla kullanılmasına neden olur ve hukuk düzeninin hakkın kötüye kullanılmasını koruması düşünülemez¹⁵⁵. Yolda köpeği ile gezen kişinin saldırıya uğraması hâlinde köpeğin saldırganı ısırması haklı savunma olarak kabul edilebilir.

f) Kişinin Hakkını Kendi Gücüyle Koruması

Hukuk devletinde kural olarak, hiç kimse kendi hakkını elde etmek için bir başkasına karşı zarar verici bir fiilde bulunamaz¹⁵⁶. Hakkını elde etmek ya da korumak isteyen bir kişi, yetkili makamlara başvurarak, bunun gerçekleştirilmesini istemelidir. Mesela alacağı olan bir kişi, kendisi gidip borçludan alacağını isteyebilir, ancak borçlunun rızaen ödeme yapmaya yanaşmaması durumunda zor kullanarak alacağını tahsil edemez. Bu durumda icra dairesine giderek gerekli başvuruyu yapmalı ve alacağının icra makamlarının vasıtası ile tahsilini sağlamalıdır¹⁵⁷. Ancak bazı istisnâî durumlarda, kişinin kendi hakkını koruyabilmesi için kendi gücünü kullanabileceği düzenlenmiştir. “*Yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda*” hakkını kendi gücüyle korumak hukuka aykırılığı ortadan kaldırır (TBK m. 63/II).

Bu hukuka uygunluk nedeninin uygulanabilmesi için öncelikle kişinin kuvvet kullanmaması halinde kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğu bir hakkı bulunmalıdır. Diğer bir unsur olarak da, TBK m. 64/III “*kolluk gücünün yardımını zamanında*

¹⁵³ AKINCI, 239; ANTALYA, Borçlar Genel, 74; AYDOĞDU/NART, 192; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 121; EREN, 685; KILIÇOĞLU, 292; ŞENYÜZ, 96; TUNÇOMAĞ, 276; YILDIRIM, 174.

¹⁵⁴ TANDOĞAN, 36.

¹⁵⁵ EREN, 686; KILIÇOĞLU, 297; TUNÇOMAĞ, 276.

¹⁵⁶ TUNÇOMAĞ, 278.

¹⁵⁷ ŞENYÜZ, 97; TUNÇOMAĞ, 278.

sağlayamayacak ise ve hakkının kayba uğramasını ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa” demek suretiyle, yapılan fiilin başka bir yol kalmaması durumunda gerçekleştirilmesi gerektiğini düzenlemiştir.

Haklı savunmada olduğu gibi, kuvvet kullanma hâlinde de hakkı korumak amacıyla yapılan fiil bu amaca uygun ve bu amaçla orantılı olmalıdır. Kişinin hakkını korumak için çok basit bir kuvvet kullanması gerekirken, fazlasını kullanması hâli hukuka aykırılık oluşturacaktır ve verilen zarardan sorumluluk doğacaktır¹⁵⁸. Örneğin, dağ başında bir lokantada yemek yiyen bir kişinin yemek bedelini ödemediği gitmeye kalkışması hâlinde lokanta sahibinin, kolluk güçleri gelinceye kadar köpeklerini bu kişinin çevresinde tutması hukuka uygun olarak değerlendirilir.

g) Zorunluluk Hâli

Zorunluluk hâli için açık ya da yakın bir zarar tehlikesi bulunması gerekir (TBK m. 64/II). Bu zarar tehlikesi zarar verenin kendisine veya bir üçüncü kişiye yönelik olabilir. Ayrıca burada zarar, zarar tehlikesi ile hiçbir ilgisi olmayan üçüncü bir kişinin mallarına verilmektedir¹⁵⁹. Bu nedenle, zorunluluk hâlinde üçüncü kişiye verilen zararın hakkaniyete göre tazminine karar verilebilir (TBK m. 64/II).

Haklı savunma ve kendi hakkını koruma durumlarında olduğu gibi, zorunluluk hâlinde de tehlikeden kurtulmak için yapılan fiil ile verilen zarar arasında bir orantı bulunmalıdır¹⁶⁰. Üçüncü kişinin malvarlığına verilen zararın, tehlikeden korunma amacını aştığı durumlarda, fiil hukuka uygun sayılamayacaktır. Mesela, etraf kar ile kaplı iken bir dağ evinin bahçe kapısını kırıp içeri giren ve bahçede bulunan samanları yiyen inekleri bulunduran kişinin durumu hukuka uygundur.

¹⁵⁸ AKINCI, 243; ANTALYA, Borçlar Genel, 73; AYDOĞDU/NART, 194; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 123; EREN, 690; KILIÇOĞLU, 297; ŞENYÜZ, 98.

¹⁵⁹ TANDOĞAN, 38.

¹⁶⁰ AKINCI, 241; ANTALYA, Borçlar Genel, 78; AYDOĞDU/NART, 193; AYDOS, 87; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 122; EREN, 688; TUNÇOMAĞ, 277; ŞENYÜZ, 97; TANDOĞAN, 39.

4. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hukuka Aykırı Fiil

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda, sorumluluğa neden olan hareket, insan fiili değil, hayvanın içgüdüsel ve bağımsız bir davranışdır¹⁶¹. Burada, fiili gerçekleştiren ile sorumlu tutulan farklıdır¹⁶².

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda hukuka aykırılık ise hayvan bulunduran tarafından gereken dikkat ve özenin gösterilmemesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁶³. Bu nedenle gerekli özen ve dikkatin gösterildiğini ispatlayan hayvan bulundurana sorumluluktan kurtulma hakkı tanınmıştır (TBK m. 67/II).

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda hukuka aykırı fiil, hayvanın içgüdüsel bir davranışı ile bir başkasının hukukten korunan menfaatlerini ihlal etmesidir. Ancak bu durumda da fiilin hukuka aykırı olarak kabul edilip, sorumluluğa neden olabilmesi için, herhangi bir hukuka uygunluk nedeninin bulunmaması gerekmektedir¹⁶⁴.

B) Zarar

1. Zarar Kavramı

Zarar, bir kişinin kendi iradesi dışında mal varlığında ya da kişisel değerlerinde meydana gelen bir azalmayı ifade eder ve sorumluluğun kurucu unsurudur¹⁶⁵. Yani ortada hukuka aykırı bir fiil bulunsa dahi herhangi bir zarar doğmamışsa, sorumluluk oluşmayacak ve dolayısıyla tazmin söz konusu olmayacaktır (TBK m. 49).

2. Zarar Türleri

a) Maddî Zarar- Manevî Zarar

Maddî zarar, kişinin malvarlığında meydana gelen azalmayı ifade eder. Bu durum kişinin aktifinin azalması ya da pasifinin artması şeklinde gerçekleşebilir¹⁶⁶. Bu nedenle kişinin var olan malvarlığı değerleri yanında, haksız fiil nedeniyle elde edemediği malvarlığı

¹⁶¹ KALELİ, Hayvan Tutucu I, 328; TUNÇOMAĞ, 350.

¹⁶² ORHAN KESKİN, Merve: **Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu**, Ankara 2020, 28.

¹⁶³ EREN, 721; KILIÇOĞLU, 347.

¹⁶⁴ ORHAN KESKİN, 31.

¹⁶⁵ AKINCI, 232; ANTALYA, Borçlar Genel, 81; AYDOĞDU/NART, 201; AYDOS, 88; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 129; EREN, 589; KILIÇOĞLU, 305; ŞENYÜZ, 113; TANDOĞAN, 63.

¹⁶⁶ ANTALYA, Borçlar Genel, 87; AYDOĞDU/NART, 202; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 130; EREN, 591; KILIÇOĞLU, 306; TANDOĞAN, 64; TUNÇOMAĞ, 286.

değerleri de maddî zarar kapsamına girmektedir. Maddî zararın giderilmesinin amacı, zarara uğrayan kişinin, haksız fiil öncesi ile sonrası arasında malvarlığında meydana gelen eksilmeyi tazmin etmektir¹⁶⁷.

Manevî zarar ise, kişinin mal varlığı ya da şahıs varlığı ile ilgili değerlerine yapılan bir haksız fiil sonucu manevî dünyasında meydana gelen eksilmedir. Manevî zarar, kişinin iç dünyasında yaşadığı duygulardan kaynaklandığı için, elle tutulur somut bir olgu değildir. Bu nedenle, maddî zarar gibi ekonomik hesaplarla ispatlanamayacağı için, hakkaniyete göre bazen bir miktar para, bazen de özür, kınama gibi davranışlarla manevî zararın tazmini yoluna gidilebilir¹⁶⁸.

Kişinin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi, ağır bedensel zararlar görmesi ya da ölmesi hâlinde ise zarar görenin veya ölenin yakınlarına bir miktar paranın manevî tazminat olarak ödenmesine hükmedilebilir (TBK m. 56)¹⁶⁹. Kişilik haklarının zarar görmesi

¹⁶⁷ “...Maddî zarar, haksız eyleme maruz kalan şahsın mal varlığında, zarar verici eylem sonucu meydana gelen durum ile bu eylemden önce mevcut olan durum arasındaki fark olup, tazminatın amacı, mal varlığındaki eksilmenin giderilmesi ve onun eski duruma getirilmesinin sağlanmasıdır. Hukukumuzda gerçek zarar zararı ilkesi geçerlidir. Buna göre zarar gören ancak haksız fiil nedeniyle uğradığı gerçek zararını haksız fiil sorumlusundan isteyebilir...”, Yargıtay 3. HD., E. 2015/12776, K. 2016/8248, T. 26.5.2016, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. AKINCI, 232; ANTALYA, Borçlar Genel, 87; AYDOĞDU/NART, 202; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 130; EREN, 591; KILIÇOĞLU, 305; ŞENYÜZ, 114; TANDOĞAN, 64; YILDIRIM, 178.

¹⁶⁸ “...Dava; BK'nun 56. maddesinde (TBK. m. 67'de) düzenlenen hayvan sahibi ve idare edenin kusursuz sorumluluğuna dayalı manevi tazminat istemine ilişkindir. 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 47. Maddesi (6098 sayılı Türk Borçlar Yasası'nın 56/2.maddesi) gereğince hakim, özel durumları göz önünde tutarak manevi zarar adı ile hak sahibine verilmesine karar vereceği para tutarı adalete uygun olmalıdır. Takdir edilecek bu tutar, zarara uğrayanda manevi huzuru doğurmayı gerçekleştirecek tazminata benzer bir işlevi (fonksiyonu) olan özgün bir nitelik taşır. Bir ceza olmadığı gibi malvarlığı hukukuna ilişkin bir zararın karşılanması da amaç edinmemiştir. O halde bu tazminatın sınırı onun amacına göre belirlenmelidir. Takdir edilecek tutar, var olan durumda elde edilmek istenilen doyum (tatmin) duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır. 22/06/1966 gün ve 7/7 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nın gerekçesinde takdir olunacak manevi tazminatın tutarını etkileyecek özel durum ve koşullar da açıkça gösterilmiştir. Bunlar her olaya göre değişebileceğinden hakim, bu konuda takdir hakkını kullanırken ona etkili olan nedenleri de karar yerinde nesnel (objektif) ölçülere göre uygun (isabetli) bir biçimde göstermelidir. Manevi tazminat, bozulan ruh huzurunun, duyulan ve ileride duyulacak elem ve ızdırabın kısmen ve imkan nispetinde iadesini amaçladığından hâkim, M.K'nun 4.maddesi gereğince hak ve nesafete göre takdir hakkını kullanarak, manevi tazminat miktarını tespit etmelidir. Hakim belirlemeyi yaparken somut olayın özelliğini, zarar görenin ekonomik ve sosyal durumunu, paranın alım gücünü, duyulan ve ileride duyulacak elem ve ızdırabı gözetmelidir (Hukuk Genel Kurulunun 28.05.2003 gün 2003/21-368-355 ve 23.06.2004 gün 2004/13-291-370 sayılı kararları) Dava konusu olayda, manevi tazminat yönünden; tarafların gerçekleşen sosyal ve ekonomik durumları, olayın niteliği, davacı üzerinde oluşturduğu elem ve ızdırab ile, günün ekonomik koşulları nazara alındığında manevi tazminat miktarının uygun olarak tayin olunduğu açıktır...”. Yargıtay 3. HD., E. 2016/20945, K. 2018/7622, T. 4.7.2018. Aynı yönde bkz. Adana BAM, 1. HD., E. 2020/278, K. 2020/831, T. 11.9.2020, İzmir BAM, 4. HD., E. 2018/425 K. 2019/436 T. 12.3.2019. (Çevrimiçi), www.lexpera.com. AKINCI, 232. ANTALYA, Borçlar Genel, 156; AYDOĞDU/NART, 203; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 134; KILIÇOĞLU, 307; ŞENYÜZ, 115.

¹⁶⁹ “Uyuşmazlık küçüğün anne ve babasına manevi tazminat hükmedilip hükmedilemeyeceği noktasındadır. Bilindiği üzere, TBK 58. maddede “Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir. ” Maddede belirtilen kişilik haklarına, kişinin yaşamı, sağlığı, beden ve ruhsal bütünlüğü gibi varlıkların tümü girmektedir. Kişinin duygu yaşantısı ve düşünce dünyası da kişisel varlıklar olup, yasa tarafından korunmuştur. Duygu yaşantısı da ruhsal

durumunda, kişiye uğradığı manevî zarara karşılık uygun bir miktar paranın ödenmesine veya başka türlü bir giderime ya da her ikisine birlikte karar verilebilir (TBK m. 58). Bu hükümlerden anlaşıldığı üzere, manevî zarara neden olabilecek değerlerin kapsamına hem bedensel bütünlük gibi maddî nitelikte hem de şeref, haysiyet, özel yaşam gibi maddî olmayan kişisel değerler girmektedir¹⁷⁰.

b) Malvarlığı Zararı- Şahıs Varlığı Zararı

Bu ayırım haksız fiil sonucu zarar gören hakkın türüne göre yapılmıştır. Eğer haksız fiil sonucu kişinin parası, eşyası gibi malvarlığı değerleri zarar görmüşse malvarlığı zararı, bedeni, adı, özel yaşamı gibi şahıs varlığı değerleri zarar görmüşse şahıs varlığı zararı oluşmaktadır¹⁷¹.

Cenaze giderleri, tedavi giderleri, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar, ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple

uyum ve denge, ruhsal sükun, yakınlarla olan gönül bağlılığı, aile birliği kişisel varlıklardır. Manevi acılar verilmek yolu ile de ruhsal varlıklara saldırılmış olur. Kişisel değerlere saldırı yolu ile kişiye manevi acılar verdirmek kişinin ruhi varlığına ve sonuçta kişilik hakkına saldırıyı ortaya koyar. Bunun gibi, küçüğün kişilik hakları ihlal edildiği gibi suç niteliğindeki haksız eylemle çocuğunun ana babasının da kişilik hakları saldırıya uğramış olur. Çünkü bu eylem sonucu gerek küçüğün, gerekse ana babanın ruhsal dengeleri bozulacaktır.

Öte yandan TBK 56. madde de düzenlenen "Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir. " Hükümünden de anlaşılacağı üzere cismani zarara uğrayan kimseye manevi tazminat verilebilecektir. Doktrinde ve yerleşik içtihatlarda da belirtildiği gibi cismani zarar kavramına ruhi bütünlüğün ihlali, sinir bozukluğu veya hastalığı gibi haller gibi hallerin de girdiği, bir kimsenin cismani zarara maruz kalması sonucunda onun ana babası gibi çok yakınlarından birinin de aynı eylem nedeniyle hukuken korunan ruhi ve asabi sağlık bütünlüğü ağır bir şekilde haleldar olmuşsa bu durumda yansıma yolu ile değil doğrudan doğruya zarara maruz kalmasının söz konusu olduğu, çocuklarının yaralanması nedeniyle ana babanın manevi tazminat isteyebileceği kabul edilmiştir. Bu husus Hukuk Genel Kurulu'nun 26.4.1995 Tarih, 1995/11-122 esas, 430 Karar sayılı ilamında da belirtilmiştir. Manevi tazminat başlıklı, TBK. 'nun 56/2 maddesi "Ağır bedensel zarar veya ölüm hâlinde, zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verilebilir" şeklinde düzenlenmiştir.

Kural olarak, cismani zararlar da yaralananın aile bireylerinin de tazminat isteyebilmeleri, yaralanmanın niteliğine de bağlı ve somut olayda davacı K2 'un yaralanma derecesinin basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde hafif nitelikte olduğu anlaşılmış ise de, davacı anne ve babanın gerek hastanede gerekse evde bu acıya tanık oldukları ve bundan dolayı üzüntü duydukları açıktır. Normal yaşantıda dahi çocuğun düşmesi, bir tarafının kırılması gibi kazalar veya çocuğun hastanede tedavi görmesi sırasında yanında o ortamda kalması, acısını hissetmesi, yapılan bir işinin dahi acısı, anne babayı derinden etkilemekte, yaşam kalitesini ruhsal yönden düşürmektedir. Kaldı ki, eldeki davada olay nedeniyle küçüğe kuduz aşısı yapılması olasılığı dahi anne babayı derinden etkileyecek ve köpeğin dış izlerinin çocuğun kolunda kalacak olması, ona her baktıklarında aynı acıların da tekrarlanması sonucunu doğuracaktır. Tüm bu olayların anne ve babada manevi zarar doğuracağı açık olduğundan, davacı anne ve baba da bir miktar manevi tazminata hak kazanacağından, çocuklarının yaralanmasından dolayı davacı anne ve babaya manevi tazminat verilmemesi doğru görülmemiştir..." Ankara BAM, 24. HD., E. 2019/388, K. 2019/1275, T. 12.11.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

¹⁷⁰ KILIÇOĞLU, 306.

¹⁷¹ KILIÇOĞLU, 305; TANDOĞAN, 69.

uğradıkları kayıplar, tedavi giderleri ¹⁷², kazanç kaybı, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar ile ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar şahıs varlığı zararları olarak düzenlenmiştir (TBK m. 53, 54). ¹⁷³

c) Doğrudan Zarar- Dolaylı Zarar

Haksız fiilin doğrudan sonucu olarak ortaya çıkan zarar doğrudan zarar, doğrudan zarara bağlı olarak doğan diğer zararlar ise dolaylı zarardır¹⁷⁴. Mesela haksız fiille bir kimsenin bedensel bütünlüğüne zarar verilmesi durumunda, bu kimsenin tedavi ve bakım masrafları ile bu fiil nedeniyle uğradığı manevî zararlar doğrudan zarar kapsamına girmektedir. Ancak kişinin bu haksız fiil nedeniyle işe gidememesi nedeniyle uğradığı kazanç kaybı ise dolaylı zarardır¹⁷⁵.

¹⁷² “...Davacıların reddedilen maddi tazminat talepleri yönünden yapılan temyiz itirazlarının değerlendirmesinde; Somut olayda; dosya içeriği ve toplanan deliller ile; davacıların oğlu ...'in 03/04/2008 tarihinde sokakta oynadığı sırada davalıya ait köpeğin ısırması sonucu yaralandığının kabulü gerekir. Davacılar dava dilekçesinde davalıdan 2.000 TL maddi tazminat talep etmişler ve bu maddi tazminat taleplerini ise müşterek çocuğunun yaralanması nedeni ile yapmış oldukları hastane masrafları, ilaç ücretleri ve yüzde sabit iz kalması nedeni ile doğabilecek tedavi masrafları olarak açıklamışlardır. Mahkemece davacıların maddi tazminat talepleri, Adli Tıp Kurumu 3 İhtisas Kurulu'nun 04/11/2015 tarihli raporunda belirtildiği şekilde, davacının sürekli iş gücü kaybı olmadığı ve iki aylık geçici iş göremezlik süresinde de küçüğün çalışmıyor olması nedeniyle herhangi bir gelir kaybı bulunmadığı gerekçesiyle reddine karar verilmiştir. Kural olarak, TMK'nın 6.maddesi gereğince zararın ve zararın kapsamının davacı tarafından kanıtlanması gerekir. Tedavi giderlerinin her türlü delille ispatı mümkün olup; bu giderlerin mutlaka belgeye bağlanması zorunlu değildir. Zararın gerçek miktarının kanıtlanamadığı veya kanıtlanmasının zor olduğu yahut davacıdan beklenemeyeceği durumlarda, işlerin olağan gidişi ve zarar görenin aldığı önlemler de göz önünde tutularak zararın kapsamı belirlenebilir. Zarar görenin sağlığına kavuşması için gerekli olan muayene, tahlil, ambulans ve benzeri taşıma giderleri ile ameliyat, ilaç, protez, bakım, fizik tedavi gibi giderler tedavi giderleri kapsamı içerisinde yer almaktadır. Zira, sadece iyileşmeyi sağlayan giderler değil, sakatlık ya da hastalığın artmasını önlemek için yapılması zorunlu giderler de tedavi giderlerinden sayılır. İleride yapılması zorunlu olan tedavi giderleri de henüz bu giderler yapılmadan önce talep edilebilir. Davacılar küçüğün yüzündeki yaralanma nedeniyle ileride doğabilecek tedavi (estetik ameliyat) giderlerinin davalıdan tahsilini talep etmişlerdir. İleride yapılması zorunlu olan estetik giderlerinin önceden istenmesi mümkündür. Bu bağlamda, öncelikle davacı küçüğün yüzündeki yara izlerinin sabit iz niteliğinde olup olmadığı, bu izlerin estetik ameliyatla giderilip giderilemeyeceği, giderilebilirse ne oranda giderilebileceği, tamamen veya kısmen giderilemez ise kalacak izlerin yaptığı iş (mesleği) gözetilerek ekonomik geleceğini etkileyip etkilemeyeceği, ayrıca bu estetik ameliyat giderinin hesaplanması hususunda, içinde estetik cerrahi uzmanı hekimlerin de bulunduğu 3 kişilik bilirkişi heyetinden rapor alınarak, bu bedelin hüküm altına alınması gerekirken, mahkemece eksik incelemeyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir. Bunun yanında davacının bir diğer tazminat talebi kalemini oluşturan sosyal güvenlik kurumu tarafından karşılanmayan tedavi giderleri konusunda da (hastane, ilaç, doktor, ambulans ücreti gibi), hangi giderlerin resmi kurum tarafından, hangilerinin davacıların bütçesinden karşılandığı hususunun, ilgili kurumlardan gerekli bilgi ve belgeler celp edilerek, gerekirse bu konuda uzman bilirkişiden rapor alınmak suretiyle belirlenmesi ve hasıl olacak sonuca göre hüküm kurulması gerekirken, mahkemece eksik incelemeyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bu husus da bozmayı gerektirmiştir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2016/19378, K. 2018/5863, T. 28.5.2018. (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

¹⁷³ KILIÇOĞLU, 305, 306.

¹⁷⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 96; AYDOS, 90; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 132; EREN, 598; KILIÇOĞLU, 307; TANDOĞAN, 70; YILDIRIM, 180.

¹⁷⁵ ANTALYA, Borçlar Genel, 96; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 132; KILIÇOĞLU, 307; YILDIRIM, 180.

Zarar görenin doğrudan zararının tazmin edileceği muhakkak olmakla birlikte, dolaylı zararların tazmini illiyet bağının bulunmasına bağlıdır. Yani ortaya çıkan dolaylı zarar ile haksız fiil arasında doğrudan bir illiyet bağı bulunuyorsa, dolaylı zararlar da tazmin edilecektir¹⁷⁶.

d) Fiilî Zarar- Yoksun Kalınan Kazanç

Fiilî zarar, haksız fiil sonucu malvarlığının fiilen azalmasıdır¹⁷⁷. Yoksun kalınan kazanç ise, zarar görenin malvarlığına dâhil olması gereken bir değer haksız fiil nedeniyle elde edilememesidir (TBK m. 54). Bu durumda, malvarlığındaki muhtemel artışın önlenmesi nedeniyle malvarlığı mevcut durumunda kalmaktadır¹⁷⁸.

e) Yansıma Yoluyla Zarar

Haksız fiil sonucu, zarar gören dışında üçüncü kişilerin gördüğü zarar yansıma yoluyla zarardır ve kural olarak yansıma yoluyla zarar gören kimselerin zararları tazmin edilmez. Çünkü haksız fiil sonucu zarar gören kişi ile haksız fiil arasında doğrudan bir illiyet bağı varken, yansıma yoluyla zarar gören kişilerin zararı ile haksız fiil arasında dolaylı bir illiyet bağı bulunmaktadır. Kanunda açıkça düzenlenen haller dışında dolaylı illiyet bağı bulunan kimselerin zararları tazmin edilmez¹⁷⁹. Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıpların giderilmesi (TBK m. 53) ve zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevî tazminat ödenmesi (TBK m. 56) yansıma yoluyla görülen zararların tazminine örnektir.

3. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Zarar

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda, hayvanın hareketinden kaynaklanan maddî veya manevî zarar bulunması gerekir¹⁸⁰. Bu zararın hayvanın bağımsız ve içgüdüsel davranışı sonucu meydana gelmesi gerekir. Bir kimse tarafından yönlendirilen, bir başka deyişle eylem aleti olarak kullanılan bir hayvanın hareketleri sonucu ortaya çıkan zararlar için, hayvanı yönlendiren kişi hakkında haksız fiil hükümleri uygulanır¹⁸¹.

¹⁷⁶ ANTALYA, Borçlar Genel, 97; EREN, 600; KILIÇOĞLU, 308; YILDIRIM, 180.

¹⁷⁷ ANTALYA, Borçlar Genel, 93; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 130; EREN, 597; KILIÇOĞLU, 311; ŞENYÜZ, 114.

¹⁷⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 94; EREN, 596.

¹⁷⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 98; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 132; KILIÇOĞLU, 309; YILDIRIM, 179.

¹⁸⁰ ANTALYA, Borçlar Genel, 296; DESCHENAUX/TERCIER, 87; EREN, 721.

¹⁸¹ KALELİ, Şakir: “Hayvan Tutucunun Sorumluluğu, II”, YD, Y. 1979, C. 5, S. 3, s. 515-530, 515; TANDOĞAN, 154.

a) Şahsa Verilen Zarar

Hayvan hareketi sonucu ortaya çıkan zararlar, zarar görenin vücut bütünlüğünde meydana gelen bedenî zararlar olabileceği gibi, akıl sağlığı, duygu durumu gibi ruhsal zararlar da olabilir¹⁸².

Bir hayvan hareketi nedeniyle ölüm meydana gelir ise cenaze giderleri, ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu nedenle uğradıkları kayıplar, ölüm hemen gerçekleşmemiş ise ölenin tedavi masrafları ile çalışma gücünün kaybı ya da yitirilmesinden doğan kayıplar şahsa verilen zarar kapsamındadır (TBK m. 53.).

Eğer hayvan hareketi sonucunda bedensel zarar gerçekleşmiş ise, tedavi giderleri, kazanç kaybı, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden, ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar nedeniyle oluşan zarar kalemleri de hayvan bulunduranın sorumluluğu altındadır (TBK m. 54.)¹⁸³. Bunların haricinde zarar gören, maruz kaldığı hayvan hareketi nedeniyle çok büyük bir korku, elem ve ıstırap yaşamış ve psikoloji sarsılmış

¹⁸² KALELİ, Hayvan Tutucu II, 516; KÖROĞLU, 230; TANDOĞAN, 152.

¹⁸³ “...Kural olarak, TMK'nın 6.maddesi gereğince zararın ve zararın kapsamının davacı tarafından kanıtlanması gerekir. Tedavi giderlerinin her türlü delille ispatı mümkün olup; bu giderlerin mutlaka belgeye bağlanması zorunlu değildir. Zararın gerçek miktarının kanıtlanamadığı veya kanıtlanmasının zor olduğu yahut davacıdan beklenemeyeceği durumlarda, işlerin olağan gidişi ve zarar görenin aldığı önlemler de göz önünde tutularak zararın kapsamı belirlenebilir. Zarar görenin sağlığına kavuşması için gerekli olan muayene, ... , ambulans ve benzeri taşıma giderleri ile ... , ... , ... , bakım, fizik tedavi gibi giderler tedavi giderleri kapsamı içerisinde. Zira, sadece iyileşmeyi sağlayan giderler değil, sakatlık ya da hastalığın artmasını önlemek için yapılması zorunlu giderler de tedavi giderlerinden sayılır. İleride yapılması zorunlu olan tedavi giderleri de henüz bu giderler yapılmadan önce talep edilebilir. Somut olayda, davacılar dava dilekçesinde fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak, davalılardan 5.000 TL maddi ... talep etmişler, 04.042012 tarihli dilekçeleri ile maddi ... taleplerinin hastane masrafları, ... , ... , ... , ... masrafları, hastane aşamasında refakatçi masrafı, tedavi için yol gideri, evde bakım ve refakat masrafları, yüzdeki sabit izin yok edilebilmesi için ileride yapılması gereken estetik ... masrafları olarak açıklamıştır. Buna karşın mahkemece davacıların maddi ... talepleri bu giderlere ilişkin bir belge sunulmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Oysa eldeki davada davacılar dava konusu haksız fiil nedeniyle yapılan giderlere için belge ibraz edememişse de, olay nedeniyle davacı çocuğun yaralandığı ve tedavi gördüğü sabit olup, tedavi giderinin (doktor, ... , hastaneye gidiş-geliş, konaklama vb tüm giderler) yapılmasının zorunlu olduğu anlaşıldığından bu giderlerin belirlenmesi için uzman bilirkişiden rapor alınması gerekmektedir. Şu halde; mahkemece, küçüğün tedavi giderlerine ilişkin olarak hangi giderlerin resmi kurum tarafından karşılandığı belirlenerek, resmi kurum tarafından karşılanmayan başka giderlerin de tedavi sırasında yapıldığı kabul edilmek suretiyle; tedavi aşamalarına göre özel tedavi giderlerinin belirlenmesi amacıyla uzman bilirkişilerden rapor alınarak bir karar verilmesi, bu yöntemle hesaplama yapılamaması halinde BK'nın 42. maddesi gereğince uygun bir miktara hükmedilmesi gerekirken, yanılığlı değerlendirme sonucu davacının tedavi masraflarına yönelik istemin reddi doğru görülmemiş, bu husus bozmayı gerektirmiştir. Ayrıca ileride yapılması zorunlu olan estetik giderlerinin önceden istenmesi mümkündür. Davacılar küçüğün yüzündeki yaralanma nedeniyle uygun yaşa geldiğinde estetik ... yaptırması gerektiğini bildirerek, bu giderin de davalıdan tahsilini talep etmiştir. Bu bağlamda, alınacak ... Kurumu raporuna göre küçüğün yüzünde sabit iz kaldığının saptanması halinde estetik ... giderlerinin uzman bilirkişiye hesaplatılarak, hüküm altına alınması gerekirken, mahkemece bu istemle ilgili inceleme yapılmaksızın eksik incelemeyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bu husus da hükmün bozulmasını gerektirmiştir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2016/8953, K. 2018/387, T. 22.01.2018. (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

olabilir¹⁸⁴. Kişinin ruh ve beden bütünlüğünün bozulması nedeniyle yaşadığı bu duygusal sarsıntı sonucu ortaya çıkan manevi zararın da karşılanması gerekir¹⁸⁵.

b) Malvarlığına Verilen Zarar

Bir hayvanın eylemi nedeniyle, bir kimsenin evi, arabası, tarlasındaki ekinler, ağaçlar, mahsuller gibi malvarlığı unsurlarında zarar meydana gelmiş olabilir¹⁸⁶. Hayvan bulunduran,

¹⁸⁴ “...Somut olayda; davacının 1996 yılından olay tarihi olan 24.01.2013 tarihine kadar bakımını üstlendiği köpeğinin kucağında iken, davalıya ait köpeğin saldırısına uğradığını, köpeğinin gözleri önünde ölmesini izlemek zorunda kaldığı ve kendisine saldırma eğilimi sebebiyle köpeğini kurtaramayan davacının bu olay nedeniyle psikoloğa gitmek zorunda kaldığı ve manevi yönden çoküntüye uğradığı dosya içeriği ve toplanan delillerden anlaşılmaktadır. Olayın gelişim biçimi gözetildiğinde davacı yararına manevi tazminat takdirinde isabetsizlik bulunmamakla birlikte; tarafların ekonomik ve sosyal durumları ve olayın özelliği birlikte değerlendirildiğinde mahkemece takdir olunan 10.000,00 TL manevi tazminat miktarının fazla olduğu sonuç ve kanaatine varılmıştır. O halde mahkemece; öncelikle, tarafların ekonomik ve sosyal durumları, dava konusu olayın oluş biçimi ve özellikleri ile fiilin niteliği, özellikle manevi tazminatın bir zenginleşme aracı olmadığı dikkate alınmak ve yukarıda açıklanan ilkeler de gözetilmek suretiyle, hakkaniyete uygun bir miktarda manevi tazminata hükmedilmelidir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2016/9116, K. 2017/17111, T. 6.12.2017. (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

¹⁸⁵ “...Ancak, dava, hayvan sahibinin sorumluluğuna dayanan manevi tazminat istemine ilişkindir. Kişilik hakları hukuka aykırı olarak saldırıya uğrayan kimse manevi tazminat ödetilmesini isteyebilir. Hakim, manevi tazminatın tutarını belirlerken, saldırı oluşturan eylem ve olayın özelliği yanında tarafların kusur oranını, sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate almalıdır. Tutarın belirlenmesinde her olaya göre değişebilecek özel durum ve koşulların bulunacağı da gözetilerek takdir hakkını etkileyecek nedenleri karar yerinde nesnel (objektif) olarak göstermelidir. Çünkü yasanın takdir hakkı verdiği durumlarda hakim, hukuk ve adalete uygun karar vereceği Medeni Yasa'nın 4. Maddesinde belirtilmiştir. Takdir edilecek bu para, zarara uğrayanda manevi huzuru doğurmayı gerçekleştirecek tazminata benzer bir işlevi (fonksiyonu) olan özgün bir nitelik taşır. Bir ceza olmadığı gibi malvarlığı hukukuna ilişkin bir zararın karşılanmasını da amaç edinmemiştir. O halde, bu tazminatın sınırı, onun amacına göre belirlenmelidir. Takdir edilecek tutar, var olan durumda elde edilmek istenilen doyum (tatmin) duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır. Somut olayda; olayın gelişim biçimi ile yukarıda açıklanan hayvan idare edenin sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte gözetildiğinde davacı yararına manevi tazminat takdirinde isabetsizlik bulunmamakla birlikte; tarafların ekonomik ve sosyal durumları ve olayın özelliği birlikte değerlendirildiğinde mahkemece takdir olunan 2.500,00 TL manevi tazminat miktarının fazla olduğu sonuç ve kanaatine varılmakla hakkaniyete uygun bir miktarda manevi tazminat takdir edilmek üzere mahkeme kararının bozulması gerekmiştir. Mahkemece yapılacak iş; öncelikle, tarafların ekonomik ve sosyal durumlarını, dava konusu olayın oluş biçimi ve özellikleri ile fiilin niteliği, özellikle manevi tazminatın bir zenginleşme aracı olmadığı dikkate alınmak ve yukarıda açıklanan ilkeler de gözetilmek suretiyle; hakkaniyete uygun bir miktarda manevi tazminata hükmetmek olmalıdır...”, Yargıtay 3. HD., E. 2014/22200, K. 2015/17483, T. 9.11.2015, Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. HD., E. 2016/20945, K. 2018/7622, T. 7.7.2018. (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. KALELİ, Hayvan Tutucu II, 517. KÖROĞLU, 231.

¹⁸⁶ “...Diğer taraftan, ekili ürünlerin hayvanlarca yenmesinin ardından davacının, bu tarihten sonra yapılacak hasat, nakliye ve pazarlama gibi giderleri yapmaktan kurtulduğu açıktır. Davacının zarar tarihinden sonraki aşamada yapacağı hasat, nakliye ve pazarlama vb. giderlerin yapılmasına ihtiyacı kalmadığından bu giderlerin, zararın denkleştirilmesi kuralı uyarınca hesaplanan tazminat miktarından indirilmesi gerekirken, bilirkişi raporunda, davacının yapmadığı giderler belirlenmemiş, belirlenen tazminat tutarından indirilmemiştir. Ayrıca, tespit dosyaları içinde bulunan bilirkişi raporları ve ekindeki fotoğraflardan, hayvanların şeker pancarının toprağın üstünde kalan yaprak kısmını yedikleri anlaşılmaktadır. Buna göre şeker pancarı bitkisinin ekim ve hasat zamanı ile zarar gördüğü tarih birlikte değerlendirilerek, yapraklarının yenmesinin şeker pancarı bitkisine ne oranda zarar vereceği hususu üzerinde durulması gerekirken, davacının, zarar gören alanlardan hiç ürün almadığı varsayılarak hatalı hesaplama yapılmıştır. Görüldüğü üzere; hükme esas alınan bilirkişi raporu, taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözecek nitelikte somut ve bilimsel veriler içermemekte; Yargıtay denetimine elverişli olacak şekilde gerekçe ihtiva etmemektedir. O halde mahkemece, öncelikle İlçe Tarım Müdürlüğü'ne müzekkere yazılarak, haksız fiilin vuku bulduğu tarih itibarıyla, şeker pancarı bitkisinin o yöredeki dekara verimi ve fabrika alım fiyatını gösteren belgelerin celbedilmesi, ardından,

bu gibi malvarlığı zararlarını tazmin etmek zorundadır. Başkasının hayvanına verilen zarar da malvarlığına verilen zarar kapsamındadır. Eğer farklı kişilere ait hayvanlar birbirlerine zarar vermiş ise, bu hayvanların bulunduranları da, kusurları oranında, TBK m. 67 hükümlerine göre sorumlu olacaktır¹⁸⁷.

Hayvan hareketi sonucu meydana gelen malvarlığı zararları maddî tazminat ile giderilir. Malvarlığına verilen zarar sonucu manevî tazminat istemi, zarar gören eşyanın sahibi için çok özel manevî değeri olması gibi, istisnaî olarak kabul edilebilir. Aksi takdirde malvarlığı zarar görenin bu zarar karşısında çok üzülməsi, ağlaması gibi duyguları manevî tazminata sebebiyet vermez¹⁸⁸.

C) İlliyet Bağı

1. İlliyet Bağı Kavramı

İlliyet bağı, hukuka aykırı fiil ile gerçekleşen zarar arasındaki sebep sonuç ilişkisidir¹⁸⁹. Eğer hukuka aykırı fiil ile zarar arasında bir bağlantı kurulamıyorsa, hukuka aykırı fiil neticesinde sorumluluk doğmayacaktır¹⁹⁰.

İlliyet bağı konusunda şart teorisi ve uygun illiyet teorisi olmak üzere iki farklı teori vardır. Şart teorisine göre, bir zararın doğumu için gereken tüm fiiller ile zarar arasında sebep sonuç bağı bulunmaktadır. Zararlı sonucun doğumu için dolaylı ya da dolaysız olarak gerçekleşen tüm fiiller ile bağlantı kurulması gerektiği düşünülmektedir. Ancak bu teori,

dosyanın uzman bilirkişi heyetine tevdi edilerek, tespit raporları ile ekinde bulunan fotoğraflar ve İlçe Tarım Müdürlüğü'nden gelen veriler ışığında; yukarıda açıklanan yönler gözetilerek denetime elverişli ve ayrıntılı rapor alınması, davacının zararı duraksamasız tespit edildikten sonra hasıl olacak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, yetersiz bilirkişi raporu benimsenerek, yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı görülmüş, bu husus hükmün, temyiz eden davalılar yararına bozulmasını gerektirmiştir...", Yargıtay 3. HD., E. 2015/12776, K. 2016/8248, T. 26.5.2016, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. KALELİ, Hayvan Tutucu II, 519; KÖROĞLU, 232.

¹⁸⁷ KALELİ, Hayvan Tutucu II, 519; KÖROĞLU, 234.

¹⁸⁸ "... Davacı, kendisine ait olan av köpeğinin haksız olarak davalı tarafından iki el ateş edilmek suretiyle öldürüldüğünü iddia ederek uğradığı zararın davalıdan tazminini talep etmiştir... Dava dilekçesinde, davalının haksız eylemi nedeniyle uğranılan manevî zararın giderilmesi talep edilmiştir. BK'nın 47. maddesinde cismanî zarara uğrayanın, BK'nın 49. maddesinde ise kişilik hakları ihlal edilenin manevî tazminat isteyebileceği hüküm altına alınmıştır. Dava konusu olayın oluş şekli dikkate alındığında davacı lehine manevî tazminata hükmedilebilmesi için BK 47 ve 49. maddelerinde aranan şartların somut olayda gerçekleşmediği anlaşıldığından manevî tazminat isteminin reddi gerekmektedir. Yerel mahkemece, anılan yönler gözetilmeksizin davalıların manevî tazminatla sorumlu tutulmuş olmaları da bozmayı gerektirmiştir...". Yargıtay 4. HD., E. 2013/10852, K. 2014/6265, T. 15.4.2014, (Çevrimiçi), www.lexpera.com. ANTALYA, Borçlar Genel, 167; KÖROĞLU, 232.

¹⁸⁹ TANDOĞAN, 71.

¹⁹⁰ AKINCI, 233; ANTALYA, Borçlar Genel, 205; AYDOĞDU/NART, 194; AYDOS, 98; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 134; EREN, 607; KILIÇOĞLU, 313; ŞENYÜZ, 134; YILDIRIM, 180; YILDIZ, Kübra: "**Haksız Fiil Hukukunda Nedensellik Bağının Belirlenmesi**", SÜHFD, Y. 2022, C. 30, S. 3, s. 1115-1158, 1117.

zarara çok uzak fiillerin dahi zarardan sorumlu tutulması tehlikesini barındırdığı ve zarara neden olan fiil ile illiyet bağının kurulması açısından bir belirsizlik oluşturduğu için kabul görmemiştir¹⁹¹.

Doktrinde hâkim olan uygun illiyet teorisine göre ise, hayatın olağan akışına ve genel hayat tecrübelerine göre zararı doğrudan gerçekleştirmeye elverişli fiil ile zarar arasında illiyet bağı kurulmaktadır. Ortada zararın gerçekleşmesine neden olabilecek birden fazla fiil bulunması hâlinde, objektif koşullara göre bu zarar ile arasında doğrudan sebep sonuç ilişkisi kurulabilen fiil zarardan sorumlu tutulacaktır¹⁹².

2. Birden Fazla Sebebin Bulunması Hâlinde İlliyet

Zararın birden fazla fiil sonucu gerçekleşmesi sonucu ortaya çeşitli ihtimaller ortaya çıkmaktadır. Bu ihtimaller ve sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

a) Ortak İlliyet

Tek başına zararlı sonucu gerçekleştirmeye elverişli olmayan fiillerin bir araya gelerek zararlı sonucu gerçekleştirmesi hâlinde ortak illiyetten söz edilmektedir¹⁹³.

Zararlı sonucu meydana getiren fiilleri gerçekleştiren kişiler arasında bir ortaklık iradesi var ise kusurlu ortak illiyet hâli vardır. Ancak zararlı sonucu meydana getiren fiillerin failleri, birbirinden bağımsız ve habersiz olarak hareket etmiş ise yalın ortak illiyet bulunmaktadır¹⁹⁴. Örneğin, aynı anda iki ayrı köpeğin saldırması neticesinde bir insanın hayatını kaybetmesi. Bu örnekte ölen kişinin, bir köpeğe karşı mukavemet etme ihtimali var ve ölüm sonucu gerçekleşmeyecek diyebiliyorsak iki köpeğin saldırması hâlinde ortak illiyetten bahsedebiliriz.

¹⁹¹ ANTALYA, Borçlar Genel, 206. EREN 610. KILIÇOĞLU, 313. TANDOĞAN, 73,75. TUNÇOMAĞ, 289. YILDIZ K., 1123.

¹⁹² AKINCI, 234. ANTALYA, Borçlar Genel, 209. AYDOĞDU/NART, 195. AYDOS, 98. ERDOĞAN, Borçlar Genel, 135. EREN, 612. KILIÇOĞLU, 314. ŞENYÜZ, 135. TANDOĞAN, 76, 77. TUNÇOMAĞ, 289. YILDIRIM, 180.

¹⁹³ ANTALYA, Borçlar Genel, 220. AYDOĞDU/NART, 199. AYDOS, 98. ERDOĞAN, Borçlar Genel, 136. EREN, 618. KILIÇOĞLU, 317. TANDOĞAN, 83. TUNÇOMAĞ, 292. YILDIRIM, 181.

¹⁹⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 220. ERDOĞAN, Borçlar Genel, 136. EREN, 618, 619.

b) Yarışan İlliyet

Tek başlarına zararlı sonucu doğurmaya elverişli birden fazla fiilin aynı anda gerçekleşerek zarara neden olması durumunda yarışan illiyet söz konusudur¹⁹⁵. Ortak illiyetten farklı olarak burada her bir fiil tek başına zararı meydana getirmeye elverişlidir. İki ayrı kuduz köpeğin bir insanı ısırması durumunda yarışan illiyet söz konusu olur.

c) Seçimlik İlliyet

Birden fazla fiilin hangisinin zarara neden olduğunun tespit edilemediği durumlarda seçimlik illiyet bulunmaktadır¹⁹⁶. Söz gelimi, iki ayrı evde beslenen *hamster*'dan birisi virüs bulaştırmasına rağmen hangisinin zarara sebebiyet verdiğinin tam olarak tespit edilememesidir.

d) Farazi İlliyet

Zararlı sonucu doğurmaya elverişli birden fazla fiilin farklı zamanlarda yapılması hâlinde, zararı ilk gerçekleştiren fiil ile zarar arasında gerçek illiyet bağı, diğerleri ile farazi illiyet bağı vardır¹⁹⁷. Örneğin, bir köpek tarafından öldürülen bir insanın boynunun daha sonra başka bir köpek tarafından ısırılması.

3. İlliyet Bağını Kesen Hâller

Zararlı sonuç ile buna neden olabilecek fiil arasındaki illiyet bağı bazen araya başka bazı nedenlerin girmesi ile kesilebilir¹⁹⁸. Bu durumda, her ne kadar fiil zararlı sonucu doğurmaya elverişli olsa da, başka bir neden bu zararlı fiil arasındaki sebep sonuç ilişkisini kestiği için, fail sırf fiili nedeniyle sonuçtan sorumlu tutulamaz¹⁹⁹. İlliyet bağını kesen sebepler, mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusuru olarak üçe ayrılmaktadır.

¹⁹⁵ ANTALYA, Borçlar Genel, 221; AYDOĞDU/NART, 199; AYDOS, 99; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 136; EREN, 620; KILIÇOĞLU, 318; TANDOĞAN, 84; TUNÇOMAĞ, 292; YILDIRIM, 181.

¹⁹⁶ ANTALYA, Borçlar Genel, 222; AYDOĞDU/NART, 200; AYDOS, 99; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 137; EREN, 621; KILIÇOĞLU, 318; TANDOĞAN, 85; TUNÇOMAĞ, 292; YILDIRIM, 182.

¹⁹⁷ ANTALYA, Borçlar Genel, 224; AYDOS, 99; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 137; EREN, 623; KILIÇOĞLU, 318; YILDIRIM, 183.

¹⁹⁸ TANDOĞAN, 79.

¹⁹⁹ AKINCI, 234; ANTALYA, Borçlar Genel, 226; AYDOĞDU/NART, 195; AYDOS, 100; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 138; EREN, 627; KILIÇOĞLU, 318; YILDIRIM, 183.

a) Mücbir Sebep

Mücbir sebep, zarar verenin iradesi dışında gerçekleşen, önleme ya da müdahale imkânı bulunmayan, öngörülemeyen, çoğu zaman tabiat olayları olarak karşımıza çıkan, deprem, sel, çığ düşmesi, yıldırım çarpması gibi durumlardır²⁰⁰. Zarar veren fiili ile zarar arasındaki illiyet bağı mücbir sebep nedeni ile kesilir ise, fail zarardan sorumlu tutulamaz.

b) Zarar Görenin Ağır Kusuru

Zarar görenin kusurunun, zararlı sonucu meydana getirme açısından, zarar verenin fiili ile sonuç arasındaki illiyet bağına kesecek derecede ağır olması gerekmektedir. Zarar görenin illiyet bağına kesmeyecek ölçüde hafif kusuru, zarar verenin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağı gibi somut olayın özelliğine göre yalnızca zararı ağırlaştırdığı ölçüde tazminattan indirim nedeni olabilir²⁰¹.

c) Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru

Üçüncü kişinin kusuru, zarar ile zarar verenin fiili arasındaki illiyet bağına kesecek derecede ağır ise zarar verenin sorumluluğu söz konusu olmaz²⁰². Yani zarar verenin fiili de zararı doğurmaya elverişli ancak üçüncü kişi ağır bir kusur işleyerek zararlı sonucu zarar verenden bağımsız olarak meydana getiriyor ise zarar verenin fiili ile zarar arasındaki illiyet bağı kesilmektedir.

4. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda İlliyet Bağı

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun doğması için, hayvanın hareketi ile gerçekleşen zarar arasında illiyet bağı bulunması gerekmektedir²⁰³. Bu sorumlulukta illiyet bağı, hayvan bulunduranın gerekli dikkat ve özeni göstermemiş olması nedeniyle kurulur. Eğer hayvan bulunduran, üzerine düşen tüm dikkat ve özeni göstermesine karşın zarara engel olamadığını kanıtlarsa, illiyet bağı kesilir ve sorumluluktan kurtulur²⁰⁴. Mücbir sebep, zarar

²⁰⁰ AKINCI, 234; ANTALYA, Borçlar Genel, 227; AYDOĞDU/NART, 196; AYDOS, 100; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 138; EREN, 631; KILIÇOĞLU, 319; ŞENYÜZ, 135; YILDIRIM, 184.

²⁰¹ AKINCI, 235; ANTALYA, Borçlar Genel, 230; AYDOĞDU/NART, 197; AYDOS, 100; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 138; EREN, 636; KILIÇOĞLU, 319; YILDIRIM, 183.

²⁰² AKINCI, 235; ANTALYA, Borçlar Genel, 235; AYDOĞDU/NART, 198; AYDOS, 100; EREN, 639; KILIÇOĞLU, 319.

²⁰³ KALELİ, Hayvan Tutucu II, 521; TANDOĞAN, 71.

²⁰⁴ KALELİ, Hayvan Tutucu II, 521.

görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusuru gibi illiyet bağıını kesen sebeplerin varlığı hâlinde de hayvan bulunduranın sorumluluğu doğmayacaktır.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda illiyet bağı doğrudan olabileceği gibi dolaylı olarak da gerçekleşmiş olabilir²⁰⁵. Zarar görenin hayvan ile doğrudan bir fiziksel temasının olmasına gerek yoktur²⁰⁶. Mesela zarar gören sokakta tasmaşız ve ağızlıksız olarak gezen yasak ırk bir köpeğin kendisine doğru geldiğini gördüğünde korkup kaçarken bacağını kırmış olabilir²⁰⁷. Örnekte görüldüğü gibi, zarar gören ile hayvan arasında hiçbir fiziksel temas olmamasına rağmen zararlı sonuç gerçekleşmiştir. Bu nedenle, zararlı sonucun hayvanın fiili sonucu meydana gelmiş olması illiyet bağıının varlığı için yeterlidir²⁰⁸.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu hükümlerinin uygulanabilmesi için, ortaya çıkan zarar hayvanın kendi içgüdüsel ve bağımsız hareketi sonucu oluşmuş olmalıdır. Eğer hayvanın hareketi bir başka kimse tarafından yönlendiriliyor ise TBK m. 67'deki hayvan bulunduranın sorumluluğu hükümleri uygulama alanı bulmayacak, hayvanı araç olarak kullanan kimse hakkında haksız fiil hükümleri uygulanacaktır²⁰⁹.

II. SORUMLULUĞUN ÖZEL ŞARTLARI

A) Olumlu Şartlar

1. Zararın Hayvanın Hareketinden Doğmuş Olması

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin TBK hükümlerinin uygulanabilmesi için, öncelikle zararın bir hayvanın hareketinden doğmuş olması gerekmektedir. Ancak bu hayvan hareketinin içgüdüsel, bağımsız ve ani olması gerekmektedir²¹⁰. Eğer ortada

²⁰⁵ KÖROĞLU, 234.

²⁰⁶ ANTALYA, Borçlar Genel, 296; TANDOĞAN, 154.

²⁰⁷ "...Tüm bu açıklamalardan sonra somut olay incelendiğinde; mahkemece olayın oluşuna ve illiyet bağına ilişkin olarak tanık beyanları alınmış, tanık beyanlarından çıkan sonuca göre davacıya ait "kangal köpeği" adıyla bilinen köpeğin, 13-14 yaşlarında, bahçede gezdirilirken davacının çocuğunun elinden kaçarak davacıya saldırdığı ve davacının düşerek yaralanmasına neden olduğu, ceza dosyası içeriği ile eylemden köpeğin sahibi olan davalının sorumlu olduğu, davalının, zararın doğmasını önlemek için gerekli özeni göstermiş olduğunu da ispat edemediği, böylelikle zarar ile davalı arasında illiyet bağıının da kurulu olduğu oluşan vicdani kaniya göre mahkemece kabul edilmiş, somut olayda, davalının eylemi ile davacının yaralanması arasındaki illiyet bağıının kesildiğinden bahsedilemeyeceği gibi davalının üzerine düşen her türlü özen yükümlülüğünü yerine getirdiğinden de bahsedilemeyeceği açıktır...". Adana BAM, 1. HD., E. 2020/278 K. 2020/831 T. 11.9.2020, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²⁰⁸ KILIÇOĞLU, 349.

²⁰⁹ ALTUNEL, 587; KILIÇOĞLU, 348; KALAFATOĞLU TAVŞANCIL, 142; KALELİ, Hayvan Tutucu II, 521.

²¹⁰ AYDOĞDU/NART, 227; AYDOS, 109; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 151; EREN, 724; KILIÇOĞLU, 347; KALAFATOĞLU TAVŞANCIL, 141.

hayvanın içgüdüsel ve serbest bir hareketi yok ise hayvan bulunduranın sorumluluğundan söz edilemez. İnsanlara saldırmak üzere eğitilmiş bir köpeğin, sahibinin emri üzerine bir kimseye zarar vermesi hâlinde, köpeğin haksız fiil işlemek için araç olarak kullanıldığı göz önüne alınarak, TBK' nın kusur sorumluluğu hükümlerinin uygulanması gerekmektedir²¹¹.

Hayvanın her hangi bir fiili olmaması durumunda da sorumluluktan söz edilemez. Mesela bir hayvanda bulunan bulaşıcı hastalığın başka birisinin hayvanına bulaşması durumunda, hayvanın ani ve içgüdüsel bir davranışı olmadığı için TBK'daki hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemez²¹². Eğer diğer şartları sağlıyor ise haksız fiil sorumluluğuna müracaat edilebilir²¹³.

Bu sorumlulukta sözü edilen hayvan, hâkimiyet altına alınmış olmalıdır. Bu nedenle hayvanın egemenlik altına alınmış olması kaydıyla evcil, yabani, büyükbaş, küçükbaş, memeli, kanatlı, sürüngen olması, sorumluluk açısından bir farka neden olmayacaktır. Ancak bit, pire, kene, virüs, böcek gibi tabiatı gereği hâkimiyet altına alınması mümkün olmayan hayvanların sorumluluğa yol açmayacağı muhakkaktır²¹⁴. Mesela sirkte gösteri yaptırmak üzere hâkimiyet altına alınmış vahşi bir hayvan TBK m. 67'ye göre sahipli hayvan kategorisinde iken, doğada başıboş hâlde gezen hem cinsleri bu kapsamda olmayacaktır²¹⁵. Ancak, beslenen yabanî hayvanların tabiatı gereği, bunlarla ilgili gösterilmesi gereken objektif özen yükümlülüğü daha ağırdır²¹⁶. Ayrıca tek bir arı hayvan olarak kabul edilmezken, bir kovanda bakılan arı sürüsü TBK m. 67 açısından hayvan olarak değerlendirilecektir²¹⁷.

2. Hayvan Bulundurma İlişkisinin Varlığı

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidebilmek için ortada bir hayvan bulundurma ilişkisinin varlığı gereklidir.

²¹¹ ERDOĞAN, Borçlar Genel, 151. TUNÇOMAĞ, 350.

²¹² EREN, 722. OĞUZMAN/ÖZ, 161. TANDOĞAN, 131.

²¹³ ORHAN KESKİN, 48.

²¹⁴ EREN, 723; TUNÇOMAĞ, 350; TÜRKDOĞAN BOLAT, 127.

²¹⁵ AKINCI, 255; AYDOĞDU/NART, 227; EREN, 724; KILIÇOĞLU, 348.

²¹⁶ TÜRKDOĞAN BOLAT, 127.

²¹⁷ EREN, 721, 722; TANDOĞAN, 153.

a) Hayvan Bulunduran

Hayvan bulunduran kavramı hayvan sahipliği kavramından çok daha geniş bir tanıma sahiptir. Hayvan bulunduranın tanımı ve hukukî niteliği çalışmamızın önceki bölümlerinde ayrıntılı olarak açıklandığı için, burada sadece isim olarak değinilmekle yetinilecektir ²¹⁸.

b) Yardımcı Kişiler

Hayvan bulunduran dışında, hayvanın bakım ve gözetimi esnasında hayvan bulundurana yardımcı olan hizmetçi, bekçi, seyis, çoban gibi kimselerin, hayvanı sevk ve idare edebilecek durumda olmaları şartıyla hayvan bulunduran sayılacaklarını daha önce belirtmiştik ²¹⁹.

c) Kaçan Yahut Terkedilmiş Hayvanların Durumu

Kural olarak sahipsiz hayvanlar üzerinde TBK hükümleri uygulanmaz. Ancak kaçan hayvanlar açısından bir ayırım yapılmaktadır. Öncelikle hayvan bulunduran, hâkimiyeti altındaki hayvanın kaçmasını önlemek için gerekli tedbirleri almalıdır²²⁰. Aksi hâlde, hayvanın kaçmaması için gereken tedbirleri almadığı için sorumlu olacaktır²²¹.

Kaçan ya da terkedilen hayvanın, sahibinin hâkimiyet alanından ayrılması ile kendi doğal ortamına dönmeye kadar geçen sürede bir zarar meydana gelirse, hayvan sahibi TBK m. 67'ye göre sorumlu olacaktır²²². Ancak hayvan doğal ortamına kavuşmuş ise artık ortada bir sahiplik ilişkisinden söz edilemeyeceği için, hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemeyeceği ortadadır²²³. Kaçma sırasında hayvan başka bir kimse tarafından bulunup sahiplenilmişse, artık yeni sahibi hayvan bulunduran sayılacaktır. Ayrıca çok kısa süreli fiili hâkimiyet kaybı hâlleri, hayvan bulunduran sıfatını sona erdirmeyecektir²²⁴.

²¹⁸ Bkz. Birinci Bölüm, II/A.

²¹⁹ Bkz. Birinci Bölüm, II/A, 2.

²²⁰ ORHAN KESKİN, 58; TUNÇOMAĞ, 350.

²²¹ METİN, 250.

²²² KILIÇOĞLU, 348; TÜRKDOĞAN BOLAT, 126.

²²³ ORHAN KESKİN, 59.

²²⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 294; AYDOĞDU/NART, 225; EREN, 723.

B) Olumsuz Şart

1. Hayvan Bulunduranın Sorumluluktan Kurtuluş Kanıtı Getirememesi

a) Genel Olarak

“Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz.” (TBK m. 67/II) hükmü, hayvan bulunduran açısından kurtuluş kanıtı getirme imkânını düzenlemiştir. Hayvan bulunduran, zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumluluktan kurtulacaktır²²⁵. Eskiden mevcut olan “*hal ve maslahatın icabettiği bütün dikkat ve itina*” (BK m. 56/I) ifadesi TBK tarafından “gerekli özen” şekline sokularak dilin sadeleştirilmesi sağlanmıştır²²⁶. Ayrıca BK m. 56’da yer alan “*bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe*” şeklindeki kurtuluş kanıtı TBK’da bulunmamaktadır. TBK gerekçesinde, bu hükmün, nedensellik bağının kesilmesine neden olan hâllere işaret etmesi nedeniyle Kanun metnine alınmadığı belirtilmiştir²²⁷.

Hayvanın fiili sonucu ortaya çıkan zararın, ceza yargılaması da gerektirdiği durumlarda, ceza yargılaması sonucu verilen beraat kararı, hayvan bulunduranın TBK açısından tüm dikkat ve özeni gösterdiğinin ispatı olarak kullanılamaz. Çünkü hâkim hayvan bulunduranın hukukî sorumluluğunu belirlerken, ceza yargılamasında verilen kararla bağlı değildir. Ceza yargılaması sırasında suçun oluşup oluşmadığına karar verilebilmesi için yapılan kusur değerlendirmesi, özel hukuktakinden farklıdır. Yani ceza yargılaması sonucu,

²²⁵ “...BK.nun 56. (TBK 67) maddesinde öngörülen hayvan idare edenin (tutucusunun) sorumluluğu, özel bir sorumluluktur. Anılan madde hükmüne göre, hayvanın bakımını ve yönetimini üzerine alan kişi, hayvanı idare eden (TBK 67’de hayvan bulunduran) sıfatıyla bu hayvanın sebebiyet vermiş olduğu zararları ödeme yükümlülüğü altındadır. Hayvan tutucusunun sorumluluktan kurtulabilmesi hayvanı, hal ve şartlara göre, gerekli bulunan özenle gözetmiş olduğunu ya da bu özen gösterilmiş olsaydı bile, zararın önlenemeyeceğini ispat etmesine bağlıdır. Kanunun öngördüğü bu özen borcu, zararın gerçekleşmesini önlemeye elverişli ve hayvan idare edenin almak zorunda olduğu tedbirlerin tümünü kapsar. Durum ve koşullara göre, gereken özenle gözetim gösterilmez, ya da gösterilmiş olsa idi zararın önlenemeyeceği kanıtlanmaz ise, hayvan tutucusu sorumlu olur. Özenle gözetim, hayvanın cinsine, özellikle huyuna göre takdir edilir. Hayvanların verdikleri zarardan dolayı onu idaresinde bulunduranın tazminatla mahkum edilebilmesi için, zarar görenin, o kimsenin ayrıca kusurunu ispat etmesi gerekmez. Aksine, hayvan idaresi altında bulunan kişi TBK. md. 67’de tanınmış olan (kurtuluş beyyinesini) ispat edebildiği takdirde ancak sorumluluktan kurtulabilir. Türk Borçlar Kanununun 52. maddesindeki, zarar görenin zararın doğumuna veya çoğalmasına birlikte sebep olması hallerinde hayvan idare edenin sorumluluk derecesi zarar görenin kusurunun şekli ve derecesine göre ya azaltılır, veyahutta tamamen ortadan kalkar...” Yargıtay 3. HD., E. 2016/21918 K. 2018/9278 T. 01.10.2018, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²²⁶ METİN, 251.

²²⁷ Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, s. 302, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss321.pdf>, E.T.: 08.02.2019.

hayvan bulunduranın lehine beraat kararı çıkması, onun TBK açısından hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulmasını engellemez²²⁸.

b) Zararın Doğmasını Engellemek İçin Gerekli Dikkat ve Özenin Gösterildiğini İspat

Bu düzenlemede aranan gerekli dikkat ve özenin ölçüsü objektif özendir. Yani kişinin yaşı, bilgisizliği, eğitim durumu, ekonomik durumu ya da hayvanı bulundurma sebebi gibi sübjektif ölçütler gerekli özen ve dikkat kavramının belirlenmesi için önem taşımamaktadır²²⁹. Sorumluluktan kurtulmak isteyen hayvan bulunduran, somut durumun gerekli kıldığı objektif özeni gösterdiğini ispatlamalıdır²³⁰. Ancak bu özen yükümlülüğü

²²⁸ “...Anılan yasal düzenlemeler ile hayvan bulunduranın sorumluluğu, kusursuz sorumluluk olarak düzenlenmiş; ancak hayvanın tutulması konusunda her tür özenin gösterilmesine rağmen zararın oluşması halinde, zarardan sorumlu tutulmama şeklinde kurtuluş beyyinesi getirilmiştir. Hayvanın sebep olduğu zarardan, hayvan sahibinin sorumlu olmaması için, hayvan sahibi, hayvanı kontrol altında tutma anlamında her tür tedbiri aldığı halde zararın meydana geldiğini ispatla mükelleftir. Somut olayda, davacı taraf, hayvanın sebep olduğu zararın meydana gelmesini engelleyecek şekilde, hayvanın kontrol altında tutulabilmesi için alınabilecek her türlü önlemi aldığı ispat yönünden, ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararına ve tanık anlatımına dayanmıştır. Dosya kapsamında örneği bulunan, davacının sanık olarak yargılandığı, Burdur Sulh Ceza Mahkemesi'nin 2010/944 Esas sayılı dosyasında, davacının hayvanın tehlike yaratacak şekilde serbest bırakılması suçundan beraatine karar verildiği, bu kararın temyiz edilmeksizin kesinleştiği, yerel mahkemenin de davacı hayvan sahibinin zarardan sorumlu olmaması hususunda bu beraat kararına dayandığı görülmektedir. Oysa davacı hakkında ceza mahkemesi tarafından beraat kararı verilirken, suçun manevi unsurunun bulunmaması nedeniyle beraat kararı verildiği, suçun manevi unsurunun kusur durumunu ifade ettiği, ceza mahkemesinin kusur değerlendirmesinin hukuk mahkemesi hakimini bağlamayacağı gözetildiğinde, davacının ceza davasında beraat etmesinin, hayvan sahibi olarak hukuki sorumluluktan kurtulmasını sağlayıcı nitelikte olmadığı açıktır...”, Yargıtay 17. HD., E. 2015/5736, K. 2015/13018, T. 30.11.2015, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²²⁹ AKINCI, 255; ANTALYA, Borçlar Genel, 296; OĞUZMAN/ÖZ, 165. TÜRKDOĞAN BOLAT, 130.

²³⁰ “...Bir hayvanın bakımını ve yönetimini üstlenen kişi, sahibi olduğu hayvanın başkasına zarar vermesini önleyecek tedbirleri almada, hayvan üzerinde somut durumun gerekli kıldığı her türlü gerekli özeni ve dikkati göstermek zorunda tutulmuştur. Özen ve gözetimin derecesi somut olaydaki durum ve şartlara, hayvanın huyu, cinsi, yaşı, tehlikeliliği ve tepkisi göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Hayvan bulunduranın muhafaza ödevi yanında ayrıca “hayvanı gözetme” ödevi de bulunmaktadır. Tutucunun yükümlü olduğu diğer bir ödev de “bakım ödevidir” tutucu, özel durumun gerekli kıldığı her türlü bakım tedbirlerini almalıdır. Gözetim ödevinin her an kesintisiz yerine getirilmesi şart değildir. Buradaki ölçü somut duruma göre gerekli zamanlarda zorunlu bakım, yönetim, gözetim ve denetimdir. Bulunduran veya yardımcısının bakım, denetim ve gözetimi fiilen yapması gerekir. Özen veya gözetim ödevi sübjektif olmayıp objektif niteliktedir. (F.Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2015 s.636) BK'nın 56 ncı (TBK 67) maddesi gereğince hayvan bulunduranın sorumlu tutulabilmesi için kusuru aranmaz ancak sorumluluktan kurtulabilmesi; hayvanı, hal ve şartlara göre, gerekli bulunan özenle gözetmiş olduğunu ya da bu özen gösterilmiş olsaydı bile, zararın önlenemeyeceğini ispat etmesine bağlıdır. Bu durumun ispat edilememesi halinde oluşan zararın tazmin etmek zorundadır. Bu zarar maddi bir zarar olabileceği gibi manevi bir zararda olabilir...” Yargıtay 3. HD., E. 2019/4263, K. 2019/9309, T. 26.11.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com. “...Davacı tarafın, hayvan sahibinin sorumluluğuna ilişkin kurtuluş beyyinesinden yararlanabilmek bakımından delil olarak dayandığı davacı tanığı, davacının yükleme yapılan tır içinde hayvanları iple bağladığını, yükleme yapılan aracın üstünde branda ya da ağ örtüsü gibi engelleyici bir malzemenin bulunmadığını ifade etmiştir. Olay sonrasında düzenlenen kaza tespit tutanağına göre de, davacının hayvanlarını araca yüklemiş işini yaptığı yerin, araç trafiğinin yoğun olduğu ana yola 30 metre mesafede bulunduğu tespit edilmiştir. Anılan bu hususlar dikkate alındığında, davacının hayvanın sebep olduğu zararın oluşmaması için her tür tedbiri aldığına ilişkin kurtuluş beyyinesinden yararlanma şartlarının oluşmadığı görülmektedir. Mahkemece bu yönler göz önünde bulundurularak, davacının davaya konu trafik kazasında meydana gelen zarardan sorumlu olduğu gözetilerek, işin esasının incelenmesine geçilmeyişi doğru

hayvanın cinsi, ırkı, niteliği, yaşı gibi nedenlerle farklılaşabilmektedir²³¹. Sirkte kullanılan bir aslan ile ahırda beslenen bir inek açısından gösterilmesi gereken dikkat ve özenin ölçüsü aynı değildir²³². Çünkü her hayvanın, çevresi için arz ettiği tehlike derecesi farklıdır. Bu nedenle, hayvanın tehlikeliliği ölçüsünde objektif özen ve dikkat yükümlülüğünde de bir ağırlaşma olabilmektedir²³³.

Hayvan bulunduran öncelikle hâkimiyeti altında bulundurduğu hayvanı, ırkı özelliklerine uygun bir alanda barındırmalı, orada rahat etmesi ve kaçmaması için gereken önlemleri almakla yükümlüdür. Ayrıca hayvan bulunduran, doğal özelliklerine göre hayvanı beslemeli ve ona göre eğitmelidir. Hayvanı kamuya açık alanlarda dolaştırırken de, hayvanın cinsine göre ağızlık, tasma vb. takmak gibi, kontrol altında tutup başkalarına zarar vermesini engelleyici tedbirleri almalıdır²³⁴. Hayvanın yardımcı kişinin elinde iken zarara neden olması hâlinde hayvan bulunduran, yardımcı kişiyi seçerken gerekli dikkat ve özeni gösterdiğini ispatlayarak sorumluluktan kurtulamaz. Hayvanın zarar vermemesi için yardımcı kişinin de gerekli özen ve dikkati gösterdiğini ispat etmesi gerekir²³⁵. Gerekirse bu özen yükümlülüğüne uygun davranılıp davranılmadığının belirlenebilmesi için bu konuda uzmanlığı olan bilirkişilerden görüş istenebilir²³⁶.

görülmemiştir...". Yargıtay 17. HD., E. 2015/5736, K. 2015/13018, T. 30.11.2015, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.

²³¹ TANDOĞAN, 155.

²³² ANTALYA, Borçlar Genel, 297; AYDOĞDU/NART, 227; KILIÇOĞLU, 349; TUNÇOMAĞ, 350-351; TÜRKDOĞAN BOLAT, 130.

²³³ ORHAN KESKİN, 61.

²³⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 297. AYDOĞDU/NART, 227, 228. KALELİ, Hayvan Tutucu II, 522. TÜRKDOĞAN BOLAT, 130.

²³⁵ KALELİ, Hayvan Tutucu II, 522,523; TANDOĞAN, 155.

²³⁶ "...Kanunun öngördüğü bu özen borcu, zararın gerçekleşmesini önlemeye elverişli ve hayvan bulunduranın almak zorunda olduğu tedbirlerin tümünü kapsar. Gösterilen özen ve gözetim derecesinin yeterli olup olmadığı, somut olayın özelliklerine göre objektif olarak değerlendirilecektir. Durum ve koşullara göre, gereken özenle gözetim gösterilmez, ya da gösterilmiş olsa idi zararın önlenemeyeceği kanıtlanmaz ise, hayvan güden sorumlu olur. Özenle gözetim, hayvanın cinsine, yaşına, muhafaza edildiği yere ve özellikle huyuna ve çevreye gösterdiği tepkiye göre takdir edilir. Dava konusu olayda, işletmesinin güvenliği için bekçi köpeği bulunduran davalının özen ve gözetim görevini yerine getirip getirmediği, ayrıca işletmeye bakım için giden davacının olayın meydana gelmesine yol açan bir davranışının bulunup bulunmadığı, uzman bilirkişi aracılığıyla belirlenmelidir. Bu durumda, uzmanlığı anlaşılamayan makine mühendisi bilirkişiden alınan rapora dayanılarak hüküm kurulması doğru değildir. Buna göre mahkemece yapılacak iş; işyeri güvenliği ve çevre koruma konularında uzman 3 kişilik bilirkişi kurulundan, tüm dosya kapsamı değerlendirilerek olayın neden kaynaklandığı, meydana geliş sebebi ve tarafların kusur durumları yönlerinden ayrıntılı, gerekçeli ve denetime açık rapor aldırılarak, sonucuna göre bir karar vermek olmalıdır..." Yargıtay, 3. H.D., E. 2013/20242, K. 2014/4699, T. 25.3.2014, Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. HD., E. 2015/272, K. 2015/18395, T. 19.11.2015, Yargıtay 3. HD., E. 2016/21057, K. 2018/7433, T. 2.7.2018, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

2. İlliyet Bağını Kesen Sebebin Varlığı

Hayvan bulunduran, mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ya da üçüncü kişinin ağır kusuru gibi illiyet bağını kesen sebeplerden birinin varlığını ispatlayabilirse sorumluluktan kurtulabilir. Mesela fırtına nedeniyle ya da üçüncü bir kişi tarafından kulübesinin kapısının kırılması sonucu kaçarak zarara neden olan neden bir köpeğin bulunduranı, illiyet bağının kesilmesi nedeniyle sorumluluktan kurtulacaktır²³⁷.

Ş. 3. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HÜKÜM VE SONUÇLARI

I- ZARARIN TAZMİNİ

Birden fazla hayvan bulunduran var ise, bunlar zarardan TBK m. 61'e göre, müteselsilen sorumlu olacaklardır. Bu durum, birden fazla kimsenin aynı anda bir hayvana sahip olmaları hâlinde söz konusu olabilir. Başka bir ihtimal ise farklı kimselere ait farklı hayvanların birlikte zarara sebebiyet vermesidir²³⁸. Bu durumda da zarara neden olan hayvanların bulunduranları arasında müteselsil sorumluluk olacağı muhakkaktır²³⁹.

A) Tazminatın Belirlenmesi

Tazminatın belirlenmesi, TBK m. 51 hükümlerine göre yapılacaktır. Bu hükmün ilk fıkrasına göre; "*Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler.*". Hâkim, tazminatın belirlenmesinde TMK m. 4 uyarınca takdir yetkisine sahiptir. Ancak tazminatın amacı, zarar görenin zararının giderilmesini sağlamak olduğu için, hükmedilecek tazminat miktarı zarar miktarını aşamaz²⁴⁰. Ayrıca hâkim zararı belirlerken, gerekli araştırmayı yapmalı ve bilirkişilere başvurmalıdır²⁴¹.

²³⁷ ANTALYA, Borçlar Genel, 297; AYDOĞDU/NART, 288; EREN, 726; KILIÇOĞLU, 350; TÜRKDOĞAN BOLAT, 131.

²³⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 292; EREN, 721; KILIÇOĞLU, 350; TÜRKDOĞAN BOLAT, 126.

²³⁹ KILIÇOĞLU, 350.

²⁴⁰ AKINCI, 275; ANTALYA, Borçlar Genel, 454; AYDOĞDU/NART, 262; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 141; EREN, 863; KILIÇOĞLU, 431; ŞENYÜZ, 118; YILDIRIM, 213.

²⁴¹ "...Türk Borçlar Kanunu'nun 50. maddesine göre; "Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat yükü altındadır. Uğranılan zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler." 51. maddesine göre; "Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler." İlk derece mahkemesince, davacı tarafın zararının bulunduğu, fakat zarar miktarının tam olarak ispatlanamadığı gerekçesiyle TBK.'nın 50. maddesi gereğince tazminat miktarının resen belirlenmesi yoluna gidilmiştir. 28/01/2014 tarihli suç tutanağı itibarıyla davalının hayvanlarının 1260 adet

Tazminat aynen veya nakden belirlenebilir. Aynen tazmin durumunda, zarar gören şeyin yerine yenisi konur²⁴². Mesela sahipli bir büyükbaş hayvan, komşu arazideki samanları yiyerek zarar verdi ise, hâkim, hayvan bulunduranın, hayvanın yediği kadar samanı temin ederek sahibine vermesine hükmedebilir. Aynı şekilde arazideki çitlerin yıkılması durumunda, bu çitlerin hayvan bulunduran tarafından onartılmasına ya da yenilerinin yaptırılmasına hükmedilebilir. Her iki durumda da hâkim, saman ya da çitlerin onarım bedeli kadar paranın zarar görene ödenmesine de karar verebilir. Tazminatın şekli ve miktarı Kanunda da belirtildiği üzere durumun gereğine göre belirlenecektir.

Tazminata hükmedilebilmesi için, zarar görenin zararını ispat etmesi gerekmektedir (TBK m. 50/I). Eğer zarar gören zararını tam olarak ispat edemezse, tazminat miktarı, zarar görenin aldığı önlemler ve hayatın olağan akışı çerçevesinde hakkaniyete uygun olarak belirlenir (TBK m. 50/II)²⁴³.

Hayvanın hareketi sonucu ölüm meydana gelmişse TBK m. 53 uyarınca cenaze giderleri, ölüm hemen gerçekleşmemişse tedavi giderleri ve çalışma gücünün kaybindan doğan zararlar ile ölenin desteğinden yoksun kalanlar için tazminat istenebilir²⁴⁴.

fıstıkçanı ve 223 adet karaserviye zarar verdiği belirlendikten ve davacı idarenin sadece 320 adet fıstıkçanı ve 80 adet karaservi için tazminat talebinde bulunduğu dikkate alındığında, davalının tazminattan tam olarak sorumlu tutulması gerekirken, tazminat miktarının resen belirlenmesi de usul ve yasaya uygun düşmemiştir... İzmir BAM, 4. HD., E. 2018/1211, K. 2020/12, T. 2.1.2020, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²⁴² AKINCI, 275; AYDOĞAN/NART, 262; AYDOS, 95; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 141; KILIÇOĞLU, 431; ŞENYÜZ, 121; YILDIRIM, 218.

²⁴³ "...Dosya kapsamına göre; gerekçe gösterilmeksizin davacıya ait köpeğin bedelinin bildirilen en üst rakam üzerinden tespiti doğru değildir. Gerekli araştırma yapılarak, köpeğin gerçek bedeli tespit edildikten sonra davalının gece vakti karanlıkta, kendi mülkünde aniden köpekle karşılaşması da göz önüne alındığında hükmedilecek tazminat miktarından BK. 42, 43 ve 44 maddeleri gereğince uygun miktarda hakkaniyet indirimi yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken talebin tamamına hükmedilmesi doğru olmamış ve kararın bozulması gerekmiştir..." Yargıtay 4. HD., E. 2013/10852, K. 2014/6265, T. 15.4.2014, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²⁴⁴ "...TBK' nun 55/1 maddesinde; 'Destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararlar, bu Kanun hükümlerine ve sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanır. Kısmen veya tamamen rücu edilemeyen sosyal güvenlik ödemeleri ile ifa amacını taşımayan ödemeler, bu tür zararların belirlenmesinde gözetilemez; zarar veya tazminattan indirilemez. Hesaplanan tazminat, miktar esas alınarak hakkaniyet düşüncesi ile artırılmaz veya azaltılamaz.' denilmektedir. Somut olayda; davalıya ait damızlık boğanın davacıların murisine saldirması neticesinde davacıların murislerinin vefat ettiği sabittir. Davacılar tarafından eldeki dava maddi ve manevi tazminat istemli olarak açılmış, ancak Dairemizin bozma ilamı sonrasında davacılar vekilince maddi tazminat talebinin müracaata bırakılması nedeniyle maddi tazminat talebi manevi tazminat talebinden tefrik edilerek eldeki esasa kaydedilmiş, kayıt sonrasında davacılar vekilince maddi tazminata ilişkin yenileme talebinde bulunulduğundan yargılamaya devam edilerek alınan 12.05.2015 tarihli aktüerya raporu doğrultusunda hüküm tesis edilmiştir. Ne var ki, mahkemece hüküm tesis edilirken davacılarından ... için belirlenen 77.092,02 TL destekten yoksun kalma tazminatından, 'davalı ...'in ölen ...'in kardeşi olması, bu ölüm nedeniyle davalının da aynı acı ve elemi duyduğu, kusurlu sorumluluk ile kusursuz sorumluluk arasında hakkaniyet farkı bulunması gerektiği' gerekçesiyle 1/3 oranında hakkaniyet indirim yapılması doğru görülmemiştir. Nitekim söz konusu hakkaniyet indiriminin ancak davacıların manevi tazminat talebinde değerlendirilebileceği kuşkusuzdur. Hal böyle olunca, mahkemece; yukarıda ifade edilen yasa hükümleri ve

Bedensel zarara uğrama durumunda da, tedavi giderleri, kazanç kaybı, çalışma gücünün azalması ya da yitirilmesinden kaynaklı kayıplar ile ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıpların tazmini istenebilir (TBK m. 54).

Zararın defaten yapılacak bir ödemeye ya da irat şeklinde birden fazla defa yapılacak ödemelerle karşılanmasına hükmolunabilir. Eğer tazminatın irat şeklinde ödenmesine karar verilirse, tazminat borçlusundan bir teminat alınması zorunludur (TBK m. 51/II).

1. Hayvan Bulunduranın Kusurunun Etkisi (Munzam-Ek Kusur)

Kusursuz sorumlulukta, zarar verenin kusurunun bulunması, ek (munzam) kusur olarak değerlendirilir ve sorumluluğun ağırlaşmasına neden olur²⁴⁵.

Hayvan bulunduranın kusuru varsa, kurtuluş kanıtı getirme hakkından yararlanamaz²⁴⁶. Yani, zararın doğmasını engellemek için gerekli dikkat ve özenin gösterildiğini ispat ile sorumluluktan kurtulamaz. Hâl böyle olmakla birlikte illiyet bağının kesilmesine neden olan sebeplere dayanması tabii ki mümkündür. Zira bu durumda zararın nedeni hayvanın fiili değildir. Ayrıca kusurlu olan hayvan bulunduran, diğer kimselere rücu hakkını kısmen veya tamamen kaybedecektir. Tazminat miktarının takdirinde de kusursuz sorumlu bulunan hayvan bulunduranın kusuru göz önünde bulundurulacaktır²⁴⁷.

açıklamalar gereğince, hakkaniyet indiriminin davacılaran Reyhan için belirlenen destekten yoksun kalma tazminatında uygulanamayacağı, söz konusu indirimin ancak davacıların manevi tazminat taleplerinde değerlendirilebileceği nazara alınmadan yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir..." Yargıtay, 3. HD., E. 2016/9777, K. 2017/16934, T. 4.12.2017, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²⁴⁵ AKINCI, 283; ANTALYA, Borçlar Genel, 234; EREN, 866; KILIÇOĞLU, 330; YILDIRIM, 209.

²⁴⁶ TANDOĞAN, 155.

²⁴⁷ "...Ancak, hayvan tutucunun aynı zamanda kusuru varsa, bu kusur munzam (ek) kusur olarak göz önünde tutulur. Munzam kusur halinde, kusursuz sorumlu kişi illiyet bağını kesen sebeplere dayanarak sorumluluktan kurtulamayacağı gibi tazminat miktarının takdirinde bu kusur göz önünde tutulacaktır. Somut olayda; taraflara ait köpeklerin, serbest alan içerisine bırakıldığı sırada davalı tarafa ait... isimli köpeğin, davacıya ait köpeğe cinsel dürtülerle saldırması veya onunla oynaması sebebiyle, davacının müdahalesi sonrası davalının köpeği tarafından ısırılmak suretiyle yaralandığı sabittir. Yine dosyada mevcut davacı tanığı veteriner hekimin, davalıya ait... isimli köpeği bebekliğinden beri tanıdığını, bebekliğinde uysal bir köpek olmasına rağmen son zamanlarda sertleştiği yönünde davalıya uyarılarının olduğuna dair beyanı mevcuttur. Bu durumda, her ne kadar davalıya ait köpek, davacının müdahalesi nedeniyle korkuya bağlı tepkisel olarak sinirlenip davacıyı ısırması ise de, davalının da köpeğine, iyi eğitim vererek, kilosunu, saldırganlık durumunu, mevsimsel etkileri gözönünde bulundurarak, yeterli güce sahip (gerektiğinde müdahalede bulunabilecek güce ve yaşa) bir vekil-yardımcı marifetiyle sitenin ortak kullanım alanına tahsis edilmiş yere göndermesi gerekir iken, bu durumlara dikkat etmeden hareket eden davalının da bu bağlamda munzam kusurlu olduğu anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca, mahkemece; kusursuz sorumlu olan davalının, munzam kusuru nedeniyle illiyet bağını kesen sebeplere dayanarak sorumluluktan kurtulamayacağı, buna bağlı olarak munzam kusur dikkate alınmak suretiyle (davalının tazminle yükümlü olduğu zarar tutarının belirlenmesi) asıl ve birleşen dava hakkında karar verilmesi gerekirken, delillerin yanlışlığı değerlendirilmesi sonucu istemin tümünden reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...". Yargıtay 3. HD., E. 2019/4263, K. 2019/9309, T. 26.11.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. ANTALYA, Borçlar Genel, 234; KILIÇOĞLU, 330; YILDIRIM, 209.

2. Zarar Görenin Kusurunun Etkisi

Zarar görenin kusurunun, illiyet bağıni kesecek derecede ağır olması durumunda, hayvan bulunduranın sorumluluğunun doğmayacağı yukarıda izah edilmiştir²⁴⁸. Ancak zarar görenin illiyet bağıni kesmeyecek derecedeki hafif kusuru, tazminattan indirim sebebi olarak dikkate alınacaktır²⁴⁹.

3. Üçüncü Kişinin Kusurunun Etkisi

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda, üçüncü kişinin kusurunun etkisi, kusurun derecesine göre değişmektedir. Eğer üçüncü kişinin kusuru, hayvanın zarar verici fiili ile zarar arasındaki ilişkiyi kesecek derecede ağır ise, artık hayvan bulunduranın sorumluluğundan söz edilemeyecektir²⁵⁰. Ancak üçüncü kişinin kusuru illiyet bağıni kesecek derecede ağır değil ise, hayvan bulunduranın sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır²⁵¹. Bu durumda, hayvan bulunduranın, üçüncü kişiye karşı kusuru oranında rücu hakkı doğacaktır (TBK m. 67/III).

²⁴⁸ ANTALYA, 269; AYDOĞDU/NART, 227.

²⁴⁹ “Somut olayda, davalının ilçe merkezinde bulunan evinin bahçesinde büyükbaş hayvanlarını otlatığı ve bu sırada davalıya ait hayvanın (tosunun) saldırması sonucu davacının yaralandığı sabittir. Davalı yukarıda açıklanan yasal düzenleme gereğince kusursuz sorumlu olup, mahkeme gerekçesinde dayanak yapılan davacının hayvana taş atması şeklindeki hareketi, davalının sorumluluğunun niteliği itibariyle başlı başına illiyet bağıni kesecek boyutta-nitelikte bir hareket olarak kabul edilemez. Bu husus ancak davacı bakımından müferafik kusur olarak değerlendirilebilir. Buna göre, yukarıda açıklandığı şekilde olayın gelişim biçimi ve hayvan idare edenin (hayvan tutucusunun) sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalının meydana gelen zarardan sorumlu olduğu gözetilerek, konusunda uzman bilirkişiden tarafların kusur durumuna ilişkin taraf ve yargıtay denetimine elverişli rapor alınarak, davacının müterafik kusuru olup olmadığı da değerlendirilmek suretiyle, hasil olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2016/21918, K. 2018/9278, T. 01.10.2018, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. TUNÇOMAĞ, 351.

²⁵⁰ ANTALYA, Borçlar Genel, 304; AYDOĞDU/NART, 257; KILIÇOĞLU, 350.

²⁵¹ “...Hükme esas alınan bilirkişi raporunda; dava dışı kimliği belirsiz sürücünün davalının sahip olduğu büyükbaş çarptığı ve olay yerinden ayrıldığı, yol üzerinde kalan büyükbaş hayvana davacının sigortalısının çarptığını ve aracının hasarlandığını, söz konusu olayda dava dışı sürücünün %50, büyükbaş hayvanını yoldan çekmeyen davalının da %50 kusurlu olduğu belirtilmiştir. Davacının meydana gelen kazada kusuru yoktur. Davacının aracının hasarlanmasına büyükbaş hayvan sahibi davalının yukarıda açıklandığı üzere kusursuz sorumluluğu söz konusudur. Davalının kusursuz sorumluluğu ve Borçlar kanunu müteselsil sorumluluk esasları hükümlerine göre karar verilmesi gerekirken mahkemece bilirkişi raporunun yanlış nitelendirmesi sonucunda yazılı olduğu üzere karar verilmesi doğru görülmemiştir...”. Yargıtay 17. HD., E. 2016/13645, K. 2017/6150, T. 31.5.2017, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

B) Tazminatın İndirilmesi veya Kaldırılması

1. Genel Olarak

Kural olarak tazminat en fazla zarar kadardır. Buna karşılık kanunda belirtilen sebeplerin varlığı halinde zarardan daha az miktar tazminat olarak kararlaştırılacağı gibi, tazminat tamamen kaldırılabilir²⁵².

“Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir.

Zarara hafif kusuruyla sebep olan tazminat yükümlüsü, tazminatı ödediğinde yoksulluğa düşecek olur ve hakkaniyet de gerektirirse hâkim, tazminatı indirebilir.” (TBK m. 52) hükmünde görüldüğü üzere kanun koyucu tazminatı indirebilme ve ya tamamen kaldırabilme hususunda hâkime geniş bir takdir yetkisi tanımıştır²⁵³. Ayrıca TBK m. 51/I’e göre, hâkimin tazminatı belirlerken durumun gereğine göre, kanunda sayılanlar dışında Yargıtay kararlarında ve doktrinde belirtilen indirim sebeplerini de göz önüne alabileceği kabul edilmelidir²⁵⁴. Ayrıca TBK’da düzenlenen indirim sebepleri, kusur yani haksız fiil

²⁵² “...6098 sayılı TBK’nın 50. (BK’nın 42.) maddesinde; “Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat yükü altındadır. Uğranılan zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler.” hükmü düzenlenmiştir. Zararın varlığını ve tutarını kanıtlamak zorunda olan davacının, zararın gerçek tutarını kanıtlamakta zorlandığı veya kanıtlanmasının davacıdan beklenemeyeceği durumlarda hâkim, işlerin olağan gidişi ve zarar görenin aldığı önlemleri gözeterek zarar tutarını kendiliğinden belirler. 6098 sayılı TBK 50/2 fıkrasına göre, zararın gerçek tutarının kanıtlanamaması durumunda, hâkim 2.fıkra gereği olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararı ve kapsamını doğrudan araştırmakla ve uzman bilirkişi aracılığıyla tutarını hesaplamakla yükümlüdür. Buna göre, mahkemece, davacılar tarafından yol ve hastane giderleri konusunda yeterli kanıt ortaya konulmaması bile, mahkemece TBK 50/2 çerçevesinde zarar ve kapsamını tespitine yönelik uzman bilirkişiden Yargıtay denetimine uygun rapor alınıp, hâsıl olacak sonuç dairesinde bir hüküm kurulması gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı görülmüş, bu husus bozmayı gerektirmiştir...”. Yargıtay 3. HD., E. 2016/13323, K. 2018/1116, T. 15.2.2018, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²⁵³ ANTALYA, Borçlar Genel, 457.

²⁵⁴ “...Diğer taraftan, ekili ürünlerin hayvanlarca yenmesinin ardından davacının, bu tarihten sonra yapılacak hasat, nakliye ve pazarlama gibi giderleri yaptıktan kurtulduğu açıktır. Davacının zarar tarihinden sonraki aşamada yapacağı hasat, nakliye ve pazarlama vb. giderlerin yapılmasına ihtiyacı kalmadığından bu giderlerin, zararın denkleştirilmesi kuralı uyarınca hesaplanan tazminat miktarından indirilmesi gerekirken, bilirkişi raporunda, davacının yapmadığı giderler belirlenmemiş, belirlenen tazminat tutarından indirilmemiştir. Ayrıca, tespit dosyaları içinde bulunan bilirkişi raporları ve ekindeki fotoğraflardan, hayvanların şeker pancarının toprağın üstünde kalan yaprak kısmını yedikleri anlaşılmaktadır. Buna göre şeker pancarı bitkisinin ekim ve hasat zamanı ile zarar gördüğü tarih birlikte değerlendirilerek, yapraklarının yenmesinin şeker pancarı bitkisine ne oranda zarar vereceği hususu üzerinde durulması gerekirken, davacının, zarar gören alanlardan hiç ürün almadığı varsayılarak hatalı hesaplama yapılmıştır...”. Yargıtay 3. HD., E. 2015/12776, K. 2016/8248, T. 26.2.2016, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr. AKINCI, 276; ANTALYA, Borçlar Genel, 457; YILDIRIM, 218.

sorumluluğu düşünülerek düzenlendiği için hâkim, kusursuz sorumlulukta, bu sorumluluğun niteliğine uygun düşen indirim sebeplerini göz önünde bulunduracaktır²⁵⁵.

2. İndirim Sebepleri

a) Hayvan Bulundurana İlişkin İndirim Sebepleri

Hayvan bulunduranın kusurunun bulunmasının, tazminat miktarını ağırlaştırdığına yukarıda değinmiştik. Kural olarak tazminatın belirlenmesinde tarafların ekonomik durumu rol oynamamakla birlikte, hayvan bulunduranın zararı ödediğinde yoksulluğa düşecek olması durumunda, hakkaniyet ilkesi gereği tazminatta indirim yapılabileceği kabul edilmiştir (TBK m. 52/II). Mesela zarar veren hayvan bulunduran fakir, zarar gören kişi zengin ise, ayrıca ortada çok büyük bir zarar da bulunmuyorsa, hâkim tazminatın indirilmesine hükmedebilir²⁵⁶. Ancak TBK m. 52/II’de yapılan bu düzenleme ile de yalnızca tazminatın

²⁵⁵ “...Tazminat miktarının tayini davaya konu olayın meydana geldiği ve davanın açıldığı tarihte yürürlükte bulunup somut olaya uygulanması gereken 818 sayılı Borçlar Kanunu’ na (BK) göre belirlenecektir. BK’ nın 43 üncü maddesinin 1 inci fıkrası ile hâkimin, hal ve mevkiin icabı ve hatanın ağırlığına göre tazminatın suretini ve şümülünün derecesini tayin edeceği hükme bağlanmıştır. Aynı düzenlemeye 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’ nun (TBK) 51 inci maddesinde yer verilerek; hâkimin, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirleyeceği belirtilmiştir. Tazminattan indirim sebeplerinin düzenleyen BK’ nın 44 üncü maddesinde (TBK m. 52) öngörülen sebepler ise daha çok zarar görenle ilgilidir. “Hiç kimsenin kendi kusurundan yararlanamayacağı” yönündeki genel hukuk ilkesinin etkisiyle, maddede sayılan belirli hal ve durumlarda tazminattan indirim yapılması mümkün bulunmaktadır. Anılan madde kapsamında yer alan indirim sebeplerinden bir kısmı; zarar verici fiile rıza, ortak veya kişisel kusurdur. Ortak kusur, makul bir kimsenin kendi yararına sakınmak zorunda olduğu özensiz bir hareket tarzıdır. Ortak kusur, kasdi olabileceği gibi ihmal şeklinde de ortaya çıkabilir. Zarar görenin ortak kusuru tespit edilirken, aynen zarar verenin kusurunda olduğu gibi objektif kusur kriterlerine başvurulmalı, yani objektifleştirilmiş kusur kavramı esas alınmalıdır. Zarar görenin ortak kusuru illiyet bağıni kesecek yoğunlukta ise, zarar veren sorumluluktan kurtulacak ve tazminat ödemeyecektir. Buna karşılık zarar görenin ortak kusuru bu yoğunlukta değil ise ortak sebep olarak tazminattan indirim sebebi teşkil edecektir. Zira bu halde, zarar görenin kusuru, diğer ortak sebepler arasında kısmi bir sebep olarak zararın doğmasına veya artmasına katkıda bulunmuştur (Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2020, s. 868). Zarar verenin kusursuz sorumlu tutulduğu hallerde, zarar görenin kusurlu bulunması durumunda da tazminatın bu hükme göre indirilebileceği kabul edilmektedir (Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2009, s. 581). Ortak kusur indiriminde, her somut olayın özelliğine göre olayın meydana geliş tarzı ve zararın artmasında zarar görenin kusurlu davranışının sonuca etkisi değerlendirilerek uygun oranda bir indirim yapılması, gerek öğretide gerekse Yargıtay İçtihatlarında benimsenmiş ve yerleşmiş bulunmaktadır. Somut olayda; davacının davalıya ait köpek tarafından kolundan ısırılarak yaralanması nedeniyle tazminat istemiyle açılan eldeki davada mahkemece, maddi zararın hesaplanmasına yönelik alınan 03/03/2021 tarihli hesap raporu ile tazminat miktarı 112.004,52 TL olarak belirlenmiş olup, iş bu bedelden %80 oranında müterafik kusur indirimi yapılarak karar verildiği, uygulanan indirim oranının somut olayın yukarıda açıklanan özelliklerine göre fazla olduğu anlaşılmaktadır. O halde mahkemece; olayın meydana gelmesinde hayvanı idare eden sıfatıyla gerekli özeni göstermeyen, gözetim ve denetim ödevini yerine getirmeyen davalının kusursuz sorumluluğunun yanında ayrıca ek kusurunun bulunduğu, öte yandan köpeğe müdahalede bulunması sonucu zarar gören davacının ise ortak kusurlu sayılacağı dikkate alınıp, maddi tazminat miktarından daha düşük (makul) oranda ortak kusur indirimi yapılması gerekirken,; yanlışlı değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm tesisi, doğru görülmemiş bozmayı gerektirmiştir...” Yargıtay 3. HD. E. 2022/1035, K. 2022/6756, T. 20.09.2022, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

²⁵⁶ AKINCI, 277; ANTALYA, Borçlar Genel, 459; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 142; KILIÇOĞLU, 436; ŞENYÜZ, 121; YILDIRIM, 217.

indirilebileceği hüküm altına alınmıştır. Yani hakkaniyet nedeniyle tazminat tamamen kaldırılamaz.

b) Zarar Görene İlişkin İndirim Sebepleri

Zarar görenin, zarar veren fiile rıza vermesi kural olarak hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaktadır. Ancak bazen verilen rıza, hukuka uygunluk sebebinin koşullarını taşımayabilir. İşte bu durumda geçersiz rıza, TBK m. 52/II uyarınca indirim sebebi olarak kabul edilir²⁵⁷. Örneğin akıl hastalığı nedeniyle ayırtım gücü bulunmayan bir kimse, maliki olduğu tarladaki buğdayların etraftan gelen koyunlar tarafından yenmesine rıza göstermiştir. Ancak burada zarar görenin ayırtım gücü bulunmaması verdiği rızayı geçersiz kıldığı için, koyunların sahibinin kusursuz sorumluluğu doğacaktır. Bu durumda hâkim, hayvan sahibi aleyhine hükmedilecek tazminattan, zarar görenin rızası nedeniyle bir miktar indirim yapabilir, hatta tazminatı tamamen de kaldırabilir.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda, zarar görenin kusuru, zararın doğmasına ya da artmasına neden olmuşsa indirim sebebi olarak kabul edilir. Ancak buradaki kusur, illiyet bağını kesecek ölçüde ağır olmamalıdır.

Hayvanın zarar verici hareketi, zarar görenin hafif kusuru nedeniyle meydana gelmiş olabilir. Başka bir ihtimalde de gerçekleşen zarar verici hayvan hareketi sonucu zararın daha da ağırlaşmasına zarar görenin hafif kusuru neden olmuş olabilir. Her iki hâlde de, hayvan bulunduran aleyhine hükmedilecek tazminattan, zarar görenin kusuru nedeniyle indirim yapılabilir²⁵⁸.

²⁵⁷ AKINCI, 276; ANTALYA, Borçlar Genel, 462; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 142; KILIÇOĞLU, 433; ŞENYÜZ, 121; YILDIRIM, 217.

²⁵⁸ “...Türk Borçlar Kanununun 52. maddesindeki, zarar görenin zararın doğumuna veya çoğalmasına birlikte sebep olması hallerinde hayvan idare edenin sorumluluk derecesi zarar görenin kusurunun şekli ve derecesine göre ya azaltılır ve yahut ta tamamen ortadan kalkar. Somut olayda, davalının evinin bahçesinde bulunan köpek ile yine bakım ve gözetimini yaptığı komşusunun köpeğinin saldırması sonucu, davacının kaçarken düşüp yaralandığı sabittir. Davalı yukarıda açıklanan yasal düzenleme gereğince kusursuz sorumlu olup, davacının davalının bahçesinde bulunması, davalının sorumluluğunun niteliği itibarıyla başlı başına illiyet bağını kesecek boyutta-nitelikte bir hareket olarak kabul edilemez. Buna göre, olayın gelişim biçimi ve hayvan bulunduranın sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalının meydana gelen zarardan sorumlu olduğu gözetilerek, davacının ise müterafik kusuru olup olmadığı değerlendirilmek suretiyle, hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hukuki olmayan gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...” Yargıtay, 3. HD., E. 2017/13265, K. 2019/4609, T. 16.5.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

II- RÜCU HAKKI

A) Genel Olarak

Bir başkasına ait bir borcun, kısmen veya tamamen ifa edilerek borçlunun tatmin edilmesi hâlinde, ifada bulunan kimsenin asıl borçludan talep edebileceği alacak, rücu hakkıdır²⁵⁹. Haksız fiil sorumluluğu olan tazminat borcundan müteselsilen sorumlu olan borçlunun biri tazminatın kendi payına düşen kısmından fazlasını ödemişse, bu fazla ödeme için, diğer sorumlulara karşı bir rücu hakkına sahip olmaktadır (TBK m. 62/II).

Rücu hakkına neden olan ilişki, bir sözleşme ilişkisine ya da başka bir nedene dayanabilir²⁶⁰. Sözleşme ilişkisine dayanmayan rücu ilişkisi TBK m. 61 ve 62 hükümlerine tâbidir²⁶¹. Bu hükümlere göre, birden fazla kişi bir zarara sebep oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır ve tazminatın zarardan sorumlu olanlar arasında paylaştırılmasında, bütün durum ve koşullar dikkate alınır. Rücu ilişkisinin ve tazminat miktarının belirlenmesinde, zarara neden olanların yarattıkları tehlikenin yoğunluğu, kendilerine atfedilebilecek kusurun derecesi gibi hususlar değerlendirilir. Tüm bu değerlendirmeler sonucu hükmedilen tazminatı ödeyen sorumlu ya da sorumlular, diğer sorumlulara karşı bir rücu hakkına sahip olurlar²⁶².

B) Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ile İlgili Düzenlenen Rücu Hakkı

Genel rücu hakkı dışında, hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ilgili özel bir rücu hakkı düzenlenmiştir; “Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır.” (TBK m. 67/III)²⁶³. Bu düzenleme hayvan bulunduranın sorumluluğunu etkilemez. Üçüncü kişilere karşı yine hayvan bulunduran sorumlu olacak ve zararı ödeyecek, ancak karşıladığı bu zararın tazmini için başka bir kimseye başvurabilecektir²⁶⁴.

1. Zarara Neden Olan Hayvanın Başka Bir Hayvan Tarafından Ürkütülmesi

Zarara neden olan davranışı sergileyen hayvan başka bir hayvan tarafından ürkütülmüş olabilir. Mesela başkasına ait bir köpek tarafından korkutulan koyun sürüsü,

²⁵⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 554; KILIÇOĞLU, 514.

²⁶⁰ KÖROĞLU, 244.

²⁶¹ KILIÇOĞLU, 515.

²⁶² EREN, 933.

²⁶³ METİN, 251.

²⁶⁴ TANDOĞAN, 156.

kaçmak için bir başkasının tarlasına girerek ekinlere zarar vermiş olabilir. İşte bu gibi durumlarda, tarla sahibinin zararını karşılayan koyun sürüsünün sahibi, köpek sahibine ödediği zararı rücu edebilecektir. Çünkü burada koyun sürüsünün bağımsız ve kendiliğinden gelişen bir hareketi bulunmamaktadır.

“*Bir başkasına ait hayvan*” tabiri nedeniyle, ürküten hayvanın da sahipli olması gerektiği anlaşılmaktadır. Sahipsiz hayvanların bir bulunduranı olmayacağı için, TBK’da düzenlenen hayvan bulunduranın sorumluluğu hükümlerine göre rücu yoluna gidilemeyeceği muhakkaktır. Ancak eğer sahipli bir hayvan, sahipsiz bir hayvan tarafından ürkütülmüş ve zarara neden olmuşsa, idareye hizmet kusuru atfedilebiliyorsa, idare hukuku kuralları çerçevesinde, idareye rücu edilebileceğini düşünmekteyiz.

2. Zarara Neden Olan Hayvanın Bir Başkası Tarafından Ürkütülmesi

Zarara neden olan hayvan davranışı, bir insan tarafından ürkütülmesine, kışkırtılmasına, korkutulmasına bağlı olarak yapılmış olabilir. Bu hâlde hayvan bulunduran, bir başkasının hayvanın davranışına etki ettiğini ispatlarsa, rücu hakkına sahip olur.

Rücu hakkının doğması için, hayvanın davranışını etkileyen kişinin, zarara neden olma kastı aranmaz²⁶⁵. Ancak, ürküten kişinin davranışının hayvanı ürkütmeye yönelik olması gerekir²⁶⁶. Komşusunun köpeğini sadece kızdırmak için taş atan bir kişi, köpeğin bu davranış nedeniyle kızıp yoldan geçen bir üçüncü kişiye saldırması durumunda sorumlu tutulacaktır. Her ne kadar köpeğe taş atarken, bir başkasına saldırtıp zarar verme kastı bulunmasa dahi, yapmış olduğu davranış hayvanı direk ürkütmeye yönelik olduğu için sorumluluğu doğacaktır.

Hayvanı ürküten davranış, normal şartlarda bir hayvanı ürkütmeye elverişli değilken, hayvanın geçmişinden kaynaklı bir travmayı tetiklemesi gibi sübjektif bir nedenle ürkmesine neden oluyorsa, hayvanı ürküten kimse sorumlu tutulamaz²⁶⁷. Mesela bir kimsenin hapşırması nedeniyle eşeğin korkarak yakınındaki kişiyi tepmesi durumunda, hapşıran kişi sorumlu tutulamaz.

Hayvanın davranışını etkileyen kimse, bu hareketi bilerek ve isteyerek yani kasten yapmış ise, hayvan bulunduranın sorumluluğunun doğması için gereken illiyet bağı

²⁶⁵ ANTALYA, Borçlar Genel, 298.

²⁶⁶ KALAFATOĞLU TAVŞANCIL, 144.

²⁶⁷ KALAFATOĞLU TAVŞANCIL, 144.

kesilmiştir²⁶⁸. Bu durumda haksız fiil hükümlerinin uygulanacağına yukarıda değinmiştik²⁶⁹. Diğer bir husus da, hayvanın davranışını etkileyen kimsenin, hayvan bulunduran ile arasında daha önceden bir ilişki bulunup bulunmadığıdır. Eğer zarar verildiği anda hayvan zilyet yardımcısının hâkimiyeti altında bulunuyorsa, hayvan bulunduran zararı, zilyet yardımcısına aralarındaki sözleşme ilişkisine dayanarak rücu edebilir²⁷⁰.

C) Rücu Zamanaşımı

Rücu alacağı için, iki ve on yıllık zamanaşımı süresi belirlenmiştir (TBK m. 73/I). İki yıllık zamanaşımı süresinin başlayabilmesi için tazminatın tamamının ödenmesi ve birlikte sorumlu olunan kişinin öğrenilmesi gerekmektedir. Tazminatın tamamı ödenmemiş ya da birlikte sorumlu olunan kişi tam olarak tespit edilememişse, iki yıllık zamanaşımı süresi işlemeye başlamaz²⁷¹.

On yıllık uzun zamanaşımı süresinin başlaması için yalnızca tazminatın tamamının ödenmesi yeterlidir. Kanun koyucu burada on yıllık sürenin başlaması için birlikte sorumlu olunan kişinin öğrenilmesi kriterini aramamıştır. Rücu edilebilecek kimse tespit edilememiş dahi olsa, tazminatın tamamı ödendikten itibaren onuncu yılın sonunda rücu alacağı zamanaşımına uğrayacaktır.

Tazminatı ödeyen kişiye bildirim zorunluluğu getirmiştir (TBK m. 73/II). Bu düzenlemeye göre, eğer tazminatın ödenmesi kendisinden istenilen kişi, durumu birlikte sorumlu olduğu kişilere bildirmez ise, zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihte işlemeye başlayacaktır. Burada anılan bildirim zorunluluğu, bildirimde bulunmayan kişiye bir tazminat sorumluluğu yüklemeyip, yalnızca bir hak kaybına neden olduğu için, bir yükümlülük değil külfettir²⁷². Dürüstlük kurallarına göre belirlenen sürede bildirimde bulunmayan kimse rücu hakkını kaybedecektir.

²⁶⁸ KILIÇOĞLU, 348.

²⁶⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 298.

²⁷⁰ KILIÇOĞLU, 350.

²⁷¹ EREN, 946; KILIÇOĞLU, 516.

²⁷² KILIÇOĞLU, 516.

III- TAŞINMAZ ZİLYEDİNİN HAYVANI YAKALAMA, ALIKOYMA VE ETKİSİZ HÂLE GETİRME HAKKI

A) Genel Olarak

Eskiden hapis hakkı şeklinde düzenlenen (BK m. 57) bu hak, TBK' nın 68. maddesinde alıkoyma hakkı olarak değiştirilmiştir. Bu düzenlemeye göre, zarar verilen taşınmazın zilyedi, zarar veren hayvanı yakalayabilir, zararı giderilene kadar alıkoyabilir, durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı etkisiz hâle getirebilir. Ancak bu durumu derhal hayvan sahibine bildirmek zorundadır.

Hapis hakkı, alacaklının, alacağı ödeninceye kadar, zilyetliğinde bulunan borçluya ait bir taşınır malı ya da kıymetli evrakı elinde tutma ya da borçluya veya bir üçüncü kişiye iadesini reddetme, gerektiğinde paraya çevirerek alacağını alma hakkı olarak tanımlanabilir²⁷³. TBK'da düzenlenen hapis hakları, kiraya verenin hapis hakkı (TBK m. 336), işçi ve işverenin hapis hakkı (TBK m. 443), pazarlamacının hapis hakkı (TBK m. 458), komisyoncunun hapis hakkı (TBK m. 541), ardiyecinin hapis hakkı (TBK m. 574), garaj, otopark ve benzeri yer işletenlerin hapis hakkı (TBK m. 950) dır. Bu haklar ve TMK m. 950'de düzenlenen hapis hakkı incelendiğinde görüleceği üzere alacaklı, hapsedtiği taşınırı alacağını garanti altına almak ve gerektiğinde satarak alacağına kavuşma amacıyla alıkoymaktadır²⁷⁴.

Hapis hakkı taşınmaz sahibine, taşınmazına zarar veren hayvanı, zararı giderilinceye kadar alıkoyma ve zararı giderilmezse hayvanı satarak zararını giderebilme imkânı tanımakta idi. TBK'da taşınmaz zilyedine sadece zararı giderilinceye kadar hayvanı alıkoyma hakkı verilerek hayvanı paraya çevirebilme hakkının tanınmaması, hayvanların basit bir eşya olarak görülmemesi yönünde gelişen anlayış açısından isabetli olmuştur²⁷⁵.

B) Taşınmaz Zilyedinin Hayvanı Yakalama ve Alıkoyma Hakkı

1. Alıkoyma Hakkının Hukukî Niteliği

Hayvanı yakalama ve alıkoyma hakkı, hukukumuzda yasaklanan ve “*ihkak-ı hak*” olarak adlandırılan, kendi hakkını arama durumuna dönüşmemesi gereken bir haktır. Çünkü

²⁷³ İMRE, Zahit: “*Hapis Hakkı Üzerine Bir Tetkik*”, Y. 1952, C. 18, S. 3-4, s. 742-782, 744.

²⁷⁴ İMRE, 746.

²⁷⁵ METİN, 252.

bu maddeye göre yakalama ve alıkoyma hakkı, çok acil olan ve başka hukukî korunma yollarına başvurmaya imkân olmayan durumlarda kullanılması gereken bir haktır. Bu nedenle yakalama ve alıkoyma hakkını kullanan kimse, alıkoyduğu süre içinde hayvanı kullanamaz, onun semerelerinden yararlanamaz ve ona zarar veremez²⁷⁶.

2. Alıkoyma Hakkı Sahibi

Hayvanı yakalama ve alıkoyma hakkı taşınmazın zilyedine verilmiştir. Bu nedenle, bu hakkın kullanımı için taşınmaza malik olmaya gerek yoktur. Taşınmazın zilyedi olan herkes, zarar veren hayvan üzerindeki yakalama ve alıkoyma hakkını kullanabilir.

3. Hayvanın Taşınmaz Üzerinde Zarara Neden Olması ve O Taşınmaz Sınırları İçinde Bulunması Şartı

Bu hakkın kullanılması için bir taşınmaza ya da taşınmazın üzerindeki zarara verilmesi gerekmektedir²⁷⁷. Taşınmaz üzerindeki zararın kapsamına, bitkiler, yapılar, ürünler, diğer hayvanlar hatta insanlar da girmektedir²⁷⁸. Yeter ki zarar, taşınmaz sınırları içinde verilmiş olsun. Ayrıca, hayvanı alıkoyma hakkı, taşınmaza verilen zarar giderilinceye kadar kullanılabilir. Taşınmaz zilyedi, kendisine verilen zarar giderildiği anda, hayvanı salıvermek zorundadır. Aksi durum, hakkın kullanımının aşılması nedeniyle taşınmaz zilyedinin haksız fiil sorumluluğuna neden olacaktır.

C) Hayvanı Etkisiz Hâle Getirme Hakkı

Taşınmaz sahibi, eğer durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir (TBK m. 68/I). Öncelikle bu hakkın kullanılabilmesi için hayvanın yakalanıp alıkoyulamıyor olması gerekmektedir. Hayvanı yakalayıp zararı önleyebilmek mümkün iken, etkisiz hâle getirme yoluna başvurmamak gerekir²⁷⁹.

“*Hâl ve maslahat icabederse, gayrimenkul zilyedi o hayvanı öldürebilir*” (BK m. 57) hükmü başlangıçta TBK tasarısında muhafaza edilmiştir²⁸⁰. Ancak daha sonra hayvan hakları

²⁷⁶ KILIÇOĞLU, 351.

²⁷⁷ KILIÇOĞLU, 351.

²⁷⁸ Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, s. 302, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss321.pdf>, E.T.: 08.02.2019.

²⁷⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 299.

²⁸⁰ Türk Borçlar Kanunu Tasarısı, s. 302, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss321.pdf>, E.T.: 08.02.2019.

konusundaki müspet gelişmeler sonucunda, TBMM Adalet Komisyonu'nda hüküm “*etkisiz hâle getirebilir*” şeklinde değiştirilmiş ve bu şekilde kanunlaşmıştır²⁸¹.

Durum ve koşullar haklı gösteriyorsa, hayvan öldürülerek de etkisiz hâle getirilebilir. Bu durum ve koşulların varlığı, somut olayın özelliğine göre değerlendirilecek olup, bu değerlendirme esnasında başka yollarla hayvanı etkisiz hâle getirmenin mümkün olup olmadığı da göz önünde bulundurulacaktır²⁸². Ancak, bu durumda da HKK ile yapılan düzenlemeler karşımıza çıkmaktadır. HKK m. 13/I uyarınca; “*Kanunî istisnalar ile tıbbî ve bilimsel gerekçeler ve gıda amaçlı olmayan, insan ve çevre sağlığına yönelik önlenemez tehditler bulunan acil durumlar dışında yavrulama, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanlar öldürülemez*”. Bu maddede, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanların öldürülmesi yasaklanmıştır. Bu düzenlemeden çıkan sonuç, yavrulama, gebelik ve süt anneliği döneminde olmayan hayvanların öldürülmesinin kanunen yasak olmadığıdır. Ancak HKK'da, 9.7.2021 tarihinde 7332 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile eklenen 28/A maddesinin ikinci fıkrasında, 12. ve 13. maddede sayılan kanunî istisnalar dışında, bir ev hayvanını ya da evcil hayvanı kasten öldüren kimseye adli hapis cezası verileceği öngörülmüştür²⁸³.

Hayvan haklarında gelinen gelişmeler ışığında HKK m. 13 haksızlığa neden olabilecek son derece yetersiz bir düzenlemeydi²⁸⁴. Ancak yapılan değişiklik sonucu, hayvanları öldürme açısından m. 13 gibi açıkça bir yasak getirilmemekle birlikte, m. 28/A'da düzenlenen hapis cezasından hareketle, hayvanları öldürmenin suç kapsamına alınması anlayışı, bu eksikliği bir nebze olsun gidermiştir. Buna rağmen hayvanları öldürme suçunun HKK kapsamında daha ayrıntılı, birbirine uygun ve kapsayıcı bir düzenlemeye ihtiyacı olduğunu düşünmekteyiz.

Yukarıda anılan maddeye göre kanunî istisnalar, tıbbî ve bilimsel gerekçeler ile gıda amaçlı olmayan insan ve çevre sağlığına yönelik önlenemez tehditler öldürme yasağının dışında tutulmuştur. TBK'da düzenlenen hayvanı etkisiz hale getirme hakkı kapsamında öldürülen yavrulu, gebe ya da süt anneliği dönemindeki bir hayvanın, HKK m. 13/I'de düzenlenen kanunî istisna olarak kabul edilebileceği düşünülebilir. Ancak, bu kanunî

²⁸¹ ANTALYA, Borçlar Genel, 300; KILIÇOĞLU, 353; KILIÇOĞLU, Kumru: “*Hayvan Haklarına İlişkin Olarak Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Düzenleme-Hayvanı Öldürme ya da Etkisiz Hale Getirme*”, ABD, Y. 2010, S. 2010/4, s. 335-340, 336; TÜRKDOĞAN BOLAT, 133.

²⁸² KILIÇOĞLU, K., 337.

²⁸³ RG, 14.7.2021, S.31541.

²⁸⁴ KILIÇOĞLU, K., 340.

istisnanın uygulanabilmesi için, hayvana karşı kullanılan etkisiz hâle getirme yolları, hayvan saldırısıyla ve doğacak zararlar orantılı olmalıdır.

Hayvanı öldüren taşınmaz zilyedi, bunun zorunlu olduğunu ve başka çaresi kalmadığını ispatlamalıdır. Aksi takdirde, öncelikle haksız fiil sorumluluğu doğacaktır²⁸⁵. Mesela, taşınmaz sahibinin bahçesine giren tavukları kovalayarak çıkarıp bahçe kapısını kapatma imkânı varken, tavukları sopayla vurarak öldürmesi gibi orantısız müdahale hâllerinde, taşınmaz sahibi haksız fiil işlemiş olacaktır. Eğer öldürülen hayvan yavrulama, gebelik veya süt anneliği döneminde ise yahut bir ev hayvanı ya da evcil hayvan ise HKK'ya göre idarî ve adlî para cezasına da muhatap olacaktır²⁸⁶.

D) Taşınmaz Zilyedinin Hayvanı Bulundurana Bilgi Verme Yükümlülüğü

“Bu durumda, taşınmazın zilyedi derhâl hayvan sahibine bilgi vermek ve sahibini bilmiyorsa, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır” (TBK m. 68/II). Kanun ile taşınmaz zilyedine verilen yakalama, alıkoyma ve etkisiz hâle getirme haklarının kötüye kullanılmasının engellenmesi ve başka haksızlıklara yol açılmaması amacıyla hayvan bulundurana derhal bilgi verme zorunluluğu getirilmiştir²⁸⁷. Taşınmaz zilyedi eğer hayvanın bulunduranını bilmiyor ise, kolluk kuvvetlerine ya da gerekli makamlara başvurarak bulunması ve haberdar edilmesi için gerekli çabayı göstermelidir²⁸⁸.

IV. SORUMLULUK DAVASINDA USÛL HUKUKU HÜKÜMLERİ

A) Davanın Tarafları

1. Davacı

Davacı, hayvan hareketi nedeniyle zarar görendir. Zarar gören, uğradığı zarar bağlamında koşulları oluşmuşsa hem maddî, hem de manevî tazminat davası açabilir. TMK m. 16'ya göre, zarar gören sınırlı ehliyetsiz ise maddî tazminat davasını yasal temsilcisinin rızası ile açması gerekir. Ancak manevî tazminat talebi kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak

²⁸⁵ ANTALYA, Borçlar Genel, 300; KILIÇOĞLU, 353.

²⁸⁶ HKK m. 28 *“Bu Kanun hükümlerine aykırı davrananlara aşağıdaki idarî para cezaları verilir... (ı) 13 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmüne aykırı davrananlara hayvan başına iki bin iki yüz Türk lirası; aykırı davranışların işletmelerce gösterilmesi hâlinde hayvan başına beş bin beş yüz Türk lirası idarî para cezası...”* 28/A, ikinci fıkra *“12 nci madde kapsamındaki hayvan kesimleri ile 13 üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen hususlar dışında bir ev hayvanını veya evcil hayvanı kasten öldüren kişi altı aydan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”*

²⁸⁷ EREN, 727; KILIÇOĞLU, 352.

²⁸⁸ EREN, 727; ANTALYA, Borçlar Genel, 300.

olduğundan, maddenin devamında belirtildiği üzere, sınırlı ehliyetsiz bir kimsenin manevi tazminat talebinde bulunabilmesi için yasal temsilcinin rızası gerekli değildir²⁸⁹.

Zarar gören ölmüş ise ve zarar gören tarafından ölmeden ileri sürülmüş bir manevî tazminat talebi yok ise, ölenin mirasçıları yalnızca maddi tazminat davası açabilirler (TMK m. 25/IV). Ölüm veya ağır bedensel zarar hâlinde, ölenin ya da zarar görenin yakınları manevî tazminat talebinde bulunabilirler (TBK m. 56/II). Hayvan saldırısı sonucu ölenin desteğinden yoksun kalan kimseler de, kendi uğradıkları zararlar nedeniyle maddî tazminat davası açabilirler (TBK m. 53/3).

2. Davalı

Maddî veya manevî tazminat davalarının davalısı hayvan bulundurandır. Eğer hayvan bulunduran ölmüş ise dava mirasçılarına karşı açılır.

Hayvan bulunduran birden fazla ise, hepsine karşı veya bir ya da bir kaçına karşı dava açılabilir. Bu durumda kendi sorumlu olduğu miktardan fazlasını ödeyen hayvan bulunduran, diğer bulunduranlara rücu edebilir (TBK m. 67/II).

B) Görevli ve Yetkili Mahkeme

1. Görevli Mahkeme

Görev kuralları, o il veya ilçedeki hüküm mahkemelerinin hangisinin uyuşmazlığı çözmede görevli olduğunu belirler²⁹⁰. Görevli mahkemeyi düzenleyen hükme göre; “*Dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalarla, şahıs varlığına ilişkin davalarda görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadıkça asliye hukuk mahkemesidir.*” (HMK²⁹¹ m. 2). Hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin davada da bu genel görev kuralına göre asliye hukuk mahkemeleri görevli olacaktır.

2. Yetkili Mahkeme

Yetki kuralları ise, uyuşmazlığa hangi yerdeki görevli mahkemenin bakacağını belirler²⁹². Genel yetkili mahkeme, dava açıldığı tarihte davalı gerçek veya tüzel kişinin

²⁸⁹ YILDIRIM, 221.

²⁹⁰ KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder: **Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı**, B. 24, Ankara 2013, 115.

²⁹¹ RG, 12/1/2011, S. 27836.

²⁹² KURU/ARSLAN/YILMAZ, 115.

yerleşim yeri mahkemesidir (HMK m. 6). Bu genel yetki kuralı uyarınca hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin davalar da, hayvan bulunduranın yerleşim yeri mahkemesinde açılacaktır.

Haksız fiilden doğan davaların, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği ya da gelme ihtimali bulunduğu yahut zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinde de açılabileceğini düzenleyen özel bir yetki kuralı da getirilmiştir (HMK m. 16). Diğer bir özel yetki kuralı da TMK m. 25/V’de düzenlenmiştir. Buna göre, kişilik haklarının korunması için açılacak davalar, davacının veya davalının yerleşim yerinde açılabilir.

Dolayısıyla davacı, hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin davayı, genel yetkili olan davalının yerleşim yeri mahkemesinde ya da yukarıda zikredilen özel yetki kuralları gereği davacının yerleşim yeri, haksız fiilin işlendiği, zararın meydana geldiği veya meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesinde açabilir.

V- ZAMANAŞIMI

A) Genel Olarak

Zamanaşımı, alacaklının, kanunen verilen süreler içinde hareketsiz kalması sonucu, alacağı talep hakkını kaybetmesidir²⁹³. Bu nedenle kanunen öngörülen süreleri geçiren bir alacaklı artık bu alacağını dava veya takip yolu ile elde edemez.

Zamanaşımına uğrayan alacak sona ermez, eksik borç olarak devam eder. Bu itibarla zamanaşımı sadece talep hakkını ortadan kaldırmaktadır. Zamanaşımı bir def’i olduğu için hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınmaz, ancak sahibi tarafından ileri sürülebilir²⁹⁴.

Haksız fiillerde yalnızca zamanaşımı süreleri ve bu sürelerin başlangıç anı ile ilgili bir düzenleme mevcuttur (TBK m. 72 ve 73). Zamanaşımını kesen ve durduran sebepler, zamanaşımı süresinin hesabı, zamanaşımından feragat gibi konular ile ilgili olarak TBK m. 146 ilâ 161 hükümleri uygulanacaktır²⁹⁵.

²⁹³ ANTALYA, Borçlar Genel, 499; AYDOĞDU/NART, 264.

²⁹⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 499; AYDOĞDU/NART, 265; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 171.

²⁹⁵ ANTALYA, Borçlar Genel, 502; KILIÇOĞLU, 494.

B) Zamanaşımı Süreleri

1. Tazminat Zamanaşımı

Haksız fiil nedeniyle yöneltilecek tüm tazminat talepleri için genel süre olarak iki ve on yıllık zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir (TBK m. 72/I). Bu düzenlemeye göre; *“Tazminat istemi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.”* Buradaki zamanaşımı süreleri hem maddî hem manevî tazminat taleplerine ilişkindir²⁹⁶.

a) Nisbî Zamanaşımı Süresi

Nisbî zamanaşımı süresine göre, tazminat istemi, zarar görenin zararı ve zarardan sorumlu olan kimseyi öğrendiği tarihten itibaren iki yıl içinde ileri sürülmezse zamanaşımına uğrar (TBK m. 72). Kanun burada zamanaşımı süresinin başlaması için iki koşul aramaktadır. Zarar gören öncelikle zararı daha sonra bu zarara neden olan kimseyi öğrenmelidir. Zarar gören yalnızca zararı öğrenmiş ise, zarar vereni öğrenene kadar nisbî zamanaşımı süresi işlemeye başlamayacaktır²⁹⁷.

aa) Zararın öğrenilmesi

Zararın tam olarak belirlenebilmesi için, haksız fiilin sona ermesi gerekmektedir. Haksız fiil devam ettiği sürece, bu fiilin etkileri ve yarattığı zarar tam olarak tespit edilemeyeceği için, zamanaşımının başlaması için aranan zararın öğrenilmesi koşulu gerçekleşmeyecektir²⁹⁸. Haksız fiil sona ermekle birlikte zarar hâlâ devam etmekte ise yine zarar öğrenilmiş sayılmaz. Zararın tam olarak öğrenilebilmiş sayılması için haksız fiilin tamamlanmış ve haksız fiil sonucu oluşan zarardaki sürekliliğin de sona ermiş olması gerekir²⁹⁹. Mesela bir köpek tarafından saldırıya uğradığı için hastanede tedavi gören bir kişinin zararının belirlenebilmesi için, tedavisinin bitip hastaneden taburcu olması ve tekrar normal rutinine dönebilecek duruma gelmesi lazımdır. Aksi takdirde, tedavi masrafı, çalışmadığı için elde edemediği gelir gibi zarar kalemleri hesaplanamaz ve talep

²⁹⁶ AKINCI, 283; ERDOĞAN, Borçlar Genel, 171; EREN, 938.

²⁹⁷ AKINCI, 283; ANTALYA, Borçlar Genel, 503; AYDOĞDU/NART, 266; EREN, 940; KILIÇOĞLU, 496; ŞENYÜZ, 139.

²⁹⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 505; AYDOĞDU/NART, 267; EREN, 939; KILIÇOĞLU, 498.

²⁹⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 505; AYDOĞDU/NART, 267; KILIÇOĞLU, 498.

edilemez³⁰⁰. Haksız fiil sonucu ölüm gerçekleşmesi hâlinde, zarar görenin ölümünün yakınlarınca öğrenilmesi anında zararın öğrenildiği kabul edilir³⁰¹. Manevî tazminatta ise zarar, kişilik hakkının zedelenmesi sona erdiği tarihte öğrenilmiş olur³⁰².

Zararın öğrenilmiş sayılması için, zararın kapsamının kesin ve net bir şekilde hesabına yarayan tüm ayrıntıların öğrenilerek tamamen belirlenmesi gerekli değildir. Zararın belirlenebilir olması yeterlidir³⁰³. Haksız fiil sonucu gelecekte doğacak bir zarar söz konusu ise, bu zararın kapsamının da belirlenebilir olması gereklidir³⁰⁴.

bb) Tazminat Yükümlüsünün Öğrenilmesi

Bu koşulun gerçekleşmesi için zarar görenin zararının kim tarafından tazmin edileceğini öğrenmesi gerekir. Bunun için de haksız fiil hâlinde hukuka aykırı fiili işleyen kişinin, kusursuz sorumlulukta ise hukuka aykırı fiilden kanunen sorumlu tutulan kişinin öğrenilmesi gerekmektedir³⁰⁵. Çalışma konumuz açısından bakıldığında, zarar görenin hayvan bulunduranı öğrenmesi gerekmektedir.

Tazminat sorumlusunun birden fazla kimse hâlinde, müteselsil borçluların her biri için zamanaşımı süresinin, borçluların öğrenilme tarihine göre ayrı ayrı hesaplanması gerekmektedir. Çünkü müteselsil sorumlulukta, sorumluların her birinin borcu birbirinden bağımsızdır³⁰⁶.

b) Mutlak Zamanaşımı Süresi

Tazminat istemi, her durumda, haksız fiilin işlendiği tarihten itibaren on yıl geçince zamanaşımına uğramaktadır (TBK m. 72). On yıllık mutlak zamanaşımının başlangıcı, haksız fiilin işlendiği tarihtir. Yani zarar gören, zararı ve zararın sorumlusunu öğrenememiş olsa dahi, haksız fiilin işlenmesi üzerinden on yıl geçmiş ise tazminat talebi zamanaşımına uğrayacaktır³⁰⁷.

³⁰⁰ ANTALYA, Borçlar Genel, 505; AYDOĞDU/NART, 267; EREN, 940; KILIÇOĞLU, 498.

³⁰¹ AYDOĞDU/NART, 267.

³⁰² ANTALYA, Borçlar Genel, 505.

³⁰³ ANTALYA, Borçlar Genel, 506; AYDOS, 103; KILIÇOĞLU, 498.

³⁰⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 506.

³⁰⁵ ANTALYA, Borçlar Genel, 507; AYDOĞDU/NART, 267; EREN, 940.

³⁰⁶ ANTALYA, Borçlar Genel, 508; AYDOĞDU/NART, 268.

³⁰⁷ AYDOĞDU/NART, 268; EREN, 941; KILIÇOĞLU, 500.

Eğer haksız fiil tek ve anî bir hareketle değil, süreklilik arz eden bir biçimde işleniyor ise, on yıllık zamanaşımı süresinin başlangıç ânı, zarar verenin son davranışından itibaren hesaplanacaktır³⁰⁸.

Zarar ve tazminat sorumlusu öğrenilmesine rağmen iki yıllık zamanaşımı süresi geçmişse, artık on yıllık süre uygulanmaz³⁰⁹. Çünkü on yıllık zamanaşımı süresi, zararın ve sorumlunun iki yılda belirlenememe ihtimali nedeniyle getirilmiş bir süredir. İki yıllık kısa zamanaşımı süresini kaçıran zarar gören, on yıllık uzun zamanaşımı süresinden de yararlanamaz.

Zarar gören on yıllık zamanaşımının bitimine iki yıldan az bir süre kala zararı ve zararın sorumlusunu öğrenmiş ise, on yılın sonuna kadar kalan süre kadar dava açma hakkı devam eder³¹⁰. Aynı doğrultuda on yıllık zamanaşımı dolduktan sonra zararın ve tazminat sorumlusunun öğrenilmesi hâlinde iki yıllık zamanaşımı süresinden yararlanılamayacaktır³¹¹.

2. Rücu Zamanaşımı

a) Genel Olarak

“Rücu istemi, tazminatın tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.

Tazminatın ödenmesi kendisinden istenilen kişi, durumu birlikte sorumlu olduğu kişilere bildirmek zorundadır. Aksi takdirde zamanaşımı, bu bildirimin dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihte işlemeye başlar.” (TBK m. 73).

Rücu istemi için iki yıllık nisbî zamanaşımının başlaması, tazminatın tamamının ödenmesi ve birlikte sorumlu olunan kişinin öğrenilmesine bağlıdır. Bu iki şart aynı anda gerçekleşmelidir. Yani tazminatın tamamı ödenmesine rağmen, birlikte sorumlu olunan kimsenin bilinmemesi hâlinde iki yıllık rücu zamanaşımı süresi başlamayacaktır. Örneğin hayvanı bir başkası tarafından ürkütülen hayvan bulunduran tazminatın tamamını ödese de, kimin tarafından ürkütüldüğünü öğrenene kadar iki yıllık rücu zamanaşımı süresi işlemez³¹².

³⁰⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 509; AYDOĞDU/NART, 268; EREN, 942; KILIÇOĞLU, 500.

³⁰⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 508.

³¹⁰ KILIÇOĞLU, 500.

³¹¹ KILIÇOĞLU, 500.

³¹² KILIÇOĞLU, 516.

On yıllık rücu zamanaşımı süresinin başlaması için tazminatın tamamının ödenmesi yeterlidir. Yani tazminatın tamamını ödeyen kişi, birlikte sorumlu olduğu kişileri bilmiyor olsa dahi on yıllık zamanaşımı süresi başlayacaktır. Hayvanı bir başka hayvan tarafından ürkütülerek zarar neden olan hayvan bulunduran, zararın tamamını tazmin ettiği andan itibaren on yıl içinde ürküten hayvanın bulunduranını öğrenemezse, rücu talebi zamanaşımına uğrar³¹³.

b) Bildirim Yükümü

Tazminatla karşı karşıya kalan kişinin, bu durumu birlikte sorumlu olduğu kişilere bildirme zorunluluğu vardır (TBK m. 73/II). Aksi hâlde zamanaşımı bu bildirimin dürüstlük kurallarına göre yapılabileceği tarihte işlemeye başlayacaktır. Tazminat sorumlusunun diğer sorumlulara bildirim yapmaması hâlinde zamanaşımı süresinin başlangıcı artık tazminatın tamamının ödendiği tarih değil, bu bildirimin dürüstlük kuralına göre yapılabileceği tarih olacaktır³¹⁴.

Bildirim zorunluluğunun hukukî niteliği bir yükümlülük değil, külfettir. Çünkü bildirim zorunluluğunu getirmeyen kimse tazminat sorumluluğu altına girmemekte, yalnızca rücu hakkını kaybetmektedir³¹⁵.

3. Ceza Davası Zamanaşımı

“Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımı uygulanır.” (TBK m. 72/I). Bu düzenleme, haksız fiilin aynı zamanda ceza kanunlarında tanımlanan bir suçun oluşumuna sebebiyet vermesi hâli için öngörülmüştür³¹⁶. Eğer ortada suçun ceza kanunlarında tanımlanan

³¹³ KILIÇOĞLU, 516.

³¹⁴ ANTALYA, Borçlar Genel, 557

³¹⁵ KILIÇOĞLU, 516.

³¹⁶ “...Davacı; sahilde tasmalı köpeği ile gezerken davalıya ait çoban köpeklerinin saldırısına uğraması sonucu altı yıldır beslediği köpeğini kaybettiğini, davalının insan sağlığına aykırı şekilde hayvan besiciliği yaptığını, zarar vermek amacıyla köpeklerini gündüz vakti başıboş bıraktığını ve bilerek hiçbir koruyucu önlem almadığını, bu olay nedeni ile büyük üzüntü ve acı duyduğunu beyan ederek 10.000 TL manevi tazminatın davalıdan tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalı; öncelikle davanın zamanaşımına uğradığını; ayrıca davacının varsayımlara dayanarak kendisini suçladığını, talep edilen manevi tazminatın da fahiş olup yerinde olmadığını belirterek davanın reddini dilemiştir. Mahkemece; davanın zamanaşımı nedeni ile reddine karar verilmiş; davacı vekilinin temyizi üzerine Dairemiz 2014/13866 E - 2015/8434 K sayılı ilamı ile “... dava konusu eylem, Türk Ceza Kanunu'nun 177. maddesinde ifadesini bulan “hayvanın tehlike yaratacak şekilde serbest bırakılması” suçunu oluşturmaktadır. Bu eyleme ilişkin, uzamış zamanaşımı süresi 8 yıldır. Olay tarihi, 26.7.2010 olup, eldeki dava 17.7.2013 tarihinde açıldığından dolayı, somut olayda zamanaşımı süresi henüz dolmamıştır. Öyle ise mahkemece, davanın esasına girilerek yapılacak yargılama neticesinde hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, yanılıklı değerlendirme sonucu davanın zamanaşımı nedeni ile reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.” gerekçeleri ile hükmün bozulmasına

unsurlarını taşıyan bir haksız fiil yoksa hukuk davası için öngörülen iki ve on yıllık süreler uygulanacaktır³¹⁷.

Ceza davası için düzenlenen zamanaşımının uygulanabilmesi için, hukuk davası için getirilen iki ve on yıllık zamanaşımından daha uzun bir süreyi öngörmesi gerekmektedir³¹⁸.

Haksız fiile karşı açılacak tazminat davasında ceza zamanaşımının uygulanabilmesi için, herhangi bir ceza soruşturmasına, kovuşturmasına ya da mahkûmiyet kararına gerek yoktur. Suç teşkil eden haksız fiil, bir nedenle savcılığa veya ceza mahkemesine intikal etmemiş olabilir. Bu hâlde hukuk hâkimi, haksız fiilin cezaî sorumluluğu gerektiren bir fiil olup olmadığını kendisi araştıracaktır³¹⁹. Ancak ceza mahkemesi tarafından yapılan kovuşturma sonucu suçun unsurlarının oluşmaması nedeniyle beraat kararı verilmişse, ortada suç oluşturan bir haksız fiil bulunmadığı için, hukuk hâkimi ceza davası zamanaşımını uygulayamaz³²⁰.

karar verilmiştir...". Yargıtay, 3. HD., E. 2018/2510, K. 2019/2995, T. 4.4.2019, (Çevrimiçi), www.lexpera.com.tr.

³¹⁷ ANTALYA, Borçlar Genel, 511; EREN, 943; KILIÇOĞLU, 503.

³¹⁸ ANTALYA, Borçlar Genel, 513; AYDOS, Oğuz Sadık: "İstisnâî Sürenin Nisbî Süreye Etkisi", TAAD, Temmuz 2013, S. 4, s. 397 – 415, 399 vd.; EREN, 943; KILIÇOĞLU, 503.

³¹⁹ ANTALYA, Borçlar Genel, 512; EREN, 943; KILIÇOĞLU, 503.

³²⁰ ANTALYA, Borçlar Genel, 512; EREN, 944.

SONUÇ

Eskiden yaşanan tartışmaları gidermek için TBK hayvan bulunduran kavramını açıklığa kavuşturmuştur. Hayvan bulunduran, diğer kanunlarda düzenlenen hayvan sahipliğinden çok daha geniş bir kavram olup, hayvan üzerinde mülkiyet aramamaktadır. Bu nedenle hayvan bulunduran sıfatına sahip olabilmek için hayvanın zilyedi olmak yeterlidir. Hayvan üzerinde egemenlik hakkı bulunmayan, yalnızca onun bakımı ile ilgilenen kişilerin hayvan bulunduran sıfatı yoktur. Daha açık anlatımla hayvan bulunduran sıfatının doğumu için yardımcı kişinin hayvanı sevk ve idare edebilecek konumda olması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları – örneğin HAYTAP – da sokaktan aldıkları hayvanlar üzerinde, başka bir kişiye teslim ettikleri âna kadar bulunduran sıfatına sahiptirler. Kamu tüzel kişileri de kanunen kendilerine verilen yetki haricinde hayvan besler ise bulunduran sıfatını haiz olurlar.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun doğabilmesi için, hukuka aykırı fiil, zarar ve illiyet bağı olmak üzere üç adet genel şartın yanı sıra, zararın hayvan hareketinden doğmuş olması, hayvan bulundurma ilişkisinin varlığı ve hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememesi gibi özel şartlar da bulunmaktadır. Tüm bu şartların varlığı, her somut olayın özelliklerine göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Hayvan bulunduran açısından hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı ve ayrıca illiyet bağının kesilip kesilmediği de incelenmelidir.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun doğabilmesi için bir zararın varlığı şarttır. Bu zarar maddî ya da manevî olabilir. HKK ise hayvan sahibinin zarar ve rahatsızlıkları önlemek için gerekli tedbirleri alması gerektiğini, aksi takdirde zamanında ve yeterli tedbir alınmamasından kaynaklanan zararları da tazmin zorunluluğu doğacağını düzenlemesi son derece isabetlidir. HKK, TBK' ya göre sorumluluğun kapsamını daha geniş tutmuştur. Zarar bulunmasa bile hayvandan rahatsız olan kişi HKK kapsamında hayvan sahibine karşı sorumluluk yöneltebilecektir.

Hayvan bulunduranın, hayvanının verdiği zararları aynen veya nakden tazmin etmek zorundadır. Tazminat belirlenirken kişilerin maddî durumları, varsa kusurları, var olan indirim sebepleri de göz önünde bulundurulur. Hayvan bulunduran, tazmin ettiği zararı sorumluluğu bulunan kişilere rücu edebilir.

Taşınmaz zilyedine, zararın taşınmazında verilmesi şartıyla, hayvanı yakalama, alıkoyma ve gerekirse etkisiz hale getirebilme hakkı, eskiden mevcut olan hapis hakkından daha isabetlidir. Ancak Kanunda her ne kadar etkisiz hale getirme denilse de, bu hakkın

öldürmeyi de kapsamı nedeniyle, hayvan hakları açısından çok isabetli bir düzenleme olmadığı söylenebilir. Özellikle somut olayın özelliklerine göre hayvanı başka bir yolla durdurmanın mümkün olmadığı, hatta kişinin canının tehlikede olması gibi çok istisnâî hâllerde ve son çare olarak hayvanın öldürebilmesi hakkının kabul edilmesi ve hükmün bu şekilde yorumlanması uygun olacaktır. Bu durumlar dışında hayvanın öldürülmesi HKK kapsamında suç niteliği taşır.

Hayvan hakları ile ilgili süre gelen gelişmeler ışığında, hayvanların bir hak sahibi mi yoksa hak konusu mu olduğu tartışmaları mevzuatta henüz giderilememiştir. Daha açık anlatımla hayvanı bir hak konusu olarak gören TBK'ya karşılık HKK bazı hükümlerinde hayvanın hak sahibi olduğu algısını oluşturmaktadır. Hayvanın hukukî statüsü hakkında kesin bir düzenleme yapılarak, tutarsız uygulamalara son verilmesi mevcut tartışmalara son verecektir.

KAYNAKÇA

AKARTEPE, Alparslan: “*Türk Borçlar Kanunu’ nun Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkileri Alanında Getirdiği Yenilikler ve Değişiklikler*”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XVI, S.1-2, Erzincan 2012, s. 159-190.

AKBULUT, Onur/ ÇOBANOĞLU, Nesrin: “*Türk Hukukunda Hayvanların Korunmasına İlişkin Yasal Mevzuat ve Bu Mevzuata Göre Hayvanların Hukuki Durumları*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y.2020/1, S.36, s. 1-37.

AKINCI, Şahin: **Borçlar Hukuku Bilgisi: Genel Hükümler**, Konya 2022.

ALTUNEL, Mesude: “*Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu*”, Yargıtay Dergisi, Y. 2021, C. 47, S. 2, s. 581-596.

ANTALYA, Osman Gökhan: “*Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y: 2008, C. 14, S. 4, s. 63-83.

ANTALYA, Osman Gökhan: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler, Cilt II**, B.2, İstanbul 2019.

AYDIN, Ahmet: “*İslam ve Roma Hukukunda Hayvanın Verdiği Zarardan Sorumluluk*”, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, Y. 2016, S. 28, s. 213-239.

AYDIN, Melikşah: “**Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hayvan Sahibinin Sorumluluğu**”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2022, C.13, S. 2, s. 420-432.

AYDOĞDU, Murat/NART, Serdar: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, B. 1, Ankara 2022.

AYDOS, Oğuz Sadık: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, B. 3, Ankara 2023.

AYDOS, Oğuz Sadık: “*İstisnâî Sürenin Nisbî Süreye Etkisi*”, TAAD, Temmuz 2013, S. 4, s. 397 – 415.

BARDAKOĞLU, Ali: “*Mukayeseli Hukukta Hayvanın Verdiği Zararın Hukuki Sorumluluğu*”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Y. 1989, C. 7, S. 6, s. 43-60.

BERKİ, Himmet Ali: **Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkamı Adliyye)**, B. 2, İstanbul 1979.

BİLGİÇ, Emin: “*Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun Anlayışı ve An’anesi*”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Y. 1963, C. 21, S. 3-4, s. 103-119.

BOLAT TÜRKDOĞAN, Elif: **Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk**, Ankara 2021.

CEYLAN, Mücahit: “*Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye’ nin Hazırlanışı, Uygulanması ve Kapsamı*”, Adalet Dergisi, Y. 2021, S. 66, s. 701-726.

CUMALIOĞLU, Emre: “*Medeni Hukukta Hayvan Hakları ve Hayvanlar Üzerindeki Hak*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref Ertas’ a Armağan, Y. 2017, C. 19, s. 573-610.

ÇELEBİ, Özgün: “*Kişi ve Eşya Ayrımı Bağlamında Hayvanların Hukuki Statüsü*”, İstanbul Hukuk Mecmuası, Y. 2018, C. 76, S. 2, s. 559-622.

DESCHENAUX, Henri/ TERCİER, Pierre: **Sorumluluk Hukuku**, (Çev.) Salim Özdemir, Ankara 1983.

DEUTSCH, Ervin: “*Sorumluluk Hukukunun Temel İlkeleri*”, (Çev.) Şeref ERTAŞ, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, y. 1981, C. 2, S. 2, s. 245-259.

DİNÇOL, Ali M.: “*Hitit Yasalarının Ana Çizgileri ve Eski Asya Hukuku İle Etkileşimi*”, Adalet Akademisi Dergisi, Y. 1990, S. 12, s. 83-100.

ERDOĞAN, İhsan: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, B. 4, Ankara 2019.

ERDOĞAN, İhsan: “*Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 1990, C. 3, S. 1, s. 109-134.

ERDOĞMUŞ, Belgin: **Roma Borçlar Hukuku Dersleri**, B. 5, İstanbul 2021.

EREN, Fikret: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, B. 28, Ankara 2023.

GAVAZ SİR, Özlem: “*Hitit Kanunlarında Hayvanlarla İlgili Maddeler Üzerine Bir Değerlendirme*”, Ekonomik Yaklaşık Dergisi, Y. 2012, C. 23, S. 83, s. 93-106.

GÖKMEŞE, Ebru / DÖLCÜ, Büşra: “*Eskiçağ Hukukunda Bazı Suçlara Verilen Cezalar*”, Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi, Y. 2021, C. 1, S. 2, s. 125-131.

İMRE, Zahit: “*Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Y. 1952, C. 18, S. 3-4, s. 742-781.

KALELİ, Şakir: “*Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (I)*”, Yargıtay Dergisi, Y. 1979, C. 5, S. 2, s. 313-342.

KALELİ, Şakir: “*Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (II)*”, Yargıtay Dergisi, Y. 1979, C.5, S. 3, s. 515-530.

KESKİN ORHAN, Merve: **Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu**, Ankara 2020.

KILIÇOĞLU, Ahmet Mithat: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, B. 26, Ankara 2022.

KILIÇOĞLU, Kumru: “*Hayvan Haklarına İlişkin Olarak Borçlar Kanunu Tasarısı’ ndaki Düzenleme-Hayvanı Öldürme ya da Etkisiz Hale Getirme*”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2010, C. 68, S. 4, s. 335-340.

KIRIŞIK, Fatih / ÖZTÜRK, Kübra: “*Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Y. 2021, S. 69, s. 360-388.

KOÇHİSARLIOĞLU, Cengiz / SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem: “*Hayvanın Hukukî Konumu*”, Y. 2013, C. 8, Özel Sayı, s. 1691-1724.

KÖROĞLU, Emre: “*Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68)*”, Yargıtay Dergisi, Y. 2018, C. 44, S. 2, s. 221-256.

KURTULAN, Gökçe: “*Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2017, C. 23, S. 1, s. 465-504.

KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder: **Medeni Usul Hukuku, Ders Kitabı**, B. 24, Ankara 2013.

METİN, Umut: “**6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu**”, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2012, C. 86, S. 5, s. 244-261.

MOHAMED, Abdul Basir Bin: “**İslam Haksız Fiil Hukukunda Kusursuz Sorumluluk**”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2021, C. 4, S. 2, s. 615-633.

OĞUZMAN, M. Kemal / ÖZ, M.Turgut: **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler 2**, B. 17, İstanbul 2022.

OĞUZMAN, M. Kemal / SELİÇİ, Özer / ÖZDEMİR OKTAY, Saibe: **Eşya Hukuku**, B. 24, İstanbul 2022.

ORAL, Tuğçe: “**Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu**”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2014, C. 5, S. 16, s. 319-335.

RADO, Türkan: **Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku**, B.14, İstanbul 2022.

SAVAŞ, Abdurrahman: “**Roma Hukukunda Kusursuz Sorumluluğun Kusur Sorumluluğuna Dönüşüm Süreci ve Bu Dönüşümün Modern Hukuka Etkisi**”, İstanbul Hukuk Mecmuası, Y. 2022, C. 80, S. 2, s. 537-582.

SİRMEN, Lale: **Eşya Hukuku**, Ankara 2022.

ŞENPOLAT, Ahmet Kemal: **99 Soruda Hayvan Hakları**, B. 1, İstanbul 2015.

ŞENYÜZ, Doğan: **Borçlar Hukuku: Genel ve Özel Hükümler**, Bursa 2021.

TAHİROĞLU, Bülent: **Roma Borçlar Hukuku**, İstanbul 2021.

TANDOĞAN, Haluk: **Türk Mes’ uliyet Hukuku: Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet**, İstanbul 2010.

TAVŞANCIL KALAFATOĞLU, Deniz: “**Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu Ve Hayvan Hakları**”, Prof. Dr. İsmet Sungurbey’ e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, Y. 2014, s. 137-149.

TUNÇOMAĞ, Kenan: **Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler I**, B. 6, İstanbul 1976.

TUTKAOĞLU, Uğur Can: “*Babil Hukukunda Awilum, Muskenum ve Wardum*”, Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi, Y.2020, C. 2, S. 2, s. 209- 223.

TÜRKOĞLU ÖZDEMİR, Gökçe: “*Roma Hukukunda Hayvanların Yol Açtıkları Zararlardan Doğan Sorumluluk*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2006, C. 14, S. 2, s. 69-96.

YAVUZ, Cevdet: “*Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’ na Göre ‘Kusursuz Sorumluluk’ Halleri ve İlkeleri*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2008, C. 14, S. 4, s. 29-61.

YILDIRIM, Abdülkerim: **Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, Ankara 2023.

YILDIZ, Kübra: “*Haksız Fiil Hukukunda Nedensellik Bağının Belirlenmesi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2022, C. 30, S. 3, s. 1115-1158.

YILDIZ, Talha: “*Mecelle ve Code Civil’ deki Haksız Fiilin Mukayesesi*”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 2016, C. 7, S. 27, s. 845-860.

YILMAZ, Süleyman: “*Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler*”, AÜHFD., Y. 2010, C. 59, S. 3, s. 551-578

YÜCE, Tunay: “*Roma Ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2017, C. 8, S. 2, s. 393-422.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : YILDIRIM, Şeyda
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi	07.06.2004
Lise	Aydın Lisesi	1999

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012	Aydın Vergi Dairesi Başkanlığı	Avukat

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Müzik, tiyatro.

